

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA:	Új korszak hírnöke...	3
L. SIMON LÁSZLÓ:	Egyetlen település sem maradhat közművelődési lehetőség nélkül	4
ZÁVOGYÁN MAGDOLNA:	A kultúra a közösségek által épül <i>Az újjászervezett MMIKL célkitűzéseiről</i>	6
NÉMETH JÁNOS ISTVÁN:	Híd a Dunán	8
MÁTYUS ALIZ:	Szolgálat – <i>Beszélgetés Jávorka Lajos katolikus pappal</i>	10

HÁLÓZAT

SAY ISTVÁN:	A megyei közművelődési feladatellátás legfontosabb értékei Tolna megye szemszögéből	15
IMRE KÁROLY:	Építő közösségekkel	18
DOMBI ILDIKÓ:	Kapunyitogató	23
MÁTYUS ALIZ:	Közösségi munkáért kapott Beke Pál-díjat Varga Gézáné <i>Telefonos beszélgetés Varga Gézánéval, a Győrvári Faluház Baráti Körének elnökével</i>	26
ANGYAL LÁSZLÓ:	Örökbecsű művelődési közösségek, műhelyek Hajdú-Bihar megyében	30
GERGYE REZSŐ:	Több mint digitális tanulás	33

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

KOMJÁTI GABRIELLA:	Bernard Kohler: Egyesületi élet Franciaországban	36
--------------------	--	----

HORIZONT

NÉMETH ZSOLT:	A „Magyar kulturális kalauz” kötetéről <i>A Napkút Kiadó országnévjegy-könyvének sajtótájékoztatóján elhangzott beszédéből</i>	38
KÁLDOS JÁNOS:	A Keresztény Magvető 150 éve és digitális jövője	40

MŰVÉSZET

NÉMETH JÁNOS ISTVÁN:	Művészettel épülő közösség <i>A dabasi Kossuth Ház Galéria és Alapítványa</i>	44
C. SZALAI ÁGNES:	Száz éve született Maróti Gyula „kórusmunkás”	46
TAKÁCS GÉZA:	„Nem hunyorogva, hanem nyitott szemmel” <i>A Gyulai Művésztelep, amelyről nem merünk beszélni, mert nem hallunk róla</i>	49
KESERŰ KATALIN:	A Ferenczy-család <i>Elhangzott laudáció Magyar Örökség-díj átadáson</i>	52

ARCKÉPEK

A közművelődés kitüntetettjei	54
-------------------------------	----

SZÍN SZÓKINCSTÁR

B. GELENCSÉR KATALIN:	Megérzés, megismerés, megértés	57
-----------------------	--------------------------------	----

MIKROSZKÓP

TAKÁCS GÉZA:	Romanapló IV.	58
MÁTYUS ALIZ:	Napszámber (1983)	69

ANGYAL LÁSZLÓ	a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ Közművelődési csoportjának munkatársa.
B. GELENCSÉR KATALIN	Bessenyei György-díjas és a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével kitüntetett ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék.
C. SZALAI ÁGNES	kulturális szakújságíró, Wlassics Gyula-díjas közművelődési főmunkatárs, a Városi Művelődési Központ Veszprém ny. szakmai igazgatóhelyettese.
DOMBI ILDIKÓ	Wlassics Gyula-díjas közművelődési szakember, az MMIKL szakmai-módszertani osztályvezetője.
GERGYE REZSŐ	a vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központ Wlassics Gyula-díjas igazgatója.
IMRE KÁROLY	a Bács-Kiskun Megyei Közművelődési Szakmai Tanácsadó és Szolgáltató Intézet Bessenyei György-díjas igazgatója, a MIOSZ elnöke.
KÁLDOS JÁNOS	könyvtáros, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa.
KESERŐ KATALIN	művészettörténész, egyetemi tanár. Munkácsy-, Széchényi- és Prima-díjas.
KOMJÁTI GABRIELLA	népművelő, francia szakos tanár, az MMIKL Regionális Programok Főosztályának regionális kulturális referense
L. SIMON LÁSZLÓ	József Attila-díjas magyar író, költő, szerkesztő. A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöke, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára.
MÁTYUS ALIZ	falukutató, népművelő, író, szociológus, Erdei Ferenc-díjas (1982). Az MMIKL Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóiratának alapítója, felelős szerkesztő, Wlassics Gyula-díjas (2002).
NÉMETH JÁNOS ISTVÁN	az Emberi Erőforrások Minisztériuma közművelődési főosztályának munkatársa.
NÉMETH ZSOLT	a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára.
SAY ISTVÁN	népművelő, a Tolna Megyei Általános Művelődési Központ ny. igazgatója.
TAKÁCS GÉZA	a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. Könyve: <i>Kiútkeresők. A cigányok iskolai reményei</i> (2009). Magyarország felfedezése sorozat.
ZÁVOGYÁN MAGDOLNA	a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Bánffy Miklós-díjas (2012) főigazgatója.

ÚJ KORSAK HÍRNÖKE...

A közösségi művelődés mindenütt elérhető és működő lehetőségeit tudatos fejlesztéssel, az állam garantált és folyamatos támogatásával, az emberek kulturális öntevékenységének bátorításával, a népművelő szakma mobilizálásával és tapasztalatainak hasznosításával lehet elérni.

(Beke Pál)

A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus átalakításának szerves részét képezi a kommunikációs rendszer teljes körének kiépítése. Ebben a rendszerben van kiüntetett szerepe a Szín című időszak kiadvány szakmai lappá történő átszervezésének. Az új lap címe: Szín – Közösségi Művelődés

A cím maga a lap. A hangsúlytolódás jelzi a változás igényét, és a folyamatosság lehetőségét egyaránt. A megújuló lap első száma világosan megfogalmazza annak az új identitásnak a lényegét, amely a közösségi művelődés szellemiségében, a Magyar Művelődési Intézet szoros jelenlétének a szándékában foglalható össze. Egyáltalán nem véletlenül. Az a társadalmi elbizonytalanodás és értékzavar, amely a rendszerváltoztatás elmúlt két évtizedének „teljesítménye” nyomán alakult ki, ismét ráirányítja a figyelmet közösségeink esendő voltára és a helyi közösségek égető szükségességére. E társadalmi finomszerkezet – a közösségek összefüggő hálózata – a kulcsa, legkisebb közös többszöröse egy nemzeti közös vállalkozás sikerének. A közösségi művelődés a társadalmi előrehaladás egyik motorja és biztosítója, hangsúlyozta még nem is olyan régen a mottóban és a mindennapokban is oly sokszor megidézett Beke Pál. Az új lap ezeknek és más, hasonló súlyú problémáknak lesz feldolgozója, szellemi központja.

A megújulásnak vannak azonnal látható jelei. A lap arculata frissült. Az áttekinthető oldal-tükör, a jól tagolt szöveganyag, a fényképek megjelenése, később az intézmények és szervezetek munkájához kötődő hírek, közlemények, felhívások közlése mind-mind ezt a törekvésünket jelzi.

A lapban fokozatosan megvalósul a generációk széleskörű bemutatkozása. Azokat a szakembereket kell „láthatóvá tenni” e hasábokon, akik már számos innovációval, mindennapi próbatétellel bizonyították rátermettségüket; azokat, akik nélkül nincs jövője a közösségi művelődésnek. Ezt természetesen olyan hangvétellel, stíláris, formai és tartalmi változásokkal szeretnénk elérni – többek között az Internet kínálta kapcsolattartás új csatornáinak a beépítésével a lap szerkesztésébe –, amelyeknek eredményeként feltételezi és elfogadja a kedves olvasó, hogy a Szín - Közösségi Művelődés című lapot érdemes forgatni szakmai fejlődése, emberi kapcsolatai bővülése érdekében.

Miután az intézeti munkán keresztül kötődni szeretnénk a magyar művelődés valamennyi szakágához, tudományos életéhez, felsőoktatási hátteréhez, valamint e szakma nemzetközi gyakorlatához, így új rovatokat is útnak indítunk. A rovatok minőségét a rovatvezetők garantálják azon szerzői kör meghívásával, akik szellemi teljesítményeikkel lapszámról-lapszámra hitelesítik, hogy a Szín - Közösségi Művelődés valóban szakmánk új korszakának hírnöke lett. Nem mondunk le arról az igényről és minőségi követelményről, hogy a következő szám minden korábbinál jobb legyen.

A mostani lapszámot szünet idején kapja kézhez a Kedves Olvasó. Azt hiszem, a szünet minden lényeges jegyét magán viseli a lap, hiszen annak minden fáradtságával és örömeivel készült. Magán viseli az első préselés nyersességét, a murci ígéretét és a must letisztult, jó ízét egyaránt. Kíváncsi vagyok, miként fogjuk emlegetni, és olvasói érdeklődéssel kóstolgatni 2017-ben, netán 2025-ben a 2012. évi Szín - Közösségi Művelődés lap évjáratot. Mindenesetre ezt a friss folyamat elkötelezetten ajánlom mindenkinek, aki szövetségesként csatlakozik a megújuláshoz, a közösségi művelődés valamennyi szakágának szakemberei, társadalmi segítői és használói köréből. Ezzel a szándékkal indítom útjára a megújult lapot.

Závogyán Magdolna

EGYETLEN TELEPÜLÉS SEM MARADHAT KÖZMŰVELŐDÉSI LEHETŐSÉG NÉLKÜL

L. Simon László június közepén vette át az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Államtitkárságának irányítását. Az előző ciklusban a Fejér Megyei Közgyűlés kulturális bizottságát vezető, 2010-ben egyéni választóköri mandátumot szerzett országgyűlési képviselő, államtitkári kinevezéséig a Parlament Kulturális és Sajtó Bizottságának elnökeként dolgozó, a Nemzeti Kulturális Alapot is irányító kultúrpolitikust elsősorban az átalakuló közművelődési intézményrendszerrel kapcsolatban kérdeztük.

– Államtitkári kinevezése után néhány héttel, az egyik első személyi döntése volt, hogy megbízott igazgatót nevezett ki a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus (MMIKL) élére. Értelmezhetjük ezt úgy, hogy az államtitkári programjának a megvalósítását az intézettel kezdte?

– Az MMIKL átszervezése összefügg a közművelődési intézményrendszer társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan is elvárt átalakításával. Az elmúlt hetekben rengeteg egyeztetésen, megbeszélésen és tájékoztatón vettem részt, amelyek mind azt szolgálták, hogy a múzeumok, a könyvtárak és a közművelődési intézmények önkormányzatokhoz kerülése a lehető legkisebb zökkenőkkel történjen meg. Ennek a kormány által kijelölt feladatnak jövő év január elsejéig meg kell történnie, tehát addig egy olyan háttérszervezetnek is létre kell jönnie, amely ezeket az intézményeket szakmailag segítheti. A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus élén történt változás ezt a célt szolgálja. Az intézet apparátusának és szervezeti felépítésének alkalmassá kell válnia ugyanis arra, hogy integrálja a megyei közművelődési intézményeket, szervezeteket és feladatokat. Azt várom, hogy egy olyan hatékony háttérintézménye legyen az államtitkárságnak, amely az új fenntar-

tóhoz kerülő közművelődési intézményeket segítő módszertani ajánlásokat tud megfogalmazni. Úgy gondolom, Závogyán Magdolna személyében megtaláltuk azt a vezetőt, aki nemcsak átalakítja az intézetet, de a hamarosan új nevű háttérintézményünkben egy olyan csapatot is kovácsol, amely az elvárt feladatokat maximálisan teljesíteni tudja.

– Mi lesz a Képzőművészeti Lektorátus sorsa?

– Államtitkárként nem csak az a célom, hogy racionálisan működő szervezeteink legyenek, hanem az is, hogy ezeknek a szervezeteknek egyértelmű legyen a feladatuk. A 2007-ben kényszerből a Magyar Művelődési Intézethez csatolt Képzőművészeti Lektorátus vagy a Magyar Alkotóművészeti Nonprofit Kft. (MANK) részeként fog a jövőben működni, vagy a felálló új intézményben jelentős belső autonómiával. Ezzel nem egyszerűen adminisztratíván választjuk szét a két össze nem illő egységet, hanem azt mondhatjuk, így létrejön egy tisztán közművelődési és közgyűjteményi profilú illetve egy alkotóművészeti szakmai szervezet.

– Államtitkárságának első két hónapjában talán a legtöbb szó a múzeumok és könyvtárak átadásáról esett. Eldöntött kérdés, hogy ezek az önkormányzatokhoz kerülnek?

– A kormány augusztus elején döntött arról, hogy ezek az intézmények január elsejétől az önkormányzatokhoz kerülnek. Az intézmények átvétele ugyanis nem lehetőség az önkormányzatok részéről, hanem kötelező feladat. Eldöntött tény, hogy a jelenleg a megyei intézményfenntartói központok fenntartásában működő múzeumok központi egységei január elsejétől a megyeszékhelyekhez kerülnek –

Pest megye esetében Szentendréhez –, és a jövőben a megyéjüket érintő szakfeladatokat, például a régészeti munkákat is el kell látniuk. A nem megyeszékhelyen található múzeumok nagy többségét azok a települések veszik át, ahol az intézmények találhatóak. Kivétel lehet ez alól néhány olyan nagyobb múzeum, amelyeket méretüknél fogva a helyi önkormányzatok képtelenek lennének működtetni. Ilyen lehet például a sátoraljaújhelyi Magyar Nyelv Múzeuma. Ez a lista természetesen még nem végleges és nem köbevesett. A megyei múzeumokhoz hasonlóan a megyei könyvtárak is a megyeszékhelyekhez kerülnek azzal a kikötéssel, hogy amennyiben városi könyvtár is működik az adott településen, a párhuzamosságokat meg kell szüntetni. Illetve a könyvtárak esetében is megmarad az a nagyon fontos feladat, hogy a megye kisebb településeinek működő hasonló intézmények felé szolgáltatniuk kell, hiszen a kormány egyik fontos célkitűzése az átalakítás kapcsán, hogy egyetlen magyar település sem maradhat közművelődési lehetőség nélkül.

– *Az intézmények átadása egyértelműnek tűnik. A vagyonelemek és a finanszírozás kérdése is eldőlt?*

– A kormány ebben is egyértelmű döntést hozott. A múzeumok és a könyvtárak esetében az ingatlanok és a gyűjtemények is állami kézben maradnak, a könyvtáraknál a gyűjtemények viszont az új fenntartókhoz kerülnek azzal a megkötéssel, hogy azok bizonyos elemeit – például értékes nyomtatványokat – nem értékesíthetnek. A vagyonelemek átadásáról többször egyeztetünk a megyei jogú városok polgármestereivel és illetékes alpolgármestereivel is. Ezeken a megbeszéléseken elmondtam, hogy az átadást követően, tehát valamikor a jövő év első felében, minden megyeszékhely esetében át fogjuk tekinteni a tapasztalatokat, és ha szükséges, esetleges ingatlancserékkel a lehető legoptimálisabb rendszert alakítjuk ki. Már csak azért is, hogy az Új Széchenyi Terv forrásaira támaszkodó, az egész intézményhálózat szempontjából jelentős fejlesztések, például raktárépítések – reményeim szerint ezek modern látványraktárak lesznek – elindulhassanak.

– *Mi történik, ha a január elsején az önkormányzatokhoz kerülő intézményeket az önkormányzatok nem tudják fenntartani?*

– Az ebben a témában folytatott egyeztetéseken is elmondtam: az intézmények átadása nem jelentheti azt, hogy finanszírozásukat teljes egészében az állam vállalja magára. Abban igenis szerepet kell vállalniuk a fenntartó önkormányzatoknak. Már

az egyeztetések elején is jeleztük, hogy 2013-ban könyvtári, közművelődési és múzeumi feladatok támogatására a központi költségvetésből 17,6 milliárd forint áll majd a települési önkormányzatok rendelkezésére. Ez egyébként azt jelenti, hogy a korábban a szocialisták által eltörölt közművelődési normatíva által biztosított forrás is visszakerül a rendszerbe, amit a legutóbbi Kulturális Ágazati Érdekegyeztető Tanács (KÁÉT) ülésen a szakszervezeti oldal is jelentős eredményként értékelt. A 17,6 milliárd forintból a megyeszékhelyek által fenntartott, megyei hatókörű múzeumoknak 2,2 milliárd, könyvtáraknak 2,876 milliárd forint jut, míg 1,743 milliárd forintot ezek a könyvtárak a kistélepülési könyvtári feladatok ellátására fordíthatnak. A megyeszékhelyek által fenntartott múzeumok esetében a rendelkezésre álló keretet többek között az intézmények látogatottsága, a kezelt gyűjtemény és az ellátandó terület nagysága alapján osztjuk fel. A fennmaradó mintegy 10,5 milliárd forint valamennyi települési önkormányzat közgyűjteményi és közművelődési feladatellátását fogja segíteni, és lehetőség nyílik érdekeltség-növelő támogatásokkal valamint egyéb pályázatokkal is hozzájárulni az önkormányzatok kulturális feladatellátásához. Mindezek mellett pedig ne feledkezünk meg azokról az egyéb lehetőségekről – mint amilyen például az állandó kiállítások létrehozására vagy megújítására szolgáló Alfa-program –, amelyek jövőre is az intézmények rendelkezésére állnak. De tudomásul kell venni azt is, hogy nem attól működnek majd jobban az intézményeinek, mert más lesz a fenntartójuk, hanem attól, hogy korszerű gazdálkodásra épülő vezetést valósítanak meg. Az ugyanis védhetetlen, hogy olyan múzeumokat működtetünk, ahol az éves jegybevétel a teremőr egy havi bérét sem fedezi, vagy, hogy a legnagyobb múzeumaikban nincs egy ajándékbolt, ahogy ez egyébként szerte a világon megszokott. Mindezek mellett a magántőke bevonására is törekedni kell majd, hiszen nagy horderejű kiállítások e nélkül már alig valósíthatók meg.

– *Ebben az új rendszerben milyen feladatok maradnak az államtitkárságnál?*

– Egyrészt a legnagyobb, országos jelentőségű gyűjtemények a jövőben is a kulturális tárca intézményei maradnak. Másrészt az önkormányzatokhoz kerülő intézmények kezét sem engedjük el, hiszen a felálló háttérintézetünkre is számíthatnak. Illetve a törvénybe is bekerült, hogy az intézményvezetők kinevezéséhez a beleegyezésünk szükséges, ami fontos szakmai kontrollt jelent a helyi politika felett.

Bajnai Zsolt

A KULTÚRA A KÖZÖSSÉGEK ÁLTAL ÉPÜL

AZ ÚJJÁSZERVEZETT MMIKL CÉLKITŰZÉSEIRŐL

A magyar közművelődés napjainkban valósítja meg a tényleges rendszerváltást. A változások lényege, hogy a szakpolitika a közösségi művelődést helyezi középpontba, azzal a küldetéssel, hogy az legyen mind társadalmunk, gazdaságunk és környezetünk, mind szakmánk megújulásának, fejlődésének alapja. A közösségek a nemzet lelki, mentális és gazdasági újraépítésének fontos eszközei. Mélyreható átalakulásokat erős és társadalmilag aktív közösségek nélkül nem lehet megvalósítani. A közösségeknek helyet, fejük fölé tetőt biztosító művelődési házak, közösségi színterek a helyi társadalom intézményei, annak saját tulajdonai. Hiszen az mind értük és nekik létezik, csak miattuk létjogosult. A hangsúlyt tehát a közösségekre, a személyes értékek, jó szándékok, tudások összeadódásában rejlő szinergiákra helyezzük. Kiemelt cél, hogy a közösségért cselekvő állampolgáriság, a demokráciatanulás beépüljön a fiatalok szocializációs folyamataiba, szakmánk – többek között – ezúton tud hozzájárulni ahhoz, hogy a fiatalok motorjai, aktív erőforrásai legyenek a társadalmi és gazdasági fejlődésnek.

Az Intézet e folyamatokhoz a helyi közösségi kezdeményezéseket nemzeti együttműködésbe szervező szaktudás széleskörű biztosításával járul hozzá.

Célunk, hogy az Intézet képessé váljon olyan módszertani ajánlásokat megfogalmazni, mintákat felmutatni a magyar közművelődés számára, amelyek lehetővé teszik az intézményrendszer társadalmilag, kulturálisan, és gazdaságilag elvárt átalakulását – többek között az új európai uniós fejlesztési irányelveknek is megfelelő – fenntartható fejlesztését.

Az Intézetnek alkalmassá kell válnia a közművelődés megújításának országos szakmai koordinálására, az új művelődési és kulturális feladatok

módszertani irányítására, az intézményrendszer szakmai-módszertani megújításának támogatására, a közösségi művelődés szakmai elvárásainak általánossá tételére. Az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága elkészítette a Magyar Közművelődés Szakpolitikai Koncepcióját. Fontos hozzájárulás a jövőről, a tennivalókról való gondolkodáshoz a közösségi művelődés megújításának stratégiája is, a „Közös jövőnk” címet viselő vitairat. Az említettekén kívül több ágazati stratégia is tartalmaz olyan fejlesztési elképzeléseket, amelyek megvalósításában a kultúra, a közösségi művelődés jelentős együttműködő partnerként tud részt venni (vidékfejlesztés, ifjúság, oktatás stb.). Meghatározó cél, hogy szakmánk képes legyen hozzájárulni az e stratégiákban foglaltak megvalósításához és így hatékony eszköze legyen a társadalmi, gazdasági és környezeti megújulásunknak. Az Intézetnek pedig az a feladata, hogy szakmai hálózatok építésével, módszertani javaslatokkal, képzéssel, kutatással és dokumentálással támogassa a szakembereket és az intézményeket e képessé válási folyamatban.

Az Intézet megújulása hozzájárul ahhoz, hogy a nemzeti kultúra jövőbeli fejlődését jelentős mértékben meghatározó tevékenységek – mint például a kulturális közfoglalkoztatási program, a digitális kultúra fejlesztései, valamint a kreatív kulturális szolgáltatóipar átalakítása – megfelelő közművelődési intézményi háttérrel legyen megvalósítható. Az MMIKL megújításával egy olyan módszertani központ jön létre, amely a kultúra gazdasági szerepének újrapozicionálásával megteremti a kultúra jövőbeli fenntarthatóságának kulturális tudásgazdasági háttérét.

Az Intézet megújulásával bővül háttérintézményi szerepköre is. A Kultúráért Felelős Államtitkárság

nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az Intézet – a szakmai terület irányításával, módszertani segítségével – a közgyűjteményeknek, elsősorban a múzeumoknak és múzeumi szervezeteknek is tudjon megfelelő innovációkat, szakmai és működtetési szolgáltatásokat biztosítani. Ennek a folyamatnak az első lépése volt az MMIKL több dolgozójának kirendelése a közgyűjteményi szakterület minisztériumi feladatainak segítéséhez, az új finanszírozási rendszer és működési gyakorlat módszertanának a kidolgozásához.

A JÖVŐT JELZŐ, NÉHÁNY KONKRÉT FEJLESZTÉSI IRÁNY

Az átszervezés eredményeként munkánkat mind szakmai, mind gazdasági szempontból eredményesebben és hatékonyabban tudjuk majd végezni. Fontos eredmény, hogy összeadódnak azok az erők, amelyek a közeljövő fejlesztési programjaiban meghatározóak lesznek. Ez a szinergia biztosítja többek között azokat a plusz pénzügyi forrásokat, amelyek lehetővé teszik a minőségi munkavégzést a Corvin téren és a közösségi rendszerében egyaránt.

Ebből a szándékunkból következően mindent meg kell tennünk azért, hogy szakembereink, intézményeink, szervezeteink tudjanak rólunk szerte az országban, vegyék igénybe mind szélesebb körben ajánlott szolgáltatásainkat, programjainkat, ezzel is erősítsük egymást – magunk is igazi közösségként.

BUDAI VIGADÓ –
A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET ÉS
KÉPZŐMŰVÉSZETI LEKTORÁTUS
SZÉKHÁZA

HÍD A DUNÁN

Megkezdődött a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus teljes körű átalakítása, amely nem lesz könnyű, és nem lesz gyorsan lejátszódó folyamat. Ez az átalakítás része annak a még átfogóbb programnak, amely a magyar közművelődés minden elemét újraszervezi az elkövetkező hónapokban. Minthogy a közművelődés is alrendszere az alapjaiban átalakuló, közfeladatokat ellátó állami szektornak, közhasznú tevékenységeivel, intézményeivel és társadalomépítő közösségeivel. Arra nézvést teljes az egyetértés, hogy a közfeladatok ellátásának első számú letéteményeseként az állam kötelessége a társadalom életét jelentősen befolyásoló, nagy ellátó rendszerek működtetése. Ám a működtetés hogyanját illetően már nagyon árnyalt a kép, noha a fölös terhektől megszabadító változások szükségességét senki nem vitatja. Ezek a változások a magyar közművelődésben átgondolt program mentén valósulnak meg, lépésről lépésre. A közművelődés ágazati irányítása jó egy évvel ezelőtt kezdte meg azt a stratégia-szervező munkát, amelynek eredményeként elkészült az a dokumentum, amely a szakmai szervezetek véleményeinek feldolgozása után alkalmas arra, hogy az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága most formálódó stratégiájának szilárd pillére legyen. Az Európai Unió tervezési gyakorlatából tanulva, a Közművelődési Főosztály e munkájával sikeresen képviseli a szakterület érdekeit abban a játéktérben, amelyet a *kormányzati stratégiai irányításról* szóló 38/2012. Kormányrendelet határoz meg a közép és hosszú távú tervezési ciklusokra, minden közfeladatot ellátó kormányzati szerv és intézmény számára.

A Magyar Közművelődés Szakpolitikai Konceptiója csupán kiindulás, *viszonyítási pontok rendszere*. Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal, hogy a stratégia-alkotás jelenleg a párbeszéd művészeté. A Konceptió értéke pontosan abban van, hogy e munkaanyagban sikerült a magyar közművelődés többszólamúságát megszólaltatni. Ez az a keret, a kilenc pillér által reprezentált közművelődési alrendszerek sokfélesége, amelyben mindenki megtalálhatja a

számára legmegfelelőbb szerepet a magyar közművelődésben. Így a Szín – Közösségi Művelődés című szakmai lap is, amely az Intézet átalakulásának egyik fontos jelzője lesz a jövőben. Ez a szerep leginkább a lap *új identitásában* határozható meg pontosan. Ennek az *identitásnak ezúttal két összetevőjét* emelem ki.

Egyfelől meg kell határozni a Szín – Közösségi Művelődés című lap olvasóközönségét. A fentiekből egyértelműen következik, hogy a magyar közművelődés mindazon szereplőjét potenciális olvasónak kell tartanunk, aki a szakpolitikai koncepció kilenc pillére által összefoglalt területek bármelyikének szakembere, társadalmi segítője, használója. Ez egyben jelzi az intézeti átalakulás azon fő irányát, hogy a változás eredményeként jelen kíván lenni szakmai munkájával, innovációival, projektjeivel, kapcsolati hálójával a magyar közművelődés színterein, intézményeiben, közösségeiben az ország minden pontján, a megyékben, a járásokban és a helyi társadalmak sokaságában. Csak így válhat valósággá, hogy a magyar közművelődés megújuló lapja pontosan úgy lesz jelen az ország közművelődési intézményeiben, közösségi színterein – Sárospataktól Nagykanizsáig, Szegedtől, Kőszegig, Nógrádmegyertől Győrkönyig –, vagy akár a Kultúráért Felelős Államtitkárság folyosói könyvespolain, mint a Köznevelés a pedagógusok, a Szociológia a szociológusok, az Ethnographia a néprajzosok körében. A megújuló Intézetnek ez az országos jelenléte, megannyi helyi kötődése eredményezheti azt, hogy végre ennek a szakmának a szakemberei is várják az időről időre megjelenő lapot, *a saját lapjukat*, amely méltó nyilvánossága lesz azoknak a törekvéseknek, amelyek a közművelődés intézményeiben és társadalmi szervezeteiben formálódnak nap mint nap, nem utolsósorban az ő munkájuk eredményeként.

Az új identitás feltételezi továbbá az Intézet és a szakpolitikai irányítás viszonyának gyökeres *megváltozását is*. A hivatalos dokumentumok és a közbeszéd napjainkig a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátust a szaktárca háttér in-

tézményének nevezi. Mondjuk csak ki még egyszer: háttérintézmény. Ezek szerint van az *előtér* és van a *háttér*.

Nagyon sajátos viszony, ami az elmúlt húsz évben nem igazán volt terhelhető. Az „előtér” – enyhén fogalmazva – esetlegesen támaszkodhatott csupán a „háttérre”. A mostanra már történelminek számító okok hatására fokozatosan kialakult e két „tér” önálló világa. Röviden szólva, a Corvin tér élte a maga életét, a Kossuth tér – Szalay utca végezte a maga munkáját.

Nem e cikk feladata megítélni a két „tér” hatását a magyar közművelődés szakintézményeire, innovációira, közösségeire az utóbbi húsz év távlatából. Feltevélezem, mindenki tette a dolgát, a legjobb tudása szerint. Az ítéletet illetően Kodály Zoltán bölcsességéhez tartom magam, aki a remekművek kiválasztását az *időre* és a *népre* bízta.

Mindent egybevetve, az intézeti átalakulás részeként a *Szín – Közösségi Művelődés szakmai lap új identitásának másik fontos eleme*, hogy a kulturális szakpolitikának kíván *kreatív hátországa* lenni, a háttérintézményi státuszt hamarosan *nemzeti intézményre* felváltva. Kreatív hátország a szó szoros és átvitt értelmében egyaránt. Minden lehetőség adott erre a szerepkörre.

Az új identitás egyfelől országos jelenlétből, a szakmai hálózatok helyi kötődéseiből, másfelől a kulturális államtitkárság által kidolgozott szakpolitika kreatív adaptálásából építkezik.

Ennek a kivételes helyzetnek a kiaknázásában van a közművelődésben most lejátszódó *változások lényege, értelme*. Ebben a helyzetben a Közösségi Művelődés szakmai lap valódi *híd szerepet* tölthet be lapszámról lapszámra. Híd a Dunán, a Kossuth tér – Szalay utca és a Corvin tér között, és híd a közösségi művelődés és közművelődés, felnőttképzés és népfőiskola, magyar nyelv ügye és a határon túli magyar

közösségek művelődése, kultúra és gazdaság, a múlt klasszikus értékei és a jövő programjai között.

Ennek a híd-szerepnek az igényére utal e mostani lapszám két interjúja, amely L. Simon László államtitkárral és Závogyán Magdolna főigazgatóval készült. Ennek a híd szerepnek a szükségességét támasztják alá a megyei integrációban érintett szereplők megnyilatkozásai is.

A célok tehát azonosak, a stratégiai tartalmak vállalhatók, országos konszenzussal bírnak. Szép lassan a múlt felejthető emlékei közé kerülnek a történelmileg örökölt külön entitások, külön programok, és a közfeladatoknak álcázott önmegvalósítások.

Az egyre jobban látható új struktúrák, és a változatos programokból kisarjadó friss tartalmak bizonyítják a most kezdődő változások igazát. Írásom címében Ivo Andrić remekművének címét, a *Híd a Drinán-t*-t parafrázeáltam. Ebben a csodálatos regényben a kultúrák sokféleségének gazdagságáról, ezernyi árnyalatáról, és e sokféleség közös nevezőjének, a humanizmusnak megannyi formaváltozatáról olvashatunk az idő korlátaitól szabadon. Az Intézet és a *Közösségi Művelődés* szaklap hasonlóan integráló szerepet tölthet be a jövőben a magyar közművelődés mindennapjaiban. Az irányzatok és szakágak sokféleségének gazdagsága mellett annak *a közös nevezőnek a hivatásával*, amelyet a Magyar Közművelődés Szakpolitikai Konceptiója így foglal össze a közösségi művelődés krédójaként:

„A közösségi művelődés több, mint a helyi társadalomban zajló közművelődési folyamatok összessége. Nem központi kultúrpolitikai célok megvalósításaként, hanem a helyi közösségi kezdeményezések társadalmi hálózatba fonódó nemzeti együttműködéseként látja, láttatja a művelődés komplex folyamatát, rendszerét. *A közösségi művelődés a magyar közművelődés megújulásának alapja, valamennyi szakág közös nevezője, integrálója.*”

SZOLGÁLAT

BESZÉLGETÉS JÁVORKA LAJOS
KATOLIKUS PAPPAL

VALLOMÁS AZ ÉLET ÉS A KÖZÖSSÉG KULTÚRÁJÁRÓL

JÁVORKA LAJOS tiszakécskei lelkész prédikációi hallgathatóak a YouTube-on. Beütöttem a google-ba, hogy tiszakécskei lelkész, kiválasztottam a virágvasárnapi beszédet, hazaérkezett a 24 éves fiam, belehallgatott, és bár sok dologra készült, végighallgatta. Az atya megszólította.

Tiszakécskén, annak rendje módja szerint a plébánia a templom mellett, a munkatársak asztal köré ültetnek bennünket, az atya itt szokott beszélgetni, mondják, kíváncsian várom, milyen lesz a találkozásunk, amikor ő még a templomban is személyes, úgy szól a hívekhez, mintha a legjobb barátja ülne vele szemben, a neki legfontosabb ember.

Megérkezik, úgy gyors, mint akik sokat végeznek, mint a tervekkel és elképzelésekkel élők, figyelmes, tudom már az időt, amennyit a beszélgetésre tud szánni, belekezdünk.

Mátyus Aliz: Lajos atya, azt szeretném megtudni, hogy egy pap, akinek a számára az értékeket a hit meghatározza, hogyan dolgozik a templomban, a misén, és hogyan azon kívül. A kezdései és újrakezdései, mint egy megújuló intézet dolgozóját, különösen érdekelnék.

Jávorka Lajos: A Jóisten különös, érdekes dolgot adott, ajándékozott nekem. Falusi gyerek vagyok, nógrádi falvakban kezdtem a lelképásztori szolgálatomat. Nagyon szerettem ott, azt hittem, hogy örökre falun fogom élni az életemet. Aztán Gödöllőre kerültem, ahol nagyon-nagyon szerettem dolgozni. És akkor a püspököm váratlanul Budapestre helyezett. Váci egyházmegyésként szenteltek, és a váci egyházmegye Nógrád megyétől majdnem Szegedig tartott, hosszú, keskeny egyházmegye volt, Pest jelentős része is beletartozott. Így történt, hogy Pestnek a peremkerületein nyolc évig voltam káplán, három különböző helyen, Újpesten, Kispesten, végül pedig Káposztásmegyeren. Utána tizenhat évig voltam Kecskeméten, annak is a lakótelepén, a har-

minchétezer lakosú Széchenyivárosban. Budapest lakótelepei, az újpesti, kispesti, káposztásmegyeri is, negyvenezresek voltak. És azt tapasztaltam – a harminchét-negyvenzer fős irdatlan tömegben lelképásztorkodva, és most, a városnak mondott, de mentalitásában falusias jellegű Tiszakécskén is –, hogy az ember ember, és szíve mélyén a jóra, a szépre, a szeretetre, a megértésre, a jó szóra és még inkább a meghallgatásra vágyik. Egy kevés jó szóra és sok-sok meghallgatásra. Ebben is a Jézus lehet a példaképünk. Aki nem úgy mutatkozott meg, mint a világ ura, hanem úgy, mint az ember fia. Hiszem, hogy a kereszténység a gyökerében emberség. Ezért igyekszem a szentmisén, a templomban, egyszerűen, emberként megszólalni. Az ember papi ruhában van, de nem oktat, hanem megosztja a maga töprengését – az egyház tanításával összhangban, a Szentírásból kiindulva. Hogy ez egy út, amin járhatunk. És amiről gyakran letévedünk, de visszatálhatunk. Elsősorban nem törvények, előírások, rendeletek, szokások, vallási tradíciók jellemzik, hanem az emberhez méltó élet. A kereszténység gyakorlatai, a Jézussal megélt kapcsolat segíthet bennünket ember lenni. (Ez áll a templomon belülre. A templomon kívül pedig az én) A papi életemben óriási ajándék volt, hogy Budapest-Káposztásmegyeren úgy lettem lelkész, Kecskemét Széchenyivárosban plébános, hogy ott állt a lakótelep templom nélkül.

Kispesten nagyon szerettem szolgálni. A püspököm, Maros Izidor püspök úr hívott és azt kérdezte, Lajos, hogyha elhelyezlek, elmégy? Mondtam, hogy persze. Akárhova is küldhetlek? Mondtam, akárhova is. És ha a jég hátán kell megélned? Mondtam, megpróbálom. Akkor Budapest Káposztásmegyer. De ott nincs templom, nincs lakás, nincs semmi, elmégy? Mondtam, püspök úr, megyek. Akkor azért egy ajándékot adok melléd – mondta –, Tomka Ferenc atyát. Ha elfogadod, együtt mennének. Tomka Ferenc atya nekem teológián nagyon kedves tanárom, lelki veze-

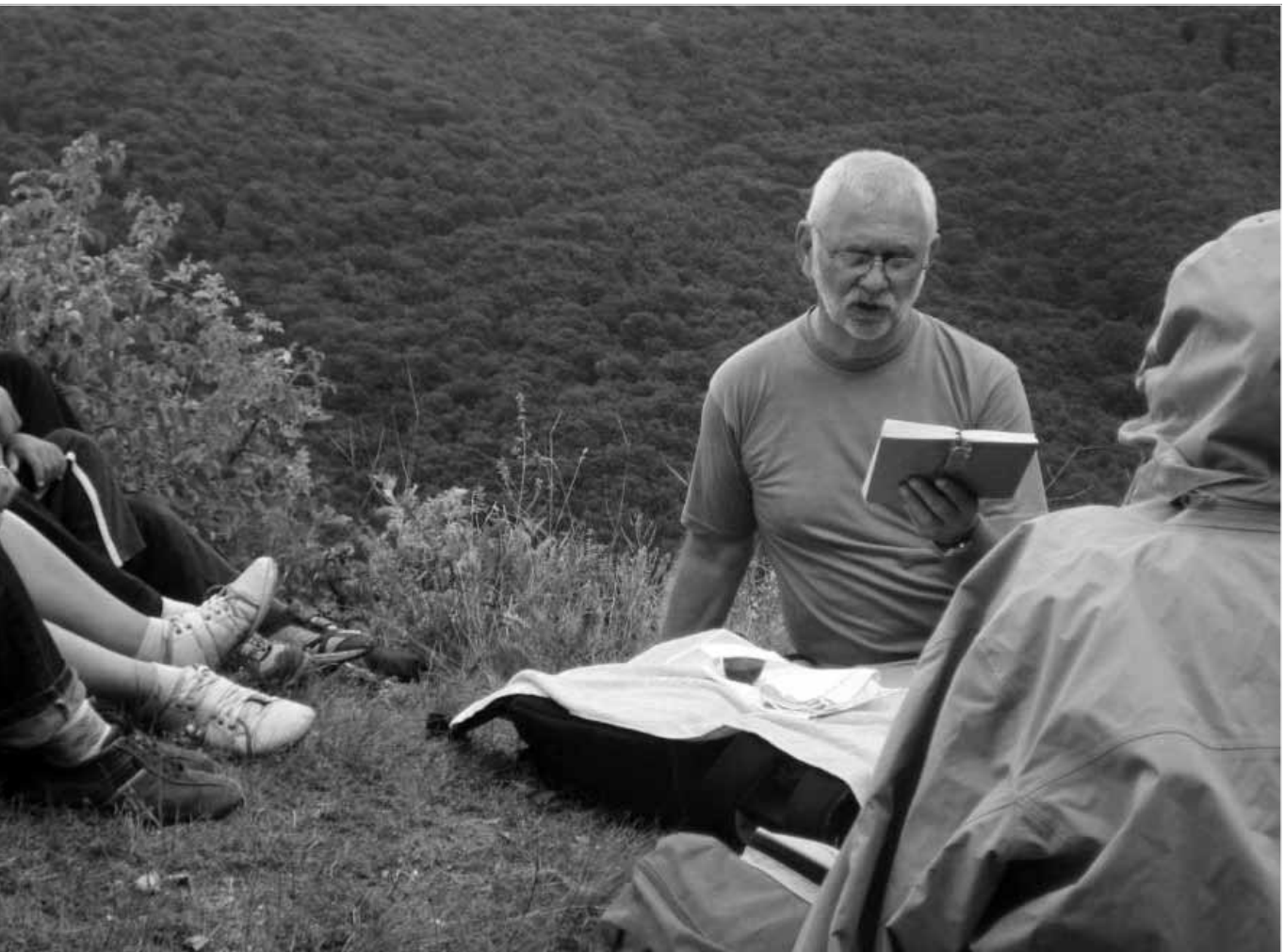
tóm volt. A gyakorlati teológiát tanította – hogyan kell a lelkipásztori munkát végezni. Ez nekem a legnagyobb ajándék volt. Először nem volt hol laknunk. Sillye Jenő, a híres dalszerző barátom anyósának a kis lakását kaptuk meg, az anyós odaköltözött Jenőékhez, mi a harmincvalahány négyzetméteres lakásába, az lett a plébánia. Hol misézzünk? Végigjártam az iskolákat, az Általános Művelődési Központ vezetőjéhez is mentem helyet keresni. Ott állt még az aranyozott Lenin szobor, '89 nyár elején, az asztalán, és így tárgyaltunk. Ő ült a karosszékeben, velem szemben ő és a Lenin szobor, én álltam a szőnyeg szélén és helyért kuncsorogtam, hogy valahol, valamelyik iskolában, ha megtenné. Mondta, hogy tárgyaljak az iskolaigazgatókkal, nekik annyi a programjuk, nem tudja biztosítani a lehetőséget. Igazán nagyon sajnálja. A végén azért fölállt és kezét fogott velem. Mentem tovább. Egyszer valaki azt mondta, hogy Surján László, a NOE, a Nagycsaládosok Országos Egyesületének az elnöke a pártházban többször kapott már helyet előadásra. A családok, akikkel addig megismerkedtem, mind nagycsaládosok voltak. Azt mondtam, próba szerencse, elmentem a pártházba, a párttitkárhoz. Akkor ők magukat reformkommunistáknak nevezték. Nagy szeretettel, barátsággal fogadtak. Elmesélte, hogy ministráns volt. Jöttek mind a párttagok, és hirtelenjében mindnek volt valami egyházi barátsága, kapcsolata. Mondták, hogy én ezzel megtisztelném őket. És hát megtiszteltem. Havas Boldogasszony napján, a Szűzanya ünnepén – amikor különösen lehet tőle lehetetlennek tűnő dolgokat kérni, és én nem is kértem tőle, csak utólag tudatosult –, épp augusztus ötödikén megtartottuk az első szentmisét, ott a káposztásmegyeri kommunista pártházban. Az valami rendkívül szép dolog volt. Hatvan-hetvenen jöttek el, a lakótelepről ennyi embert sikerült összegyűjtenünk. A párttagok előtte kérdezték tőlem, hogy milyen mise lesz ez? Hát mondom, mondtátok többen, hogy ministránsok voltatok, tudjátok, milyen egy mise. Hát régen voltunk már. Kérdeztetek, és lassan kiderült, hogy azt akarják tudni, hogy füstölni fogok-e. Őszintén szólva, én nem vagyok nagy híve a tömjénezésnek, úgyhogy én nem gondoltam – mondtam. Úgy érzitek, hogy kellene? Nem, nem! És akkor lassan kibukott belőlük, úgy gondolták, hogy én valami ördögűző szertartást fogok végezni. Megnyugtattam őket, hogy nekem a példaképem az Úr Jézus, az ő papja vagyok. Ő elment a vámosokhoz, elment az utcanőkhöz. Ti se vagytok, szerintem, rosszabbak náluk. Az Úr Jézus ide is szívesen eljön, és én, az ő képviselője, semmi bántót nem akarok. Hálás vagyok nektek, hogy befogadtok. Körülbelül két hónap múlva átminősítették közösségi házzá a pártházat. Mindenféle akkor alakuló, formálódó pártnak lett a központja. Létrehoztuk a KKK – a Káposztásmegyeri Közösségek Kerekasztala nevű – szervezetet, aminek én is az egyik társelnöke lettem. Az összes párttal volt nagyon intenzív, jó kapcsolat. Elkezdtünk együtt gondolkodni a lakótelep sorsán. Láttuk, hogy nem

jó az embernek tízemeletes házban lakni. Addig-addig küzdöttünk, sikerült meghívunk Budapest akkori polgármesterének a helyettesét, eljött és neki előadtuk, hogy ne építsenek több tízemeletes házat. Sikerült leállítanunk. Aztán, hogy egy park nagyon kellene. Akkorra már a barátaimmal, a különböző pártok vezetőivel olyan kapcsolat született, hogy ők mondták ki, hogy mi lenne, ha a park közepén épülne egy templom. Egy templom? Mondtam, azért nagyon jó, hogy a pártházban indultunk, mert így még inkább értem, itt nem egy hagyományos templomra van szükség, hanem egy közösségi házra, amit a katolikus egyház működtet, ami alkalmas szentmisék tartására is és mindenféle közösségi rendezvényre. És amíg meg nem épült a templom – azért az eltartott öt-hat évig –, amíg nem készültek el az első használható helyiségei, addig ott, a pártok házában kezdtük szervezni a családos, az ifjúsági, az ovis hittant, az énektanulást, gitáriskolát és sok minden egyebet. Aztán fokról fokra az iskolák is kezdtek beengedni bennünket. Nem erőszakoskodtam az iskolai hittannal. Az öregekkel, betegekkel kezdtünk. Nemsokára megkeresett az Újpesti Televízió vezetője és megkért, hogy a vallási műsort szerkeszsem. Ez rendkívül jó lehetőségnek bizonyult. A családom egyik ága református, tehát a reformátusokkal való barátság nekem a születésemtől, neveltetésemtől fogva természetes volt, úgy is neveltek a teológián. Sorra jó barátságba kerültem Újpest lelkészeivel, az evangélikussal, a baptistával, mindegyikükkel készítettem riportot, beszélgetést, programot. Egyszer a zsinagógában, a zsidó rabbival is sikerült egy jó beszélgetés. És volt nekem egy nagy-nagy barátom, Gyökössy Andre újpesti református lelkész. Sok könyvet írt, ezek főleg katolikus kiadónál jelentek meg. Pszichológus és nagy személyiség volt, vele több beszélgetést sikerült rögzítenem. Ilyen módon, hogy volt egy tévéműsorom az újpesti televízióban, amit Újpesten és Káposztásmegyeren sokan néztek, nagyon sokakkal, nem vallásos emberekkel is kapcsolatba kerültem. Akkor éreztem meg igazán, ott a lakótelepen, hogy *egyszerűen embernek kell lenni, és ember módon beszélni az emberrel*. S azt láttam, hogy akik korábban egy kicsit magasabb polcra beszéltek, egy lépcsővel lentebb jöttek néha. Sokakkal sikerült emberi kapcsolatot kialakítani. Aztán, amikor a püspököm azt mondta, hogy menjél Kecskemétre, mentem Kecskemétre. Rám bízta a széchenyivárosi lakótelepet, ott is közösségi házat építettünk. Nagyon sok kulturális programnak, hangversenynek, művészi alkalmaknak, Az Anyatej Világnapjának, a mozgássérültek találkozájának lett a helyszíne. Mert persze a közösségi házat rámpával építettük meg. Azt mondtam, hogy a diszkónak nem adok helyet, de azon kívül minden másnak. Most, Tiszakécskén, ahol egy veretesen barokk templom van, a munkatársaim megértették, hogy a templom Szent István korában is a kultúra helyszíne volt, hívjuk meg a zeneiskolát. Zárójelben megjegyzem, Polyák Bertalan barátom felesége vezeti a zeneiskolát, akivel nagyon szépen

együtt munkálkodunk, a zeneiskolások már többször szerepeltek nálunk. Nyugdíjas hittanra jár a Zoboki Ilonka néni, aki a citera kultúrát elindította, és most hat citera zenekar van Tiszakécskén. Rendszeresen szerepelnek az ünnepeinken. Igaz, hogy nem vallásos emberek, de szívesen jönnek. Annak idején arra volt lehetőségem, hogy közösségi házat építsek, ami jó templomnak is, az egyház mindenféle rendezvényének, most pedig van egy olyan templomunk, ahol kulturális programokat tudunk rendezni. A templomfőújítás alatt ügyelünk rá, most épp a szentély tervein dolgoztunk, hogy azt olyanná alakítsuk, hogy színpadszerűen alkalmas legyen kulturális programok előadására. Korábban úgy építettünk közösségi házat, hogy legyen benne baba-mama szoba, itt sze-

de az sem, hogy egyáltalán honnan adódna, amihez igazodni lehet. Az egyház szerepe, alapkívánalma miatt, hogy az ember erkölcsösen éljen, nagyon nagy lehet. Amikor azt mondta, hogy emberség, biztosan beleértette az erkölcsöt.

– Embernek lenni, a szó teljességében, azt jelenté, hogy becsületesnek, embernek lenni, tőlem telhető jó embernek lenni. Ez kezdődik ott, hogy köszönök, vagy ha köszönnek nekem, ha sikerül megelőznie valakinek és előbb köszön, akkor visszaköszönök, méghozzá ránézek és rámosolygok, és úgy köszönök. Hogy kicsi kis papír fecnit se dobok el az utcán. Kezdő pap korom óta tanítom a gyerekeket erre, és látom, hogy ezt harminc éve még jobban tudták otthonról, de most már ezeket nagyon ritkán tanulják meg ott-

rencsénkre a sekrestye fölött van egy raktár, aminek – a műemlék felügyelőség engedélyével – kinyitjuk a vakablakát a szentélyre, oda egy baba-mama szobát alakítunk ki, hogy a kisgyermekes anyukák eljöhessenek a templomba, részt vehessenek a miséken.

– Az 1980-as években már nagyon lehetett érezni, hogy mely dolgoknak kell megváltozniuk, hogy egészséges emberek legyünk és mindenfélét akarjunk. Az erkölcs máig még sokkal jobban megingott, nem érzékelhető, hogy átvétele működne a generációk között,

hon. Hogy nézzen rá a másik emberre, ha lehet, akkor mosolygjon, köszönjön, a boltban is köszönjön, a bevásárlóközpontban is, semmi baj, ha nem köszönnek vissza, de azért tegyünk próbát, mert néha igen. Azt hiszem, ezeknél az egészen egyszerű dolgoknál kell elkezdeni, mert ha az alapok hiányoznak, nehéz a nagyobb, az igényesebb erkölcsi dolgokkal előállni. Ha egy szülő, egy pedagógus, egy pap, akinek van lehetősége hosszabb ideig egy helyen szolgálni, egy gyereket, egy gyerekcsoportot hosszabb ideig nevelni, ha következetes, ő se szemetel, ő se beszél csúnyán, ő

is köszön, tehát, ha példát is mutat, akkor fokozatosan mindent át lehet a gyerekeknek adni. Az elmúlt húsz évben főleg olyan fiatalokkal találkoztam, akik gyermekkorukban már nem kapták meg a keresztény nevelést vagy legalább az alapvető emberi nevelést, hanem a televízió, a fogyasztói szemlélet, a sokféle reklám hatása alatt élnek. Tehát itt *bátornak kell lenni, újra az alapokról beszélgetni*. A magas erkölcsi követelményeket nem képes befogadni az, akinek az élete arról szól, amiről a Fokoláre Mozgalomban egy jópofa dal, ami arról vall, hogy szükség volna újjászületnie nem csak az embernek, hanem az emberiségnek is, mert a korunkat az jellemzi, hogy vedd meg, használd, dobd el. Így vagyunk a tárgyakkal, és sajnos így vagyunk az emberi kapcsolatokkal is. Szerezd meg, használd, ameddig neked jó, és utána dobd el, a barátodat, a párod, a házastársadat, bárkit. Ez félelmetes dolog. Nem kell mindent megszerezni. Amink van, azt meg kell becsülni. A kapcsolatainkat pedig különösen meg kell becsülni.

A kereszténység elsősorban nem vallásgyakorlatot jelent, az segítség, hogy ember tudjak lenni. Az következmény, fölépítmény. Az alap az, hogy próbáljak emberséges lenni, emberségesen viselkedni. Nem elfogyasztani mindazt, amit elfogyaszthatok, nem megszerezni mindazt, amit megszerezhetek, nem azon gondolkodni, hogy minél kisebb erőfeszítéssel minél több mindenhez hozzájussak. A küzdelemre, az erőfeszítésre, a munka öröme jó tanítani a gyerekeket. Utána könnyebb a magasabb szintű erkölcsi értékeket elfogadtatni. Az is erkölcs, hogy nem szemételek, hogy köszönök. A többet kívánó erkölcsi követelményeket ezekre rá lehet építeni.

Most érkeztem haza a Genfest-ről – ez a Fokoláre Mozgalom által szervezett nemzetközi ifjúsági találkozó, először 1973-ban rendezték meg Firenze mellett, most pedig, 12 év után, első közép-európai helyszíne lett Budapest, megnyitó ünnepségén a Papp László Sportarénaiban 12 ezer fiatal résztvevővel (A szerk.) –, ahol Tizakécskéről, a mi fiataljaink közül is tizenheten részt vettek. Ez nagy szám. Tizenhét fiatal érdekelt ez a keresztény találkozó. Maga a találkozó nagyon fiatalos volt, derűs, sok énekkel, olyan fajtákkal, amire lehet egy kicsit csápolni, mozogni. Közben nagyon erős tapasztalatokat hoztak Brazíliából, Bolíviából, a kábítószert elleni küzdelemről, Indiából, a keresztények, muszlimok és hinduk közötti testvéri kapcsolatépítésről. Az én gyerekeimet, a tizakécskei csoportunkat két olyan fiatal vezette – én nem tudtam mindig velük lenni, mert a rendezésben a papnövendékekkel dolgoztam együtt –, akik két és fél évvel ezelőtt, tizennyolc éves korukban keresztelkedtek. Vallás nélkül nőttek föl, kicsi gyerekkorukban jártak a református iskolában hittanra, de az életformájukban ez nem hozott változást. Nekünk van két kiváló hitoktatónk, és az egyik, aki velük foglalkozott, lassan elért odáig, hogy elkezdtek templomba járni, komolyabban érdeklődni, és fölmerült bennük, hogy szeretnének keresztények lenni.

Tizennyolc éves korukban, mikor már több éve jártak szentmisére, hittanra, az iskolai, kötelező hittanon kívül a plébánián is a plusz fölkészülésre, akkor kereszteltem meg őket. A nyomukban, ebben az évben, két tizenhét éves fiatal kereszteltünk, és lettek elsődözők. Ez a négy fiatal volt a lelke, a magja a Genfestre menő csoportnak. Volt köztük agyontetovált gyerek, cigánygyerekek, akik ismerkednek a kereszténységgel, akik egyre többször és egyre szívesebben jönnek a plébániára, a viszonylag oldott programokra, ahol azonban mindig van tartalom is, mindig van egy kis tanítás. Meggondolkoztatjuk őket, elbeszélgetünk velük, elmondhatják a véleményüket, föltehetik a kérdéseiket, soha nem torkoljuk le őket. Azt látom, hogy mivel itt fokról fokra ismerkednek a közösséghez tartozó elkötelezett felnőttekkel, látják az én két nagyszerű hitoktató munkatársamnak a példás, szép életét, kezdik befogadni ezeket az értékeket.

Tavalyelőtt jelent meg Tomka Ferenc atyának, az én egykori tanáromnak a könyve *Biztos út* címmel, amely a felelős házasságra való fölkészülésről szól. Őszintén beszél arról, hogy a legnagyobb eséllyel közösségben lehet fölkészülni a házasságra, és lehetőleg fiatal házasságokkal közösségben folytatva az életet. Ha még fővállalod azt is, amit az egyház kezdetek óta tanít, hogy tisztán készülj rá, komoly esélyed van az életre szóló házasságra. Erről most már eléggé komoly statisztikai adataink vannak. Két éve volt *A Család Éve*, és akkor Bíró püspök atyával, munkatársaival fölmérést végeztünk, a KSH-tól is kaptunk adatokat arra vonatkozóan, hogy nem a templomi esküvő garantálja a házasságot, hanem a komoly fölkészülés és a közösségi háttér. A gyerekeink között vannak olyanok, akik szexuális kapcsolatban éltek, és ezeket a témákat végigbeszélgetve megálljt parancsoltak maguknak és egymásnak. Megpróbáltak tisztán élni és úgy készülni a házasságra. Nem igaz az, hogy romlott az ifjúság, hogy elveszett az ifjúság. Komolyan kell velük foglalkoznunk. Miközben egy papnak kell a templomot építeni, fölújítani, hivatalokkal tárgyalni, az idő több mint a fele az emberekkel való személyes kapcsolatokban kell, hogy teljen. Az ifjúsággal, a családokkal, az útkeresőkkel, a szegényekkel, a betegekkel. Ha nem vigyáz az ember, a hivatali teendők megesznek bennünket. Amikor időről időre rengeteget kellett tárgyalnom, kérdeztem magamtól, mi az, amit muszáj csinálnod. Csak azt csináld, amit muszáj. Próbáltam találni munkatársat, próbáltam megbízni a munkatársban, és lelkiileg törődni velük, nevelni őket. Az emberekkel, a közösségekkel törődtem. Akik az elmúlt években idetaláltak az egyházi közösségbe, azok között voltak olyanok, akik soha, semmilyen vallási nevelést nem kaptak. Idén a kilenc esküvőből négy volt olyan, ahol az egyik fél nem volt megkeresztelve. De kettő kivételével a többi meg volt keresztelve, de komoly vallási alapokat nem kapott. Ott volt bennük a nyitottság, és a tizenegy pár között mindegyik hajlandó volt a fél éven át rendszeres találkozásokra. Időnként gyakorló, elkö-

telezett keresztény házasságokkal, hogy az ő tapasztalataiból is gazdagodva készüljünk együtt a házasságra. Mindenki jó szándékot találtam. Sokukban megfogalmazódott az esküvő előtti hetekben, hogy folytatni akarják közösségi életüket fiatal házaspár közösségben. Megértették, hogy a kereszténység komoly dolog, és hogy nem kereszteltem meg őket, hipp-hopp, az esküvő előtt. Esküvő után fölkészülhetnek, két évig, vagy ameddig szükséges. Az egyház minimális előírása az egy év fölkészülés, de a javaslat a két év. Én ezt igyekszem betartani, hogy két év alatt fölkészüljenek a keresztelőre, az első áldozásra. Örülök, hogy az emberben ott van a jó, a jóra való hajlam, nekünk csak időt kell szentelni rá, hogy ezt a jót segítsük előhozni az emberből.

– *Az erkölcsön belül a munkához való viszonyt gondolom alapvetőnek, és azt mondta, hogy megszerettetni a gyerekekkel, az emberekkel a munkát. Hol kerül erre sor? Táborban? Mikor él együttél a közösség?*

– A gyerek, ifjúsági, a családós táborokat mindig úgy szervezzük, olyan helyszínt keresünk – egyrészt a szegénységünk miatt –, ahol nincs kiszolgáltatás. Nagyon fontos része a táboroknak, a lelki gyakorlatoknak, hogy nekünk kelljen elkészíteni az ennivalót, nekünk kelljen mosogatni, takarítani. Élvezik a gyerekek, élvezik a felnőttek. Örömmel szoktam hallani a táborok végén a befogadóinktól, hogy szép rendet hagytunk magunk után. Alapvető, hogy megszeressük a kétkezi munkákat. Mindenki egyszer sorra kerül mosogatásnál, terítésnél, egyszer ki kell takarítani a wc-t. Örömmel megcsinálják. Néha versenyeznek és pontozunk, akkor még a cipőket is olyan szépen rakják sorba, hogy öröm nézni.

– *A közös élet, az élet általában kínálja a tennivalókat, helyzetenként. És a helyzetek a hatni tudás lehetőségét.*

– *Én valójában annyit látok a lehetőségünknek, hogy ki-ki, ahol van, ott keresse meg azt a néhány embert. Tegnap mi Veronikával – Verebély Veronika, Lajos atya munkatársa, akinek ez az első éve, hogy már nem tanít (A szerk.) – négyen beszélgettünk, az ő korosztályából a három legőszintébb, számomra legtisztább emberrel, mit tehetünk a felnőttek világáért. A fiatal házasságokkal tízegyházyan gondolkodunk együtt. Lennének többen is, de csak a legeliszántabb csapat volt együtt. Azt látom, ha kicsiben, nagyon őszintén, nagyon elszántan küzdünk, akkor a kör szélesedik. Látom, hogy a városnak az értelmesen, felelősséggel gondolkodó része oda figyel már*

ránk. Arra, amit a keresztény egyház tesz. A döntő többség tisztelettel van irántunk, értékel bennünket. A Kécskei Újságban van egy oldalam minden héten, ott azt írok, amit akarok, olyan nyelvezetet használva, amit mindenki ért, az értékeket szem előtt tartva.

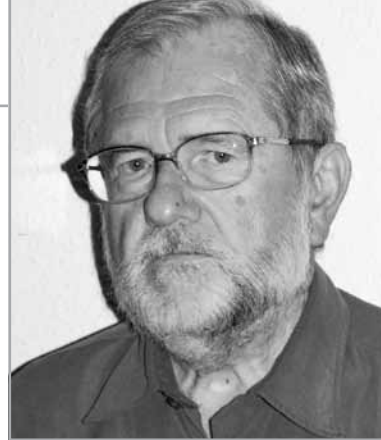
A lehetőségünk: a magunk helyén elszántan. És mert a magunk helyén annyi nehézséggel találkozunk, amit a Magyar Művelődési Intézet kezdeményez, abban látok reményt. Egymás erősítésében, az összefogásban. Fogjunk össze, alkossunk a szigetektől egy egymást erősítő hálózatot! Így arra is lesz remény, hogy az országot megújítsuk.

Régtől segíték Lezsák Sándornak. Keresztény értékrendre nyitott fiatalokat nevel, ebben a nevelésben veszek részt. Én azt remélem, hogy felnövőben van egy fiatal, tiszta nemzedék.

A lehetőség tehát: kicsiben, nagyon elszántan dolgozni. Azokkal, akiket elérünk. És nyilván, akkor az ember nem nyolc órában pap. Nekem a 12-14 óra a normális napi munkaidőm. Örömmel dolgozom.

Lajos atyának megköszöntem a beszélgetést, öröm volt hallgatni őt. A munkatársaira gondoltam, hűveire, s arra, hogy milyen szerencsések. Kaptam könyveket. Tomka Ferenc: Biztos út (Szerelemről, szexualitásról értelmesen) című könyvét, amiről beszélt és szintén Tomka Ferenc könyvét, Halálra szántak, mégis élünk! (Egyházüldözés 1945-1990 és az ügynökkérdés). Megkaptam Új Város címmel a Fokoláre Mozgalom lapját, benne interjúval a magyarországi Genfest négy szervezőjével. Az Egység a sokféleségben című lapot, amit a tiszakécskeiek Szentháromság vasárnapjára, a templombúcsú ünnepére jelentettek meg, s amelyben a családok, gyerekek és fiatalok életével ismerkedhetünk plébániai közösségben. A falu két utoljára megjelent lapszámában, a Kécskei Újságban megtaláltam Lajos atya egy-egy oldalát, a júliusiban a Váchoz közeli, nézsai családátáborról számolnak be a tiszakécskei résztvevők, köszönve a szíves vendéglátást és az atyának – írja Annamária –: hogy ismét tüzet gyújtott bennünk. Az augusztusiban az Ifjúsági hittantábor élete elevenedik meg fényképeken, szintén Nézsán került megszervezésre. Onnan Felsőpeténybe is ellátogattak a fiatalok, Mindszenty József bíboros fogságának helyszínére – közel kerülni a múlhoz, megismerni történelmünket. Lajos atya mosolyát, amivel – elfoglaltságai ellenére – kérdéseimre válaszolt, a júliusi Kécskei Újság 5. oldalán láthattam viszont. Tiszakécskei közössége közepén mosollyal öleli át a jobbján és balján ülő két gyereket.

Mátyus Aliz

A MEGYEI KÖZMŰVELŐDÉSI FELADATELLÁTÁS LEGFONTOSABB ÉRTÉKEI TOLNA MEGYE SZEMSZÖGÉBŐL

E kérdés három szemszögéből is vizsgálható. Az első az adott megyéé. Merthogy Magyarországon a megyék bizony többfélék: területük, népességük, településszerkezetük, földrajzi adottságaik, társadalmi rétegzettségük és még sok más összehasonlításra alkalmas tényező szerint is többfélék. Ezért bármely közszolgáltató terület hozzáadott értékeinek fontossági sorrendje is ennek megfelelően más és más. A második nézőpont lehet a nemzeti. Egy egészségesen fejlődő nemzetnek van kulturális stratégiája (mint immár nekünk is formálódik – egyelőre még az egészséges nemzeti fejlődésnek csak a reményében), és ennek szemszögéből is rangsorolhatók az egyes megyékben hozzáadott értékek. Harmadsorban az előző két pólus között (olykor mellett, professzionális göggel nem egyszer felett) létezik egy szakmai (részben adminisztratív, igazgatási, szervezeti stb.) aspektus is.

Noha maguk a nagyrégiók (Felvidék, Alföld, Dunántúl) sem mutatnak a határaikon belül homogén képet, a megyék közötti domináns különbségek leginkább még mindig ezek alapján jellemezhetők a leginkább. Az Alföld meghatározó része egyértelműen mezővárosias-nagyfalvas, a Felvidék és a Dunántúl zömében kis és aprófalvas térszerkezetű, utóbbi körben az első a hálózatán belül tagoltabb, sejtesebb (ezek tekintetében több elszigeteltséggel), a második viszont térkapcsolataiban nyitottabb, hálósabb (ezáltal kevesebb elszigeteltséggel). Többé-kevésbé ez az a három nagy egység, amely a kulturális hagyományait, történelmi gyökereit tekintve is sajátosnak

tekinthető (Kárpátia, Hunnia, Pannónia). Megjegyzendő, hogy Pest megye eredetileg mindhárom jelleg fővárost övező térsége, napjainkra azonban két részre szakadó: a Budapesttől távolabbi déli-déleleti része egyértelműen Alföld, fennmaradó (Budapest körüli gyűrű) része egy legújabb kori negyedik jelleg (Centrumagglomeráció) képviselője. Az úgynevezett vidéki Magyarországot ma már célszerűbb is lenne nem egy Budapest-Vidék szétválasztás, hanem inkább egy Centrumagglomeráció-Vidék megkülönböztetés alapján meghatározni.

Jómagam szűkebb hazája, Tolna megye jellegzetesen dunántúli. Egyetlen középváros (a megyeszékhely), négy-öt kisváros, ugyanennyi miniváros és tucatnyi nagyfalu körül és között közel kilencven kétezer lelkesnél alacsonyabb népességű kis és aprófalvas hálózata. A keleti szegélyén, a Duna mentén futó országos főközlekedési tengely sávját leszámítva (ahová egyébként a nagyobb települések zöme sűrűsödik) eredendően hátrányos helyzetű, több kiterjedt gócban halmozottan hátrányos helyzetű. Tolna megyeként ennek megfelelően látom a területi közművelődési szolgáltatás hozzáadott értékeinek rangsorát is.

Az akkori nevén Tolna Megyei Közművelődési Szolgáltató Iroda (KÖSZI) volt az országban az első, amely a kilencvenes évek közepétől a megyeszékhely-irányítású jelleg helyett megkezdte a kistérségi – valóságosan helyi települési – szempontú szolgáltatási rendszer kiépítését. A korlátozott (hullámzóan 3 és 5 fő közötti) szakmai létszám kapacitás

(és részben kompetencia) határait oldandó ettől az időszakról vált jelentősebb a hálózat szakmailag legjelentősebb (korántsem csak városi) szakembereinek külsős munkatársakká való bevonása. Közel félszáz település szakember nélkülisége pedig ésszerűen idézte elő az aprófalvak kulturálisan aktív civiljeivel való legintenzívebb munkakapcsolatot is. Ennek révén Tolna megyében a területi közművelődési szakmai szolgáltatás közvetve a térségi hálózatoság, illetve a területfejlesztés jelentős szereplőjévé vált. A szolgáltatásai révén zajló helyi kulturális tartalomfejlesztések, illetve feltételjavítások és a helyi szakigazgatási szabályszerűség és hozzáértés színvonalának segítő javítása nyomán is csökkent számos település lemaradottsága. Az intézmény eközben a kistérségekben intézményesen és szervezen is együttműködött a kistérségi fejlesztő szervezetekkel (az ötből három helyütt tényleges épületen belülséggel is). Ezzel párhuzamosan az intézményi tevékenységen belül ugyancsak meghatározóvá vált a térségi és helyi értékelő, ennek nyomán megyei összehasonlító elemző munka, amely a helyi kulturális döntéshozatalok megalapozója lehetett. Másfelől a statisztikai, illetve szakmai monitorozó tevékenység nyomán olyan információhalmazzal rendelkezett az intézmény (és csakis az intézmény), amely alapjává válhatott mind a megyei kulturális imázs, mind az ösztérségi kulturális marketing és PR hatékonyabb alakításának.

Meggyőződésem, hogy a Tolna megyei intézmény ezzel a típusú feladatvégzésével a fentiek szerinti értékek létrehozásában nem csak megyei szempontból tekinthető sikeresnek. Hiszen eredményei nemzeti kulturális aspektusból is lényeginek mondhatóak, illetve szűkebb közművelődési szakmai megközelítéssel is modellértékűnek tekinthetők.

Közművelődési specialitások, egyediségek, amelyekkel a Tolna megyei intézmény hozzájárult a megyei közművelődés sokszínűségének kialakulásához

A 2012-re a megyei közművelődési szakmai feladatellátás teljesen heterogénné vált rendszerének intézményenkénti lényeges eltérései és különbségei azonban önmagukban nem csupán bizonyos feladatvégzési anarchiát jelentettek, hanem ezeknek a differenciáknak a mélyén számos olyan egyedi kezdeményezés is rejtett, amely modellértékűnek tekinthető, és a szolgáltatói szakmai kultúra fejlődését is szolgálta.

A helyi települési civil kulturális közösségek erősödését Tolna megyében feltétlenül segítette az, hogy a feladatként az intézményre háruló megyei arculatformáló nagyrendezvények nem egy-egy – és főleg nem nagy- vagy középvárosi – helyszínhez kötődtek, hanem mindig térségi, hálózati szétterítésben zajlottak, amikor is a kivitelezés megvalósíthatatlan volt a nagyon erős, nagyon ráhangolt és részben szakmailag is rákészített önkéntes közreműködők csapatai nélkül. Ezeknek az együttműködéseknek a keretében ezek a közösségek olyan kompetenciákkal tudtak felvérteződni, amelyek nagymértékben alkalmassá tették őket a továbbiakban való önálló,

autonóm helyi bonyolításokra is. Fesztiválrendezés tekintetében ugyanakkor modellértékűvé vált a kistérségi hálózatokra építő térségi bonyolítás. A kistérségi műsorvándoroltatás keretében a megye legjobb öntevékeny előadó csoportjainak turnéztatásával pedig a hálózaton belüli szomszédsági, kistérségi együttműködések modellezésére nyílt lehetőség.

Külön részletes kifejtéssel lenne bizonyítható, hogy például a középiskolai tehetségek ismeretterjesztő előadóvá képzése, a hálózatban való szerepelésük hogyan járult hozzá az előzőekhez, sőt, hogyan lett eszköze a művelődési otthonok és a népfőiskolák közti látszólagos ellentétek szakmai elsimításának. Ugyancsak speciális elemzést kívánna a kistérségi létesítményeken élő fiatalok helyben történő komolyzenei koncertlátogatásra szoktatásában vállalt intézményi szerep, beláttatva, hogy vannak olyan szolgáltatások, amelyek csak megfelelő volumen – azaz területiség – esetében tudnak igazán hatékonyak lenni. És végzetül a jelenlegi magyar társadalmi viszonyok közepette igenis jelentősége van az egyesületi formák megerősödését segítő háttérbeli patronálásnak, ami Tolna megyében főleg a népi alkotóművészek, illetve a folklór ágak képviselői körében hozott magával az illető öntevékeny szakágak életében kétségtelen szakmai és esztétikai többletet, valamint hálózatosan is közösségi együtt tevékenykedést.

JAVASLAT AZ OPTIMÁLIS FELTÉTELRENDSZERRE A MEGYEI FELADATELLÁTÁS GYAKORLATÁBAN A JÖVŐ ÉV JANUÁRJÁTÓL

A közkulturális tevékenység fejlesztését segítő országos szakmai háttérintézmény kialakításának (az MMIKL státuszán a KL leválasztását követően) lehetséges – és az előző részben kifejtettek alapján véleményem szerint szükséges – iránya lehet, ha az új intézet is megtartja a korábban már kialakított térségi referatúra-rendszert, de annak regionálisról megyei irányba való terjesztésével. Egy ilyen logikájú szervezetfejlesztés nyomán olyan – akár jogi személyiségű – szervezeti egység jöhetne létre – akár a főigazgatói alatti igazgatói irányítással –, amely a jelenlegi megyei rendszernek a valóságos és tényleges területi munkát végző szakembereit integrálhatná.

Eddig elvben a 6 vidéki fejlesztési régióba telepített térségi referatúra szolgálta az MMIKL térségi tevékenységét. A közkultúra fejlesztése tekintetében azonban a fejlesztési régiók logikája nem megfelelő. A kisebb vidéki települések kategóriájába tartozó maximum 3100 körüli egység régiónkénti megoszlása 3 régióban is irracionálisan nagy településsűrűséget jelent, ami gyakorlatilag kezelhetetlenné teszi a feladatot, vagy annak valóságos térségi jellege sérül. Az előzőekben feltételezett térségi szervezeti egység működési rendje meghatározható úgy, hogy a központi székhely kb. 3-4 fős létszámahoz megyénkénti

2-5 főnyi szakreferens úgy társul, hogy megyei térségi jellegű feladataik mellett speciális fejlesztői szakterületek szakértői is egyben. Utóbbiak működése garantálhatja a szakállamtitkárság folyamatos területi tájékozottságát is.

A területi hálózat intézményes megtartását feltétlenül indokolja az is, hogy a megyei kormányhivatalok alá tagolva megyénként 15-18 autonóm szakigazgatási szerv (hivatal, igazgatóság, felügyelőség, központ, iroda), továbbá 2-3 közvetlen szakigazgatási szervezeti egység (főosztály) szolgálja közvetlenül az érintett szaktárcák egyes nagyobb szakterületeinek (szakállamtitkárságainak) térségi háttértevékenységét. Szaktárcánk kulturális szakállamtitkársága ilyen háttérként mindössze a tevékenységének nagyon kis – de valóban jelentőséggel bíró – területén, az örökségvédelemben rendelkezik megyei irodák fölött.

Az országos háttérintézményhez csatolt megyei háttér kialakítása biztosítaná, hogy a szakállamtitkárságnak – bár a kormányhivataloktól független – területi háttérhálózata is legyen. Nem lebecsülendő indoka a fennmaradásnak az is, hogy a különféle szervezeti formában jelenleg működő megyei közművelődési intézmény(egység)ek zöme folyamatosan olyan európai, illetve központi támogatású projekteket kezel, amelyek sikeres lebonyolítása és fenntartási kötelezettségeinek teljesítése ezen intézmény(egység)ek teljes ellehetetlenülése esetén veszélybe kerülne, és jelentős állami (mint jogutódi) visszatérítési kényszer lépne fel.

AMI AZ ÁTALAKULÁSI IDŐSZAKBAN FÉLELEMKELTŐ

A legtöbb félelemre – az egyedi érdekek félretele esetén – az adja az okot, hogy a helyzet fokozott heterogenitása (külső szemlélő számára anarchiája) a nem szakmai döntéshozókban a türelem elvesztéséhez, és a terület likvidálásához vezethet. A területi közművelődési szolgáltatás nem túl népes szakembergárdájának nem egyedi – és főleg nem egyéni – érdekek utolsó pillanatig való érvényesítésével kellene küzdenie, hanem mélyreható szakmaisággal(!) a működés nemzeti kulturális alapú érdekeit alátámasztva egy jól működtethető homogén rendszer paradigmaváltáshoz igazodó kialakításához hozzájárulnia. A terület likvidálása – és következtében a szakmai hozzáértéssel és elkötelezettséggel kínált tartalmi és közösségfejlesztési tanácsok elmaradása – ugyanakkor azzal járna, hogy a vidéki települések zömére könnyen rátelepedhetne egy olyan „fővárosi” vállalkozói jelleg, amely a vidéki közművelődésre a kereskedelmi médiákat és az igénytelen szórakoztatóipart jellemző bélyeget nyomna rövid időn belül.

Ugyanakkor félelemkeltő az is, hogy a legaktuálisabb intézkedéseket a közigazgatási és a kulturális szakirányítás közös feladatákként az egyelő-

re az úgynevezett MIK-ek által fenntartott formák minisztériumi átvételének kényszere határozza meg. A szaktárcának feltétlenül kezelnie kell azt, hogy minimum három megyében (Fejér, Győr-Moson-Sopron, Vas) nem pusztán a megyei területi közművelődési szolgáltatás intézménye MIK-fenntartású, hanem egy-egy klasszikus értelemben vett – a megyeszékhely kiszolgáló – művelődési központi infrastruktúra, annak teljes (személyi, tárgyi és anyagi) feltételrendszerével. Magyarán ezen intézmények rendszerben tartása ezen megyék tekintetében indokolatlan többletráfordításokkal, illetve nem a rendszerbe illő feladatvégeztetéssel is járna. Célszerű lenne tehát az átvételkor ezeket a háttérket leválasztva a megyei jogú városoknak átadni a múzeumokhoz és könyvtárakhoz hasonlóan! Egy homogénnek tervezett új rendszer számára még nagyobb veszélyt jelentene a fővárosi BMK abba való integrálása. A BMK Budapest legnagyobb közművelődési intézménye, tevékenysége idegen a területi szakmai szolgáltatástól. Az elmúlt években ugyanakkor – nem kis mértékben az MMIKL impotenciája miatt – olyan jogosítványokat és feladatokat ragadhatott magához, amelyek országos jellegük miatt az országos háttérintézmény jog- és feladatkörébe való – rendszerszemléletileg teljesen indokolatlan – rivalizáló belekeveredést idézhettek elő. A BMK érdekeit figyelembe véve talán az lehetne megoldás, hogy a főváros (és esetleg agglomerációja) számára eleve az új országos háttérintézményével párhuzamos jogosítványokat kap, azaz nem belekerül az új megyei ellátó rendszerbe, hanem mellé.

Az előzőek figyelembevételével tehát főleg az a féltő, hogy ezen zavarok és érdekellentétek elsimítására, szakmai szanálására nem lesz energia és szakmapolitikai bátorság, és a jelenlegi helyzet egyszerű miniszteriálissá emelése mellett minden marad úgy, mint eddig. Tény, hogy többféle áldozat meghozása nélkül a végleges letisztulás kivitelezhetetlen, és mindig fennáll a veszélye, hogy az éppen aktuális döntéshozatali helyzet nem kedvez az egyidejű áldozathozatalnak...

Végezetül minden álszemérmesség nélkül kell említeni a szakmapolitika – egyébként teljesen logikus és jogos – általános politikai beágyazottságát. Egy jelentős paradigmaváltáshoz, amely ráadásul meghatározott kormányzati erőkhöz kötődő, elengedhetetlen a végrehajtó szakmai apparátus nagyfokú lojalitása. Amennyiben a jelenleg a hálózatban dolgozók zöme erre a lojalításra nyíltan – vagy akár csak burkoltan is – nem hajlandó, kétségkívül számolni kell a területi szakmai szolgáltatást végző szakembergárda jelentős személyi megújulásával is. Önmagában nem ez jelenti a veszélyt, hanem sokkal inkább az, hogy élve a kínálkozó lehetőséggel nem a szakmailag rátermettek adják majd a csereállományt, hanem a lojalításra gyorsan bekéredzkedők.

ÉPÍTŐ KÖZÖSSÉGEKKEL

Az idén éppen húsz esztendeje, 1992. áprilisában kellett először átgondolnunk kollégámmal, Polyák Bertalannal a megyei feladatellátással kapcsolatos feladatainkat. Akkoriban hozott létre a megyei önkormányzat – ahogyan a közgyűlési előterjesztésben fogalmazott – kis létszámú szakmai szervezetet a megyei közösségi művelődési feladatok ellátására. Akkoriban, nem sokkal a rendszerváltás után, azt lehet mondani, szinte az alapoktól kellett fölépíteni a megyei szakmai módszertani munkát Bács-Kiskunban. Azóta természetesen sok minden történt a szakmában, többek között a megyei feladatellátásban is, de gondolkodásmódunkat, a szakmáról, feladatról vallott nézeteinket, alapvetően nem kellett megváltoztatnunk. Húsz év tapasztalata, gyakorlata összegződik ebben a rövid, vázlatos írásban.

Mindenekelőtt nem árt, ha néhány fogalmat tisztázunk, mert tapasztalatom szerint még mostanság is – sokan még a szakmában is – mást-mást gondolnak a kultúra fogalmáról, s ebből adódóan más-más tevékenység hangsúlyok valósulnak meg a gyakorlatban, hogy ez mennyire volt probléma, arról itt nem szólok, de nagyrészt emiatt jutott szakmánk oda, ahol most van.

Amikor kultúráról beszélek a több száz kultúrafogalom közül legszívesebben Allportét használom, mert praktikus, életközpontú, világosan és közérthetően rámutat arra, hogy a kultúra fogalmának tágabb értelmezése kiterjed a teljes emberi létezésre, annak minden mozzanatára és vonzatára, gazdaságostul, erkölcsöstül, politikástul, társadalmastul: egyszerű, közérthető és életszagú, magában rejti a köznapi kultúra és az aktív közösségi lét dimenzióját.

„A kultúra azoknak a találmányoknak a halmaza, amelyek a világ különböző részein (vagy a különféle népekségek más és más alcsoportjaiban) jöttek létre, és amelyek célja, hogy hatékonyá és érthetővé tegyék az életet a halandó emberek számára,

akik mindenütt ugyanazokkal az életproblémákkal küzdenek: a születéssel, a növekedéssel, a halállal, az egészségük megőrzésével, a jólét értelmével, az élet értelmével. A megoldások az egyik nemzedékről a másikra szólnak.”

Azt gondolom, hogy az allporti kultúrafogalom bizonyos tekintetben magyarázatra szorul: konkrétan, mit jelent az állítás, hogy a kultúra „találmányok halmaza”. Nyilvánvalóan a találmányok halmaza kifejezés a szó hétköznapi értelmében túl konkrét, nem arról van szó, hogy feltalálók tevékenységét és annak eredményét értsük rajta, hanem mindazon értékek sokaságát, amelyet az emberi nem létezése során létrehozott, felhalmozott, és ki-ki ezen értékek halmazából a maga szűkebb környezetében létezéséhez, életminőségének javításához, szinten tartásához „használ”. Ilyen értelemben nemcsak a kenyér a balta és a gépkocsi érték, hanem pl. a bizalom, a szomszédság, az emberi méltóság vagy felelősség intézménye is. S ha netán az olvasók közül valaki szakmai evidenciák sulykolásával vádolna, oktatói tapasztalataink azt mutatják, nem lehet elégszer elmondani, nem csak materiális és megszámlálható értékeink vannak. Egyre gyorsuló ütemben, szinte naponta tapasztalhatjuk, a dolgok átveszik a hatalmat fölöttünk, s ahogy Konrad Lorenz, Nobel-díjas etológus fogalmaz, embervoltunk vésszesen hanyatlík.

Gelencsér Katalin idézi Poszler Györgyöt, aki szerint az emberiség rossz struktúrában él:

„a rossz struktúra nem felfokozza, de elviselhetetlenné teszi a világot. Nem lendíti, de bénítja a védekezés anyagi, szellemi erőit. A legrosszabb csapda. Saját karbantartásával, mások sakkban tartásával foglalkozik. Ez köt le gazdaságot és pszichés potenciált. Megkockáztatom: rossz struktúrában nem csak a válságtünetek halmozódása lesz tragikussá, ám a materiális lehetőségek halmozódása is ront. Nem csök-

kenti, növeli a veszélyt. Pedig ha elszabadul a pokol, lakhatatlan lesz a Bolygó.

Edgar Morin szerint :

„Ma kétféle barbárság kísért: az egyik a történelmi idők mélyéről jön, háborút, mészárlást, deportálásokat és fanatizmust hoz. A másik, a technikai-ipari civilizációból származó hideg, névtelen, figyelmen kívül hagyja az egyes embert, annak testét, érzéseit, lelkét. Azért azt gondolom, hogy a következő történelmi korszak igazi konfliktusa az új és a régi barbárság erőit állítja majd egymással szembe.”

A kérdés: mit tehet a magyar közösségi művelődés az elmúlt évek rossz vagy anakronisztikus gyakorlatainak megváltoztatására, vannak-e érdemi válaszaink a fenti kihívásokra? Mi lehet a területi szakmai feladatot ellátó intézmények feladata ebben a munkában? Mi a mára már halaszthatatlanná vált paradigmaváltás tartalma? Vannak-e, lesznek-e jó gyakorlataink?

Nem véletlenül használom a közösségi művelődés fogalmát, így külön írva. Ha csak tehetem, így használom, mert a népművelés, közművelődés szavak annyi nemtelen és értelmetlen vitában mártóztak meg, hogy szegények „akaratuktól függetlenül” bepizskolódtak. A közösségben való pallérozódás, képességek, tudások, jártasságok, ügyességek megszerzésének gyakorlata sem mai találmány:

Az ember képes a világ dolgaival rendelkezni, az egyetemes törvények ismeretében képes arra, hogy okosan, rendeltetésének megfelelően tudja szabályozni saját és mások cselekedeteit. Az egész életen át tartó művelés útján kell elsajátítani mindenkivel azt, hogy miként lehet a világot úgy berendezni és formálni, hogy mindenki megtalálja boldogulását.

Az emberi lét és a világ megismerése egész életre szóló feladat.

Az ember hat évenként más-más problémákat, feladatokat hozó életszakaszba kerül. Ezért mindenkit: gyermeket és felnőttet – bármilyen társadalmi rétegbe tartoznak is – mindenre, amire az adott helyzetben szükség van, életük végéig tanítani, művelni kell.

Minden életszakaszban azt kell megtanítani, ami az ember eszességének, uralkodásra való képességének, és tökéletesedésre való alkalmasságának, különleges adottságainak érvényesülését elősegíti.

A tanítás módja akkor helyes, ha az értelemnek mindig új gyönyörűséget okoz.

A felnőttek tanulásának ideális ösztönzője, formája a társas lét.

Ha az ember megismeri a világot és benne magát, akkor e szilárd ismeretrendszer birtokában felismert rendeltetésének megfelelően fog cselekedni élete minden adott helyzetében – írja Comenius.

A társadalmi reform gondolatának szintén van történelmi dimenziója. Ha csak a reformkorig me-

gyünk vissza hazánk történetében, amikor is a reform szó talán a leggyakrabban használt kifejezések közé tartozott a közbeszédben, láthatjuk, hogy az embereknek természetes igénye, történelmi korszakokként kényszere, hogy időszakonként megpróbálja újraformálni környezetét. Könnyű belátni, hogy minden újraformálási kísérlet csak akkor lehet igazán eredményes, ha a társadalom alapjáig ér, eléri a hétköznapi valóságok talajszintjét. A reform fogalmát manapság divatos keverni a modernizációval, a két fogalom értelmezése között azonban lényeges különbség van: a modernizációban mint társadalmi folyamatban nem az a baj, hogy valamit létre akar hozni, hanem legtöbbször az új megteremtését a régi lerombolásával akarja elősegíteni. Sok esetben a modernség, a reformok kiindulópontja éppen valaminek a lerombolását jelenti, holott maga a szó: reform, valami réginek az újraformálását, hogy ne mondjam: továbbépítését jelenti. Vázlatos gondolatfejtésünk résztanulságai a következők:

A közösségi művelődés a kultúra fogalmából indul ki, praktikusán a kulturális értékek elsajátításának folyamatát jelenti, létproblémákra válaszol.

A művelődés tanulási folyamat, melynek – különösen a felnőttkorúak esetében – ideális ösztönzője, formája a társas lét.

A reform a társadalom (gazdaság, kultúra) megújítását jelenti, soha nem hagyhatja figyelmen kívül az emberi szempontját, ezért kiemelt figyelmet fordít az emberre, mint erőforrásra, aki a változások hasznát húzza, és terheit viseli.

A korszerű közösségi művelődés éppen ezért lokális aktivitásra épít, soha nem tévesztheti szembe elől az embert mint személyiséget, és mint társas lényt, a közösség tagját.

A közösségi művelődésnek különös figyelmet kell fordítania a ún. köznapi kultúrára, amely a mindennapi lét bizonytalanságainak meg- és feloldását jelenti, segít eligazodni a világ dolgaiban, csökkenti az indoktrináció veszélyét.

A társas lét nem jelenthet passzivitást, a közösségi művelődési program aktív közösségi program: A részvételi demokrácia azt igényli, hogy a gondok megoldásait nem parancsokkal, hanem megegyezéssel, meggyőzéssel, közös erőfeszítéssel kell megtalálni. Mindez jelzi a tennivalók sokaságát egy olyan társadalmi közgondolkodás jelenében, ahol inkább várnak az emberek, mint tesznek, inkább bírálják, mint kezdeményeznek, inkább a lelátón szeretnek szurkolni, mint személyesen részt venni élményeket, sikereket és kudarcokat szerezni az én teljességét igénylő közös cselekvésben. (B. Gelencsér Katalin)

A fentiekből következik, hogy a területi szakmai feladatellátás nézőpontunk szerint a legtágabb értelemben vett vidékfejlesztés, amely építő közösségekre alapoz. Ennek pedig az emberi erőforrás oldalát segíti, bátorítja, fejleszti. Jó néhány évvel ezelőtt, ha jól emlékszem Csatári Bálint hívta fel a figyelmet arra, hogy Magyarországon a vidékfejlesztés jobbára közművesítést jelent, miközben folyamatosan tudásalapú társadalomról beszélünk. Úgy fogalmazott, hogy a pályázati támogatások tartalmát, intenzitását és nagyságát tekintve nem tudásalapú, hanem út- és csatornaalapú társadalmat építünk. Természetesen ostoba szűklátókörűség volna a közművek fontosságát megkérdőjelezni, mint ahogyan azt is, hogy az emberi erőforrások elhanyagolása, figyelmen kívül hagyása nem megfelelő felhasználása milyen elképesztő károkat okozhat a társadalomban.

A megyei közösségi művelődési munkának, meglátásunk szerint, nem rendezvény centrikusnak, közösségfejlesztői szemléletűnek kell lennie. Ezt azért tartjuk fontosnak hangsúlyozni, mert bár az elmúlt években ebben a tekintetben történt előrelépés, de sok helyütt még mindig a rendezvények szervezése alapján ítélnék meg bennünket népművelőket, ebből adódóan sokak tudatában az eszköz válik céllá. A közösségfejlesztői szemlélet konkrétan azt jelenti, hogy tevékenységünknek részvételen és partnerségen kell alapulnia: figyelembe kell venni, aktivizálni kell a helyi – elsősorban emberi – erőforrásokat, segíteni, bátorítani helyi kezdeményezéseket, aktivitásokat, ahol nincs, kezdeményezni ezeket. Partnereinket világosan és egyértelműen azonosítani kell: ezek lehetnek helyi önkormányzatok, közösségi-művelődési intézmények, szervezetek, közösségi-művelődési céllal működő civilszervezetek, magánszemélyek (önkéntesek, amatőr alkotók, véleményformálók, közösségek vezetői, aktivisták stb.) fontos szempontnak tartjuk az értékközpontúságot, a minőség tiszteletét és megbecsülését, valamint a folyamatos tanulás szerepének állandó szem előtt tartását.

A továbbiakban arról ejtenék néhány szót, melyek azok az értékek, amelyeket a megyei feladatellátás föl tud mutatni, hogyan lehetne továbblépnünk, milyen esélyek és veszélyek segíthetik vagy gátolhat-

ják munkánkat. Ehhez természetesen a legkézenfekvőbb megoldást választva saját intézményi gyakorlatunkból említek példákat.

A Bács-Kiskun Megyei Közművelődési Intézet mint feladatellátó szervezet fennállása óta viszonylag jó körülmények között működött. A viszonylagosság azt jelenti, hogy a többi megyei feladatellátóhoz képest stabil személyi állománnyal, folyamatosan fejlesztett intézményi és stabil tevékenységi struktúrával rendelkezett. Ehhez a mindenkori fenntartó – szigorú takarékosági szempontok figyelembe vételével – szűkös, de a fenntarthatóságot alapszinten biztosító költségvetési támogatást biztosított.

A szűkös költségvetési támogatás, illetve az innováció, a talpon maradás folyamatos belső igénye arra ösztökölte az intézmény vezetését és dolgozóit, hogy minden lehetőséget megragadjanak, ami az intézmény költségvetési önállóságát segíti, tehát az éves mintegy 20 milliós költségvetési támogatás mellett, amint erre lehetőség adódott, főként pályázati forrásokból évente több tízmilliós támogatáshoz jutott. Alapvetően nem is a konkrét támogatási összeg volt fontos az intézmény életében, hanem az a tudás, amely a Európai Unió pályázatok megírásához és lebonyolításához kellett, alakult és rögzült az intézmény dolgozóiban. Mára már három fős olyan menedzsmenttel rendelkezünk, akik mögött esetenként több sikeres pályázati program megírása illetve lebonyolítása szerepel, ezen túl jó néhány megyei település sikeres pályázatában működtek közre tanácsadóként, pályázatiíróként, vagy projektmenedzserként, asszisztensként.

Az intézményi akkreditációt az elsők között szereztük meg, élen jártunk a minőségbiztosítás bevezetésében, a dolgozók ilyen irányú képzésében. Az intézmény szakalkalmazottai kivétel nélkül mindannyian készítettek vagy közreműködtek programakkreditáció tervezésében, szervezésében, s minden benyújtott programtervünket elfogadták. Szakalkalmazottaink mindannyian elkötelezettek a minőségbiztosítás iránt, ennek következménye a képzésszervezésben elért „Minősített Közművelődési Intézmény Cím”. Emellett az auditorok szerint minőségbiztosításban megjelölt másik három szakterületen is elértük a címhez szükséges pontszámot. Rendszeresen gondot fordítunk a dolgozók belső képzésére, nyelveket beszélő, korszerű ismeretekkel rendelkező, szakmaspecifikus tudással rendelkező kollégáink vannak. Ezeket a tudásokat, képességeket, jártasságokat folyamatosan használjuk a gyakorlatban: szaktanácsadás, adatbázisok, honlapok létrehozása, kezelése, határon túli kulturális kapcsolatok, kulturális turizmus, felnőttképzések, továbbképzések, egészségkultúra, egészségfejlesztés, prevenció, helyi tudástár, helyi (települési) értéktárak, megyei értékek bemutatása, szellemi és tárgyi értékeink, termékeink népszerűsítése, nemzetközi bemutatók, vásárok szervezése, lebonyolítása.

Intézetünknek 1999-es működése óta komoly kapcsolati hálót sikerült felépítenie önkormányzatokkal, civilszervezetekkel, vállalkozókkal, amatőr és hivatásos alkotókkal, minőségi terméket előállítókkal, határon belül és azon túl. Önkormányzatok, civilszervezetek rendszeresen használják szolgáltatásainkat, megyén belül és azon túl is. A már elért eredményeken és címeken túl is különösen büszkék vagyunk a 2012-ben elnyert Artera-díjra, amelyet egy határon túli, székelyudvarhelyi civilszervezettől kaptunk „a hagyományos népművészeti értékek megőrzéséért és továbbadásáért”.

Úgy hisszük és tudjuk, hogy azok a célcsoportok, akiket partnereinként jelöltünk, ismerik és elismerik munkánkat. Ennek bizonyítéka az intézmény honlapján megtalálható „Rólunk írták” fejezet tartalma.

Ismereteink szerint az elmúlt időszakban azok a megyei közművelődési intézmények, amelyek megfelelő személyi és tárgyi infrastruktúrával rendelkeztek, hasonlóan értékes munkát végeztek. A „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” átadásakor díjazottként több megyei intézmény vezetőjével találkozhattunk, nyugodtan mondhatjuk, hogy azokat az intézményeket kivéve, ahol ez idáig méltatlanul alacsony szinten finanszírozták a megyei feladatellátást, minden megyei közművelődési feladatot ellátó szervezet magas színvonalon látta el törvényben meghatározott feladatait.

Ami intézetünk munkájában különlegesnek, az átlagostól eltérőnek nevezhető, az három terület, illetve program. Szakmai és egyéb képzésekben, pályázati kompetenciák megszerzésében, továbbadásában, mint említettem, igen eredményesen dolgoztunk. Felsőfokú szakképzésben 1995 óta minden ciklusban eredményesen működtetünk tanfolyamokat, az eredmények és visszajelzések szerint kiváló

hatékonysággal. Ez jórészt a kiváló oktatógárdának köszönhető. Külön kiemeljük az egészségfejlesztés, prevenció tárgy körében szervezett és lebonyolított több mint egy évtizedes tevékenységünket, amely úgy tudjuk, a többi intézményhez képest kurióznak minősül, különösen úgy, hogy ebben a tárgyban akkreditált képzésünk is van.

Szintén egyedinek és talán mintaértékűnek is tekinthető az a helyi tudástár, amely három településen végzett felmérés eredményeit és következtetéseit veszi számba a címben megnevezett tárgyban, és amelynek munkálatait Polyák Albert kollégánk koordinálta és írta meg egy kiadványban. Kérdőíves vizsgálattal kutattuk, mi az, amihez legjobban értenek az emberek a három településen. Így vizsgáltuk a munkavégzéshez, új ismeretekhez kapcsolódó tudásokat, jártasságokat, képességeket, ügyességeket, a mindennapi élethez, termékfeldolgozáshoz szükséges ismereteket, tudásokat, a sporthoz, hobbihoz szabadidős alkalmakhoz kapcsolódó ismereteket, a hagyományápoláshoz, népművészethez, népi kismesterségekhez kapcsolódó ismereteket, a közösségi szervezéssel, vezetéssel kapcsolatos tudásokat. Az összegzés arról szólt, hogy mihez értenek a településeken lakó emberek, mit gondolnak saját településükről, életkörülményeikről, milyen lehetőségei vannak a helyi tudások alkalmazásának, hasznosulásának, milyenek a települési kapcsolatok, a kohézió.

Jelentős szerepet vállaltunk a Hungarikumok programban, mind a törvény-előkészítő munkában, mind a mintaprojektek kidolgozásában és megvalósításában. A munka eredményét, illetve a program szellemiségét és történetét Imre Károly *Hungarikumok, helyi értékek* című kiadványban összegezte. 2008. november 6-án a kecskeméti kistérségben kezdődött el az a tájékoztató előadásorozat, amely a Bács-Kiskun megyében megtalálható értékek feltárását, bemutatását célozta meg a megye

119 településén 10 kistérségben. A kistérségi találkozók egyik fontos tapasztalata, hogy szinte mindig világgá vált, egy-egy településen sokkal több a figyelemre méltó, rögzítésre és bemutatásra érdemes érték, mint amit a helyi közösségek, vagy a polgárok annak vélnek. A kiskőrösi kiváló minőségű, természetes alapú gyümölcsle, a soltvadkert bor, a félegyházi és jánoshalmi méz, a kitűnő izsáki sajt, a szentkirályi ásványvíz vagy a bajai halászlé mellett, helyi népművészek, kismesterek tudása: kályhaépítő-kőműves, kovács, cukrász, savanyúságkészítő, vagy éppen kiváló házi tésztát, befőttet, egytálételt, süteményt előállító háziasszony ismeretei, tudása helyi szinten éppoly fontos érték lehet, mint országosan vagy nemzetközileg a tokaji bor, a Pick szalámi vagy a herendi porcelán, vagy éppen a Kodály-módszer. A felsorolt termékek közül bizonyosan néhány „igényt tarthat” akár a hungarikumok minősítésre is, ha megfelelő figyelem, szakszerű minősítési rendszer, intézmény és infrastruktúra, marketingtevékenység, helyi közösségi akarat és nem utolsósorban kormányzati, önkormányzati támogatás áll mellette. A megye természeti és épített környezete, tárgyi-szellemi kulturális öröksége olyan gazdag és színes, hogy igazából mi magunk, itt élő polgárok sem látjuk kellő differenciáltsággal, átfogóan és teljes körűen. Éppen ideje, hogy megkíséreljünk egységes rendszerbe foglalni, föltárni és bemutatni, hiszen ez a miénk, elődeink és mi magunk teremtettük, teremtjük.

Petőfi Sándor kollégánk a közösségi művelődés és információtechnológia összefüggésének keresésével „Egysített megyei közművelődési portálhálózat” címmel azt írta meg dolgozatában, hogyan valósítható meg közösségi, művelődési honlapok hálózata közös tartalomkezelő rendszer segítségével azon közművelődési intézmények számára is, amelyek sem erőforrással, sem erre irányuló szaktudással nem rendelkeznek. Aki e három kiadvány valamelyikét kezébe veszi, láthatja, hogy a közösségfejlesztés alapelvei, a partnerség, a bizalom, a részvétel, a helyi aktivitás, a mások tudásával való számolás nem csak verbálisan jelenik meg az intézet munkájában.

Ha csak ezeknek a programoknak szinergikusan egymásra építő és épülő hatását, illetve az e tekintetben előttünk álló feladatokat nézzük, egy komplett és komplex feladattal számolhat egy megyei közösségi, művelődési munkát segítő intézmény.

A feladatból kell kiindulnunk, véleményünk szerint ez adott (alaptörvény, CXL, kormányprogram), ehhez kell megfelelő infrastruktúrát rendelni. Meglátásunk szerint 5-8 fő maradéktalanul el tudja látni a törvényben előírt feladatokat, úgy, hogy megfelelő pályázati aktivitással jelentős bevételeket is tudjon realizálni. A legfontosabb a személyi állomány felkészültsége, elkötelezettsége, nyitottsága, kifinomult, adaptív munkaereje. Természetesen fontosak a megfelelő munkakörülmények, tisztességesen felszerelt környezet, eszközpark, és nem utolsósorban

költségvetés. Ehhez megyénként mintegy 50 milliós állami támogatás szükséges, ez 19 megyét illetve a fővárost is beleértve mindösszesen 1 milliárd Ft. A közösségi művelődés, a kultúra javaihoz való hozzáférés biztosítása alapvetően állami feladat, a megyei intézményrendszernek ebben van fontos központi közvetítő feladata. A jó közvetítő rendelkezik megfelelő kompetenciákkal, élvezi a felek bizalmát, kellően rugalmas, képes a helyzethez való alkalmazkodásra. Fontosnak tartjuk a szakma által kialakított minőségbiztosítási követelmények általánossá tételét a feladatellátó szervezeteknél.

Bár hangsúlyoztuk, hogy a megyei feladatellátást alapvetően a legtagabb értelemben vett vidékfejlesztésnek fogjuk fel, s a közművelődési szakma helyenként domináns rendezvény centrikus feladatellátási szemléletmódját nem tartjuk célravezetőnek, ez nem jelenti azt, hogy ezen a területen nincs dolgunk. Hisszük, hogy vannak kiváló kollégáink, akik a rendezvényszervezésben nagy tapasztalattal, speciális tudással rendelkeznek. Kitűnő példa a falunapokon, helyi ünnepeken, jeles napokon megszervezett színvonalas, értékekre orientált programok sora, és az ezeket támogató ún. tájoltatási programok. Helyi amatőr és félhivatásos előadókra alapozva mi is évek óta nagy sikerrel és haszonnal segítjük a településeket az NKA pályázati támogatásával. Ezzel az szeretném hangsúlyozni, hogy amit a fentiekben elmondtunk, nem jelenti azt, hogy a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntenénk. A jól bevált, közösségi közhíziót erősítő, helyi értékeket felmutató aktív cselekvési programokat, a jól működő szervezeti formákat, persze hogy támogatandónak gondoljuk, elfogadjuk a tűzijáték- és lagzilajcsi-kultúra helyénvalóságát is, csak azt gondoljuk, hogy ezt nem állami forrásból kell támogatni.

ÖSSZEZÉS A MEGYEI SZOLGÁLTATÁS ÁLTALÁNOS FELADATAIRÓL

Az emberi erőforrás szinonimájaként feladataink megvalósításakor használhatjuk a társadalmi tőke kifejezést.

A társadalmi tőke négy legfontosabb összetevője Robert Putnam szerint:

- Szoros társadalmi háló
- Polgári részvétel, polgári szervezetek erőssége
- Helyi közösségi azonosságtudat, szolidaritás és egyenlőségtudat a többiekkel a távlati célok érdekében, a lemaradók segítése
- Bizalom, kölcsönösség és társas támogatás.

A közművelődési feladatellátásnak a maga sajátos eszközszerével ennek segítségét kell célul kitűznie ahhoz, hogy társadalmi hasznosságát környezete számára egyértelműen bizonyítsa.

KAPUNYITOGATÓ

Békés megyében – kisebb bábszínházi kitérővel – a megyei módszertani tanácsadás, szolgáltatás területén közművelődési szakemberként dolgozom 1994 óta, így a mindennapi gyakorlatban segíthetem a szaktörvényben megfogalmazottak megvalósulását. Pályámat egy kistelepülésen, Kamuton kezdtem, így személyes tapasztalataim is vannak arról, hogy egy település életében mennyire fontosak a jó programok és a művelődési ház, amelyet egy megfelelő tudással, készségekkel rendelkező ember irányít. Hiszem, hogy a közművelődésben sok minden a munkatársak személyiségén múlik, a jó szakember a közösségi művelődés módszereivel a lokális társadalomfejlesztés fontos motorja lehet, amely igazi közösségteremtéshez vezet.

Békés megye településeinek többsége a lélekszámot tekintve 30 000 fő alatt van, ezért érdeklődéssel fogadtam a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Kutatási és Programfejlesztési Főosztályának 2008-ban készített átfogó felmérését, amely a 30 000 fő alatti települések intézményhálózatának feltérképezésére irányult.

A kutatás megerősítette, amit megyei közművelődési tanácsadást és szolgáltatást végző irodaként is tudtunk: a vizsgált időszakban, Békés megyében 21 olyan település volt, ahol a művelődési házat vagy a közművelődési célokat szolgáló színteret, megfelelő források hiányában bezárták.

A feltárt hiányhelyzetre építve a Békés Megyei IBSEN Oktatási, Művészeti és Közművelődési Non-profit Kft. Kulturális Irodája 2009-ben egy országosan is egyedülálló, újszerűnek számító rendezvénysorozatot tervezett elvezetését dolgozta ki.

A „Kapunyitogató” célja az volt, hogy azokon a településeken, ahol a művelődési ház bezárt, vagy csak úgynevezett „kulcsos” házként működik, néhány napra kinyíljon az intézmény, és a falunapok szervezett kulturális programjai mellett más közművelődési eseményeken is részt vehessen a lakosság.

Az ötlet magában természetesen kevés lett volna, de Békés Megye Önkormányzata a közművelődési megállapodásban biztosított működési kiadások

mellett projektfinanszírozás formájában a szakmai program megvalósításához három millió forint támogatást biztosított.

A Kapunyitogató programjának Három pillére volt, az egyik: egy igazi családi program néptánc műsorral, bábszínházzal, táncházzal, játszóházzal, a másik: egy a rendezvényen 2-3 hét időtartamra megnyitott kiállítás, melynek nyitva tartását, őrzését a helybeliekre bíztuk. Harmadik pilléreként, egy hónapon belül valamelyik helyi közösségnek egy ismeretterjesztő előadást szerveztünk, egészséges életmódról, természetvédelemről, néphagyományokról.

A műsorokban fellépők minden esetben a *megye legjobb művészeti közösségei* voltak. A kiválasztásban a szakmai tapasztalatok mellett egy másik rendezvénysorozaton a „Szülőföldünk Békés Megye” Amatőr Művészeti Fesztiválon elért kiemelkedő eredmény is szempont volt. (A minősítő fesztivál az amatőr művészeti csoportoknak teremtett bemutatkozási, megmérettetési lehetőséget Békés megyében. A fesztivál lebonyolítása során az országosan ismert szakemberekből álló zsűri minden produkciót értékelt, a legjobbak arany minősítésben részesültek.)

A megye legkisebb – akkor 127 fős – lélekszámú településén, Újszalontán 2009 szeptemberében valósult meg a rendezvény. Itt a fellépők majdnem annyian voltak, mint a közönség, ami azt jelenti, hogy a lakosság közel 30%-a jelen volt. (Ha viszonyítanánk, ez egy 10 000 fős településen 3000 főt jelentene.) A megvalósítás során alapelv volt, hogy mindenhol azonos színvonalú programot biztosítunk – és egy néptánc műsor élő zenével, egy bábszínházi előadás, egy játszóház, számos közreműködőt igényel. Természetesen itt nem a gazdaságossági mutatók voltak az elsődlegesek, hanem a közösségi élmény, ami nemcsak a közönség számára adatott meg, hanem a fellépők is gazdagodtak azzal a szeretettel, odafigyeléssel, amivel a helybeliek fogadták a vendégeket.

A műsor minden esetben tánczással zárult, a kétszáz főnél nem sokkal több lakossal rendelkező Magyardombegyházon alig tudtunk véget vetni a mulatságnak, mert Piri néni a helyi táncgyűttes vezetője rendkívül jól mozgósította a felnőtteket, gyerekeket egyaránt.

A 2009-től 2011 ősziig tartó programsorozatban érintett települések voltak:

Almáskamarás, Bélmegyer, Csabacsúd, Csabaszabadi, Csárdaszállás, Dombiratos, Ecsegfalva, Gerendás, Geszt, Hunya, Kardos, Kisdombegyház, Körösnagyharsány, Körösújfalva, Magyardombegyház, Mezőgyán, Örménykút, Pusztatölk, Tarhos, Újszalonta és Végegyháza.

MIVEL VÁRTA A „KAPUNYITOGATÓ” A KÖZÖNSÉGET?

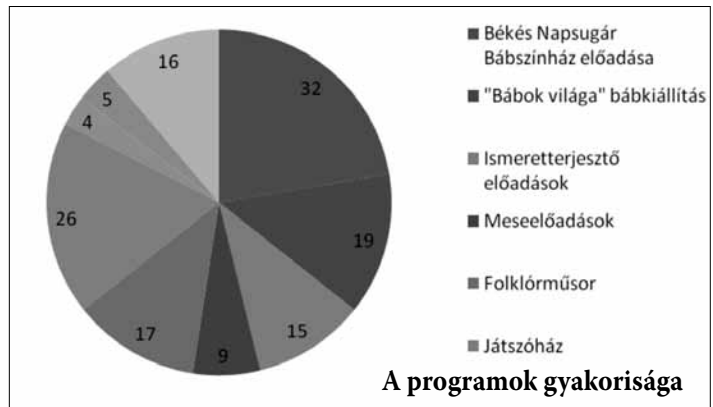
Békés Megyei Napsugár Bábszínház előadása	32 alkalom
“Bábok világa” bábkiállítás	19 alkalom
Ismeretterjesztő előadások	15 alkalom
Meseelőadások	9 alkalom
Folklórműsor	17 alkalom
Játszóház	26 alkalom
“Békés Megye Népművészete” kiállítás	4 alkalom
Aerobic bemutató	5 alkalom
Táncház	16 alkalom
Összesen	142 alkalom

Békés Megye Önkormányzata támogatásának köszönhetően nemcsak egyedi akcióról volt szó, hanem a 2009. évi kezdést követően, 2011-ig két éven át további közel három-három millió forint állt rendelkezésre a „Kapunyitogató” rendezvényeire, a halmozottan hátrányos helyzetű települések kulturális életének gazdagítására.

Természetesen a kulturális iroda e mellett eredményesen pályázott a Nemzeti Kulturális Alapprogramhoz is műsorszolgáltatásra, a két program egy-

mástól függetlenül, párhuzamosan, egymást erősítve tette lehetővé, hogy a művelődési házak ismét nyitott kapukkal várják a helybelieket.

A kezdeményezést mind a települések vezetése, mind a lakosság örömmel fogadta. Az ügy fontosságát hangsúlyozva minden esetben jómagam és egy munkatársam személyesen kerestük meg a polgár-

mestert. A találkozásnak köszönhetően valamennyi programba bevont község vezetésével jó munkakapcsolatba kerültünk, amelyet a későbbiekben, a megyei módszertani feladatellátás során hasznosítani tudtunk, és számtalan új programot generált.

Kollégáimmal folyamatosan kerestük a lehetőségeket, amelyekkel a helyi igényekhez igazodóan, valamilyen formában tovább tudtuk segíteni a halmozottan hátrányos településeken elindult munkát. Annál is inkább, mivel többségében a polgármester nyitottságát, fogadókészségét tapasztaltuk. Benyújtottunk egy TÁMOP-3.2.13-12/1. *Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában* pályázatot, amely támogatás esetén többek között Geszten és Biharugrán valósul meg. Kardoson, a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet pályázatának köszönhetően „Az IKSZT-k az ifjúságért Békés megyében” címmel modell értékű projekt keretében – a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületének szakmai partnerségével – a helyben élő fiatalok aktív bevonásával ifjúsági közösségi felmérést készítettünk.

Egyértelműen ki merem jelenteni, hogy megnőtt a bizalom irántunk, rendszeresebbé váltak a megkeresések szakmai kérdésekben, továbbá azt is, hogy a megvalósult programok számtalan helyi cselekvést is generáltak.

A három év alatt rengeteg tapasztalatot szereztünk, erre építve folyamatosan színesítettük a rendezvények tartalmát. Például, ha volt olyan helyi közösség, amely műsorral, szervező munkával bekapcsolódhatott a lebonyolításba, akkor bevontuk. Így, Mezőgyánban a nyugdíjas néni csigatészta készítési bemutatót tartottak, amit a helybeli gyerekek tátott szájjal bámultak, Végegyházán a közönségszervezésben komoly szerepet vállalt a Barangoló Közhasznú Egyesület, a község kulturális életének meghatározó szereplője.

A rendezvények marketingjére kiemelt figyelmet szenteltünk, az indításkor a programot támogató Békés Megye Önkormányzatának elnöke Domokos László részvételével sajtótájékoztatót tartottunk, továbbá egységes plakát, szórólap biztosításával törekedtünk a lakosság, a célközönség elérésére.

A rendezvényeken a nézők, látogatók részvételét, számuk nagyságát helyenként más-más tényezők befolyásolták, de legjellemzőbben a helyi szokások, illetve, hogy volt-e olyan ember, szervezet esetleg maga a polgármester, aki aktívan bekapcsolódott a szervezésbe. Ha a polgármester is az ügy mellé állt, akkor garantált volt a siker.

Új módszereket is bevetettünk, volt olyan, amit a helyzet „szült”. Körösújfaluban például igen lassan gyűlt a közönség, az egyik táncos megjegyezte: a kocsmában bezzeg sokan vannak! Ez adta az ötletet arra, hogy a gyomaendrődi Körösmenti Táncegyüttes táncosait megkérjük: a helyi kocsmá és kisbolt előtt táncoljanak egy ötperces „közönségcsalogatót”. Meg is lett az eredménye, aki eljött, jól érezte magát. A műsort követően egy nyolcvan év feletti néni boldogan jött hozzám:

„Kedves! Ebben a „kulturban” valamikor tényleg szép élet volt, sok bálban táncoltam. Régen nem látam itt ilyen szép műsort.”

A közönségszervezés ezt követően új elemmel bővült, vettünk egy kishangost (mikrofon hordozható mini hangszóróval), amelynek segítségével a Békés Megyei Napsugár Bábszínház művésze bohócnak öltözve műsorkezdés előtt egy-két órával körbejárta a kistelepülések főutcáit és kikiáltóként csalogatta a közönséget. A lakosság többsége boldogan fogadta, a nénikét, bácsikát kiálltak a kapuba, sőt néhányan pálinkával kínálták. Berta János bábszínész varázslatos személyisége, a nyakában logó bármikor megszólaló szaxofonja és a vidéki lakosságban még meglévő nyitottság sok-sok kellemes percet hozott már a rendezvények beharangozásakor.

Munkánk sehol nem múlt el nyomtalanul, kiemelésre méltónak gondolok egy alig több, mint 700 lakosú települést, Hunyát, ahol Petényi Szilárdné polgár-

mester asszony – végzettségét tekintve pedagógus – megérezte a közösségi művelődésben rejlő erőt és közmunkásokkal rendbe hozta a művelődési házat. Folyamatos a munkakapcsolata a kollégákkal és velem, így tudjuk, hogy „beindult az élet”, a helyi kismamákat kalácssütésre tanítják, színjátszó kört szerveztek a nyugdíjasoknak, akik produkciójukkal (Hófehérke és a hét törpe) a II. Szülőföldünk Békés Megye Amatőr Művészeti Fesztiválon aranyminősítést kaptak.

Az élményeket valamennyi kollégám és én is hosszan tudnám sorolni, ez számunkra, szakembereknek óriási pozitívum, de hasonlóról számoltak be a fellépők és a programok látogatói. A taps, a csillogó szemek, a kacagás, a köszönetnyilvánítások azt erősítették, hogy akihez nem jut el, az az ember is igényli a kultúrát. Hiszem, hogy az általunk megvalósított programsorozat bizonyítja, hogy szerény forrásokból és igényes művészetet művelő közösségekkel ki lehet nyitogatni a kultúrházak ajtaját.

KÖZÖSSÉGI MUNKÁÉRT KAPOTT BEKE PÁL-DÍJAT

TELEFONOS BESZÉLGETÉS VARGA GÉZÁNÉVAL,
A GYŐRVÁRI FALUHÁZ BARÁTI KÖRÉNEK ELNÖKÉVEL

– Jó napot kívánok, Mátjus Aliz vagyok a Magyar Művelődési Intézetből.

– Varga Gézané, tessék parancsolni.

– A Magyar Művelődési Intézet igazgatónőjének, Závogyán Magdolnának a javaslatára, és egyben az én elképzelésem szerint, egy beszélgetést szeretnék önnel készíteni telefonon, hogy még a szeptemberi, megújult első számunkba belekerüljön. Nem fogjuk így látni egymást – de az olvasóknak képeket mutatunk a díjátadásról –, és nem fogom látni a helyszínt – de folyóiratunkban láthatóvá tesszük a Beke Pál – Makovecz Imre – Ekler Dezső művelődési ház épület-megújító programjának egy nyereségét, a győrvári Faluházat, amelynél Ekler Dezső működött közre Makovecz Imre építéstartársaként. Mindarról szeretném kérdezni, amiért a Beke Pál-díjat kapta. A Győrvári Faluház és a Baráti Kör történetéről.

– Kilencvenhárom őszén Pósfay Péter, Beke Pál és Pintyőke István polgármester úr az egervári Csali csárdában leültek, mert állt a Faluház, de csak a diszkrét ment, más közösségi célú tevékenység nem folyt az épületben. Ennek következményeként fokozott volt az amortizáció, egyértelművé vált, hogy valamit tenni kell. Pál felvázolta a civilekkel kapcsolatos legfőbb gondolatait, és úgy döntöttek, hogy meg kell mozgatni a falu humán tartalmát, az értelmiséget és mindenkit, aki tenni akart Győrvárért. Úgy gondolták – ezen a beszélgetésen én nem voltam még ott –, hogy a közösségben nagyobb erő van, mint ha valahonnan idejön egy népművelő vagy akárki, akit a település vagy befogad – mert az is lehetett volna, hogy sikerül – vagy nem. Úgy gondolták, meg kellene próbálni helyiekkel belakni a Faluházat.

Elkezdődtek ősztől a beszélgetések, Pósfay Péter akkor népművelőket képezett, volt egy csoportja az MMIK-ban, őket is megmozgatta. Estéken át tanácskoztunk, egyszer Péter csoportjával, a népművelőkkel is találkoztunk. Később Pétert megkértük, hogy segítsen a közösségszervezésben, ő elfogadta a felkérést, jött, és megmozdult a falu. Pestről Ilikáék is itt jártak. Azzal, hogy ezt az új épületet jó lenne, ha mi vennénk birtokba, mi lalnánk be, és mi működtetnénk, sikerült fölrazni az embereket. Akkorra már a diszkrét miatt nemcsak a Faluház, hanem a vasútállomás és az emlékpark környékét is megrongálták, tele volt a falu autóval, szeméttel. A Faluházat nem ezért építettük, változás kellett, egyértelművé vált, hogy innen csak a közösségfejlesztés hagyományos eszközeivel folytatódhatott a dolog. Hozz még egy embert, hozd el a barátodat, hozd el a kollégádat, és a kilencvenhárom ősztől elindult mozgolódás következményeként kilencvennégy január huszonegyedikén megalakult a Faluház Baráti Köre. Megvannak a jegyzőkönyvek, azoknak a nevei, akik akkor föl vállalták ezt a munkát. A faluban felpozdult a közösségi élet.

Kezdtük azzal, hogy maradhat a diszkrét szombatoként, de szabályok közé kell szorítani. Neki álltunk a Faluházat kitakarítani, újrendezni, áthoztuk a régi, omladozó könyvtárból a könyvtárat, meszeltünk, csiszoltunk, ablakot pucoltunk, tehát először visszaállítottuk a normális képét. Folytattuk a közösségi foglalkozásokat, fölgyorsultak az események, kiscsoportok alakultak, női, férfi focicsapatok megalakultak, az újságírás előkészítéséhez hozzáfogtunk, kiválogattuk, ki mire lenne alkalmas. Közben szó szerint elindultunk a faluban, hogy a település lakói jöjjenek be a megújult tevékenységű Faluházba, nézzenek körül, tekintsék meg csoportjainkat, és ha úgy

érzik, részt tudnának vállalni valamelyik munkájából, csatlakozzanak. Páran felosztottuk magunk közt a falut, bementünk házakhoz, hirtelen kétszázötvenkét tagja lett az egyesületnek.

Volt, hogy csak a fiatal, volt, hogy az egész család, mindenki tenni szeretett volna. Kívül-belül megújítottuk a Faluházat, kitakarítottuk a környezetét. Egy évvel később, mint a megnyitása volt, kilencvenhárom május tizenötödikén tartottuk az első falunapot, akkor avattuk a házat, rá egy évre megjelent az első újságunk, folyamatosan működött nyolc-tíz csoportunk, (kézműves, asszonytorna, aerobik, néptánc stb.), folytak a próbák, kész műsorokkal rendeztünk, nagy falunapot tartottunk, disznót vágtunk, miegyéb, ami ebbe belefér. A környező falvakból is hívtunk vendégeket, akik velünk együtt örültek, illetve az ő amatőr csoportjaik is felléphettek. Egy nagyon jól sikerült népiünnepély és utcabál kerekedett. A falu fellélegzett, felszabadult, lelkiileg meg örömmünnepet ült. Ennek az emléke végigkísért bennünket, sokáig ebből táplálkoztunk, ebből a közösségi együttélégetvételből. Ezt folytatta a többi tizenkilenc év. Nem mindig diadalmenetben, voltak mélypontok, de mindig tovább tudtunk lépni. Rájöttünk, hogy sok lábon kell állni, több mindent kell csinálni. Fölvállalt ez a kis csapat, ez a kis közösség sok mindent. Menet közben tanultunk meg az ügyintézésről kezdve minden, velem együtt. Kilencvennégy január huszonegyedikén engem választottak meg elnöknek. Épp hiányérzetem volt, mert akkor mentem nyugdíjba, hiányzott a csengőszó... Pedagógus voltam, hiányoztak a gyerekek, a szülők, mindenki. Itt újraéledtem. Nem tudtam, hogy ilyesmi szunnyadozik bennem. Annak ellenére, hogy az iskolában is foglalkoztam ilyesmivel a szabadidőmben. Tanító voltam. Azt szokták mondani, hogy egy lámpás. De én ezt most idézőjelbe teszem: éjjel-nappal nyüzsgöttünk. Volt, amikor hajnalok hajnalán éppen padlószőnyeget ragasztgattunk, terítgettünk, mindenki, amihez értett, abban segített. Egy kicsit átalakítottuk a házat, izgultunk, hogy Makovecz úr háborogna, de megbékélt a lelke vele, mert azt mondta, amit csináltunk, ő se csinálta volna meg különül. Annyira az ízlése szerint való lett a térelválasztó, miegymás, amit kigondoltunk, megcsináltunk.

– *A Makovecz Faluház hogyan épült?*

– Elhúzódtott egy kicsit. Kilencvenháromban adtuk át, olyan öt-hat év eltelt a kezdéstől. Akkor még én is tanítottam, már akkor besegítettem az építésnél. Tudni kell, hogy az egész falu mozdult. A fákat itt az erdőben vágják ki. Kisgyerekes csoportoknak szoktam mondani, hogy a Ludas Matyihoz hasonlóan válogatták a megfelelő fákat itt a környék erdeiben. A lakosság tisztította, pácolta (érdekes technikával épült, ennek is megvan a külön története). Külön említésre méltó, hogy milyen sokan dolgoztak itt társadalmi munkában (most önkéntes

munkát mondunk). Dolgoztak látástól vakulásig, összefogással, és a produktumot magukénak érezték-érzik a mai napig. Az építkezés fázisairól készültek fotók, fölnagyítottam belőle, csináltam kiállítást, kiraktuk évforduló alkalmából, rácsodálkoztak önmagukra az emberek.

Ezt én úgy hívom magunk között, meg Beke Pali is azt mondaná rá, hogy közösségi művelődés. Van, aki köré kialakul egy ilyen. És civil módon, fizetés nélkül. Maga az egyesület, a vezetőség, tagsága, mi csináltunk meg mindent. Az önkormányzat támogatta, amennyire tudta, kevés kis pénzzel, mikor, hogyan, mennyivel. Erről később szerződés készült, mert átvállaltuk a közművelődést, mint kötelező feladatot az önkormányzattól, ami akkor újnak számított. Az is újnak számított, hogy itt olyan képzéseket indítottunk el, amit most kistérséginek mondanánk, sőt, a szomszédos Zala megyei falvakból a vezetők is idejártak. A népfőiskolánál pályáztunk, akkor kétszer egymás után is nyertünk, a képzésbe bevontuk a környező településeket is. Először azt gondoltam, hogy a mi képviselő-testületünknek kellene egy képzés, fölrázni őket, hogy ne csak a jogaikat ismerjék, hanem a kötelességeiket, a tárgyalási technikát, ügyintézés, ilyesmit tanuljanak meg. Olyan neves előadókat hívtam, hogy hamar híre ment, és a környező településekből előbb érdeklődtek, hogy jöhetnek-e más települési testületek is, majd csatlakoztak a képzésekhez. Bizony itt tizenhárom községből voltak képviselő-testületek, úgyhogy akár hetvenen-nyolcvanan voltunk egy-egy alkalommal. Pósfay Péter csinált ebből egy nagyon jó képzést. Nekem megvan az anyaga. A képzés elvégzése után diplomát adtunk. A következő évben közkívánatra kimondottan a polgármesterek-

nek helyben csináltunk egy oktatási tréninget, plusz egyet Zalakaroson magunknak, a Faluház Baráti Kör vezetőségének, a képviselő-testületnek, a kisebbség képviselőjének és a pedagógusoknak (ebben volt átfedés, mert volt aki vezetőségi tag is volt, egyben iskolaigazgató vagy óvodavezető, képviselő, egyházi vezető). Akkor még nem volt ennyi mobiltelefon, mondtam, jó lenne egy kicsit elmenni innen, ebből a környezetből, egymásra hangolódni. Önismereti, társismereti tréninget tartottunk, hogy együtt tudjunk működni. Ennek jó lenne az ismétlése. Pályáztunk is rá, de sajnos nem nyertünk. Pedig bízunk benne, hogy összefogjuk azokat, akiknek kötelességből vagy választott tisztségükből adódóan illik tenni a faluért, valamint azokat is, akik önszántukból akarunk társulni ehhez a csapathoz, képesek tenni a faluért, mozgathatók.

Ilyeneket csináltunk. Amikor teleház nyitására volt lehetőség, azonnal éltünk vele, hogy az informatika eszközei is elérhetőek legyenek, kinyíljon a világ a falu előtt. Sajnos mindig a pénzünk volt kevés. Sokszor úgy feküdtem le, hogy nem tudtam, hogyan tovább, de még eddig mindig valami csoda történt, mert mindig volt tovább. Ezek a mélypontok újabb lökést adtak. Mindig mindent megpróbáltunk megragadni, hogy a színvonalból ne kelljen alább adni. Az informatikával is úgy jártunk, hogy sikerült több gépet beszerezni, amit most már föl kéne újítani, elhasználódott a tizenkilenc, lassan húsz év alatt. Az új lehetőséget kihasználva az elmúlt másfél évtized alatt több alkalommal tartottunk számítástechnikai képzéseket helyi lakosoknak több szinten, vizsgákkal és ezek sikerességét igazoló dokumentumokkal (fialoknak, időseknek, kismamáknak).

Amikor az emberekre rátelepedett ez a munkanélküliségtől való félelem és a valós munkanélküliség, akkor feléjük nyitottunk egy másik pályázattal. Nálunk roma kisebbség van, sok a hátrányos helyzetű, az is egy külön feladat. Mire észbe kaptunk, azt vettük észre, hogy annyi feladattal foglalkozunk, hogy ásitozni, unatkozni nem érünk rá. És, hogy mindenkinek az erejére szükség van – továbbra is.

Most azt érzem, hogy a lendület egy kicsit alábbhagyott, itt mindenki egy kicsit befelé fordult. Mi húsz évvel ezelőtt indítottunk, és ez tartott tavalyelőttig. Tavaly meg az idén, mintha fogyna az erő. Hajtani kell az embereknek, a munkahely a meghatározó. Sokszor levegőt venni alig van idejük, valaki tényleg így él, valaki így tesz. Nagy különbségek vannak családok, emberek között. Egy részük nagyon elkenyelmeseedett.

Tudom, hogy van olyan kis falu, amelyik most kezd éledezni és most éli át a közösség erejének fantasztikus élményét. Én bízom benne, hogy nálunk ez a mostani csak egy átmeneti állapot. Én már leszál-
lóágban vagyok, de az utánpótlás itt van mellettem, körülöttem. Megnyertünk egy pályázatot, kezdődnek a ház felújításával kapcsolatos szükséges javítások. Ez a munka elhúzódott, az őszi rendezvényeken

pótoljuk majd a nyári pangást. A vizes bloknál van egy törés, ami miatt falat is kell bontani, és akkor megújul a vizes blokk. A fűtést korszerűsítjük, hogy spórolni tudjunk, készül egy kiállítótér – erre Leader pályázatot nyertünk. Megújulunk, és akkor reméljük, megy minden újra.

Azt még elmondom, a kollégám fiatalember, itt ül mellettem, húsz év alatt mi úgy voltunk önfenntartók, hogy én önkéntesként voltam és vagyok itt, a munkanélküliekkel való foglalkozásért felvehetek havi 43-46 ezer forintot (a munkaügyi központ pályázata kapcsán), ez az összes, én más pénzt föl nem vettem, nem is veszek fel. De a kollégámat és a taksarítónót, akit alkalmazok, aktuális pályázati forrásból és az egyesület saját bevételeiből fizetem. Nincs egy folyamatos forrásom, amit föl tudnék használni. Azt is szoktam mondani, hogy ez a ház, és amit mi itt csinálunk, egyfajta tanoda is volt. Aki értelmiségit, fiatalembert, kezdőt vagy egyetemistát-főiskolást – a kollégám is tanító – alkalmaztunk, azt így sikerült fizetni (pl. munkaügyi támogatás). Mivel annyi félét csináltunk, mindenbe belekóstolhatott. Amikor a munkabérhez és járulékaihoz szükséges forrás elapadt, akkor, mint a régi mesterlegényeknek – segédeknek, ha lejár az ideje, akkor továbbállt, de a tarsolyában ott volt a sok tapasztalat. Most a stabilitás hiányzik, úgy gondolom, hogy ez a munka megért arra, hogy legalább egy embert lehessen fizetni, és azt biztosan, folyamatosan. Ebben az irányban az önkormányzatnál is tettünk javaslatot, hogy történjen valami. Pár hónapja az önkormányzat kisegítette az egyesületet, mert nem lett volna forrásunk a bérre, és nem szerettük volna a fiatal kollégát elveszíteni. Megnyert pályázataink is lógnak a levegőben. Még az 1%-ról sem tudjuk, mennyi lesz. Hiányzik a stabilitás, a biztonság. Félttem őt, félttem, amit összehoztunk. Kár lenne kiborítani a fürdővízzel a gyereket is – szokták mondani.

– Én nagyon bízom benne, hogy intézetünk új igazgatója olyan évet fog indítani jövőre, hogy éppen az ilyen helyekre legyenek források.

– Az nagyon fontos lenne. Az lenne a legnagyobb segítség. Akkor, amikor minden forintot foggal-körömmel szedünk össze, azt mind a tartalmi munkára lehetne fordítani. Egy fiatal nem lehet önkéntes, mint én, mert neki valamiből élni és a jövőjét építeni kell. Előtte áll az élet, gyereket nemzeni, nevelni, példát mutatni. Itt minőségi munkát vár el az ember, hogy tovább éljen a közösségi szellem, az egymásra figyelés, egymásból építkezés. Fontosnak tartanám, hogy ne azzal kelljen küszködni, hogy harmadikára lesz-e annyi pénz a számlánkon, hogy tudjak fizetést adni, meg még a járulékokat is be tudjam fizetni. Aki itt dolgozik, az az erejét a feladatára tudja fordítani. Az egyesületnek még most is hetvennyolcnyolcvan tagja van, akik önként akkor segítenek, amikor szükség van rájuk, legyen reggel vagy este,

hétköz- vagy ünnepnap. Reggel hétre jön a takarító-nő, a kollégám és én jövünk fél kilencre, és felváltva addig vagyunk, ameddig munka van. Mi civileknek számítunk, közösségi szintérnek, de az intézménynek járó kedvezményeket nem tudjuk igénybe venni, a forrásokat csak pályázati úton tudjuk megteremteni, holott közfeladatot látunk el. Az önkormányzat valamennyit ad. Az idén úgy oldottuk meg, hogy a fűtést, a vizet és villanyt fizeti, minden más mi teremtünk meg, pályázattal és saját bevételi forrásokkal. A működésünk átlag tízmillió forint fölött van, abból két és félmilliót szoktunk az önkormányzattól kapni. Saját ill. pályázati forrásainkból biztosítottuk a fedezetét annak, aki nálunk dolgozott, legyen az takarító vagy asszisztens, művelődésszervező, illetve a nagyobb rendezvényeknek és a működésnek is mindig mi teremtettük meg az anyagi feltételeit. De voltak olyan nagy pályázataink is, hogy parkot építettünk, könyvet vagy folyóiratot adtunk ki, de a kis és nagyrendezvényekhez is képeslap, videó vagy cd készült. Már a X. Kuruc fesztiválnál tartunk, jelenleg ennek az előkészületei, munkálatai zajlanak, beleértve a forráskeresést is. Az éves árbevételünket és ezzel párhuzamosan programjaink számát nézve azt lehet látni, hogy lefele csúsztunk.

Az elmúlt 1-2 évben energiánk zömét az adminisztrációs és forráskereső munkák emésztik fel a közművelődési szakmai tevékenység helyett. Ezek az évek most nehezek voltak.

Most már nekem is szükségem van a pihenésre. A tapasztalatomat nem veszem ki innen, de ide már friss erő kell, fiatalok kellene, fúsanak és csinálják. Az ember meg, ahogy tud, segíti őket.

– *Nagyon köszönöm, hogy beszélünk.*

– Ha tudok bármiben segíteni, szívesen teszem. Beke Palit nagyra értékeltem, becsültem. Nagyon sokszor találkoztunk. Ő hozta a francia mintát, a franciák is sokszor megfordultak itt, én két fiatait elküldtem ki oda is tapasztalatcsere-re, mikor erre volt mód. Magyarországon belül is, amerre tudtunk, mentünk tapasztalatot és tudást szerezni és átadni. Győrváron mindenkit fogadtunk, aki érdeklődéssel tekintett tevékenységünkre. Kunbáonyba is vittem innen egy csoportot és hozzánk is nagyon sokan jöttek és jönnek mind a mai napig. A több lábbon állásba, amit elkezdtem mondani, a turizmus is beletartozott. Gyerekek, felnőttek, az országból nagyon sokan megfordultak itt. Mi tartottuk az első civil megyenapot. A kistérségi mozgalomnak a bölcsője itt volt. A Zalai

kistérség, a Hegyháti, huszonhárom település úgy fogja föl, hogy itt ringott a bölcsőjük nálunk. Ez a kapcsolat tovább él, élte a Közkincs program és az ehhez hasonló közösségi kezdeményezések.

– *A honlapot meg tudja nézni, akinek az érdeklődését ez a beszélgetés felkeltette. Megköszönöm a beszélgetést.*

– Az országban most már több ilyen hely is van, mint mi, de akkor fehér hollónak számítottunk. Viszonthallásra.

2012. február 24-én Beke Pál-díjban részesült Varga Gézáné, a győrvári Faluház Baráti Kör elnöke. A kitüntetést Budapesten, a Méltóság Házában vette át. A 2009-ben elhunyt neves népművelő, Beke Pál tiszteletére alapított emlékdíjat több hazai művészeti és közművelődési szervezet ajánlása alapján évente két személynek ítélik oda. Varga Gézáné a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesületének javaslata alapján került a jelöltek közé. 1993-ban alapító tagja volt – és napjainkig aktív szervezője – Vas megye első, közművelődési intézményt működtető egyesületének.

Vezetése alatt a győrvári Faluház neve fogalommal vált. Közösségért végzett tevékenysége mindnyájunk előtt példaként áll.

ÖRÖKBECSÚ MŰVELŐDÉSI KÖZÖSSÉGEK, MŰHELYEK HAJDÚ-BIHAR MEGYÉBEN

A Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesületének 2010. január 20-i Közgyűlésén, Kismarján a munkaterv összeállításakor egyesületünk tagja Francz Vilmos kezdeményezte egy olyan munka-program elindítását, amely a nyugdíjas közművelődési szakemberek szakmán belüli foglalkoztatását oldja meg, hogy hasznosíthassa a szakma a bennük levő aktivizálódási készségeket, és ezáltal továbbra is a szakmához kössük a munkajogilag az aktívak köréből kikerülőket. Ugyanakkor mentsük közművelődési értékeinket a jelen és jövő számára. Egyesületünk a javaslatot azonnal támogatta, hiszen egyik fontos célkitűzésünk volt a szakma „nagy öregjeinek”, az értékes tapasztalatokkal rendelkező nyugdíjas kollégáinknak bevonása az egyesületi életbe.

A kezdeményező egyesületi tag kapta feladatul a „projekt” kidolgozását.

Megszületett az Örökbecsű program, amely már a kezdet kezdetén elgondolkodtatta a vele kapcsolatba kerülőket. Mit is jelent az örökbecsű? Ki az, aki ezt vállalni tudja? Milyen követelményeknek kell megfelelni ennek a címnek a viseléséhez? Nem definiáltuk a fogalmat, de két kritériumot megfogalmaztunk: az évtizedeken át zajló közösségi, szakmai tevékenység és a hozzá kapcsolódó kimagasló színvonal.

Egyébként sem baj, ha új fogalmakat vezetünk be egy szakmai közgondolkodásba, és ezáltal teremtünk lehetőséget folyamatok (újra)értékelésére. Az sem utolsó szempont, hogy ezzel ismét reflektorfénybe kerülhetnek azok, akik évtizedek óta végzik a közösségfenntartó/értékteremtő munkájukat is mindnyájunk hasznára.

A programot több megbeszélést követően véglegesítettük 2010. április közepén. A munka elindult

az ötletgazda által időről időre megfogalmazott, és az egyesületünk által postázott dokumentumok kiküldésével, a válaszok begyűjtésével, feldolgozásával, a szerzői felkérések, kutatói segédlet elkészítésével.

Talán az utolsó pillanatban indult el az Örökbecsű program, amely a közösségek életének nem néhány esztendejét, hanem több évtizedét dolgozza fel. Nyugdíjas kollégáink közvetlen élményekkel rendelkeznek a közösségek évtizedekkel ezelőtti életéből. Ott voltak-lehettek olyan jeles eseményeken, programokon, amelyekről már csak a dokumentumok beszélnek. Több generációt átívelő, személyes élményekkel telített adatgyűjtés és feldolgozás lehetősége teremtődött meg, és ezzel ki is teljesedett ez a folyamat. Hiányoztak is ezek a feldolgozások. A közösségi tudat, az identitás, a helyhez kötődés nagyon fontos alapelemeit jelentik az örökbecsű (és a többi) közösségek, amelyek történetének, értékteremtő és megőrző munkájának bemutatása nemcsak helyi érdek. Kell, hogy szélesebb nyilvánosságot kapjanak, láthatóvá váljanak az alkalmazott módszerek és az eredmények.

Munkánk első fázisaként felmérési tájékoztatót és adatlapot küldtünk ki, annak érdekében, hogy a létrejövő munkacsoport számára friss adatbázist hozzunk létre a célközösségekből. A programban résztvevő szervezetek (Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesülete, Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ) tájékoztatták megyénk valamennyi közművelődési intézményét, kulturális egyesületét, kulturális civil szervezetét, hogy *Hajdú-Bihar megye közművelődési füzetei* címmel (munkacím) szeretnének útjára indítani egy kötetsozort, amelynek előkészítését és szerkesztését aktív

és nyugdíjas közművelődési szakemberekre/könyvtárosokra, népművelőkre (kulturális menedzserekre), muzeológusokra, és levéltárosokra/ kívánják bízni.

A 2010. szeptember 15-ig létrejövő munkaközösségnek a kötet sorozat előkészítéséhez számba kellett vennie, hogy melyek azok a régebb óta folyamatosan munkát végző művelődési tárgyú egyesületeink, más civil szervezeteink, amatőr kisközösségeink, műhelyeink, amelyek megfelelnek az: *Örökbecsű hagyományteremtő, -őrző, -népszerűsítő kulturális egyesületek, civil szervezetek, amatőr kisközösségek* megtisztelő címnek.

2010. július 31-ig kértük az alábbi tartalmú ADATLAP visszaküldését.

1. A szervezet, közösség neve, 2. Levelezési címe, 3. Működésének tárgya, 4. Működésének kezdő éve..., megszakítás utáni újrakezdésének éve, 5. Jelenlegi működtetője és annak levelezési címe, telefonja, e-mailje, 6. A közösség első számú szakmai vezetőjének neve, elérhetőségei, 7. További szakmai vezetők és azok legjobb elérhetősége, 8. Tevékenységük és eredményeik leginkább figyelemre méltó mutatói. Ebben tájékoztattuk az adatszolgáltatókat, hogy a kiadási tervünkbe kerülésük után az adatfeltárással vállalkozó kutató szerzőtársunk haladéktalanul felveszi a kapcsolatot velük.

Kezdeményezésünk sikerét jelzi 53 hasznosítható visszaküldött adatlap. A feltáró munka értékes hozadéka a megyében működő közösségek adatbázisának frissítése és kibővítése. Az adatbázis az alapinformációk mellett tartalmi elemekkel is kibővült.

A beérkezett adatlapokat Francz Vilmos dolgozta fel és osztotta be az alábbi kategóriákba:

– általános helyi kulturális hagyományőrző, hagyományteremtő, közművelődés tárgyú civil szervezet (egyesület, alapítvány, baráti kör, alkotó műhely) 13 db.

- pávakör, népdalkör, népzenei zenekar 7 db.
- néptáncsoport 7 db.
- színjátszó, bábjaatszó, irodalmi színpad 3 db.
- tárgyi népművészeti közösség 2 db.
- énekkar (kórus) 2db.
- mazsorett 2 db.
- közművelődési és regeneráló rétegklub, olvasókör 3 db.
- kert és más természetbarát közösség, egyesület 2 db.
- dixielad zenekar 1 db.
- falusi kulturális idegenforgalmi társulás 1 db.
- cél- (tárgy-) körünkön kívüli közösség 10 db.

A felhívásra jelentkezők önértékelése és megítélésünk döntően összeért. Csupán 10 olyan közösséget találtunk, amely nem felelt meg a felhívásban megjelölt feltételeknek.

Rendszeressé váltak a műhelymegbeszélések. Kialakult a nyugalmazott közművelődési szakemberekből álló munkacsoport.

Ismét egy fontos egyesületi eredmény született. A tevékenység során sikerült összeállítani a megyében élő nyugalmazott közművelődési szakemberek névsorát, kiegészítve könyvtáros, levéltáros, muzeológus kollégák elérhetőségi adataival is. A megbízás, illetve a feladat komoly kihívást jelentett, hiszen az adott közösségek történetének feldolgozásához, megírásához többféle módszer és adatgyűjtési mód társult, többek között a helyszíni adatgyűjtés és a levéltári kutatómunka is.

Ezt megkönnyítendő küldtük ki a felkérő levelet, amelyben pontosan részleteztük a feltárandó területeket. Kértük a közösség történetének, kapcsolatrendszerének, végzett munkájának, programjainak, azokban elért eredményeinek, jelesebb előadói személyiségeinek, vezetőinek, munkamódszereinek, eseményeinek, társadalmi kapcsolatainak, tanulócsoportokon belüli és kívüli nevelési hatásának, értékeinek, finansziális kérdéseinek felkutatását, tárgyyszerű le- (illetve) megírását. Minden egyes közösségnél az adottságok ismeretében határoztuk meg a speciális területeket is. A művet CD-re rögzített példányban kértük leadni.

Felkérő levelekben ismertettük a szerzői, szerkesztői munkát behatóról információkat is.

Minden kötetbe a tárgyidőszakra elkészült művekből válogatunk. Évi egy kötet megjelenésével számolunk. Minden – kb. 220-250 oldalas – kötetben általában 3 közösséget kívánunk tárgyszerűen, élményszerűen bemutatni aktuális politikai szempontoktól mentesen. Általában 1 debrecenit, 1 kisvárosit, 1 községit – az érintetthez kapcsolódó külsőségi egységükkel együtt. Történetük írott vázlatába foglaljuk tanulmányozott, kiemelt dokumentumokat. Az érintettekkel interjúkat készítve, gyakorlati alkalmakat látogatva élményszerű, népszerűsítő szándékú köteteket akarunk a szerzőkkel megírni. (Egy-egy közösség bemutatására – a mintegy 70 oldal mellé fotók közlésére 10 oldal áll rendelkezésre.) Ha lehet, az ábrázolt csoportmunkát kiegészítjük a bemutatkozók által elkészített (elkészített, és a mű részeként beadott) rövid videóklippel is. A vállalt téma felkutatására, megírására a szerző szerzőtársat is felkérhet a közösség arra alkalmas tagjaiból.

Nyugalmazott kollégáink munkáját csak személyes felajánlasként kérhettük, megszokott kifejezéssel: társadalmi vagy közösségi munkaként, polgári felajánlasként. Abban a reményben végezzük közösen e munkát, hogy a munka legfőbb díja közművelődési értékeink megmentése. Hisszük, hogy e kollektív értékmentéssel egyben a közösségek identitástudatát is bemutatathatjuk, népszerűsítjük. (A kutatás dologi költségeinek kifizetését a Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesülete vállalta, míg a Méliusz Központ – szükség esetén gépkocsit biztosít a terepmunkához.)

Francz Vilmos a rá jellemző precizitással *Tájékoztató adatfeltáráshoz* címmel készített segédletet, miután egyeztetett a kutatási lehetőséget biztosító intézményekkel: a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárral, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ honismereti-helyismereti részlegével, a Debreceni Városi Könyvtár Helyismereti Dokumentumtárával. Kutatást segítő praktikus ismereteket is közöltünk a kollégákkal:

- A levéltárban a kutatók fond jegyzékből, a könyvtári részlegekben lapkatalógusból, illetve számítógépen levő dokumentumból választhatnak kutató munkájukhoz dokumentumokat.

- A kutatás az intézmények saját anyagából ingyenes.

- A kiválasztott dokumentumok nem tiltott része helyben a kiszabott díjért fotózható, vagy engedélykérés után fotóztatható.

Felhívtuk a figyelmet a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár központi kutatójában alapforrásként használható dokumentumokra:

- *Debrecen város egyesületi katasztere 1830-2001 között* (könyv)

- *Hajdú-Bihar vármegye egyesületi katasztere 1830-2001 között* (könyvkézirat a levéltár kutatójában).

Ugyancsak felhívtuk a figyelmet a volt Kölcsey Ferenc Megyei Városi Művelődési Központ dokumentumainak iktatott és a szakelődők által gyűjtött vegyes dokumentumaira, amelyek a levéltárban feldolgozott, kutatható állapotban elérhetők. Közöttük a volt intézmény együtteseinek, más kisközösségeinek és a megyénk kisközösségeinek iratai, iktatott dokumentumai. Számos fontos forrás elérhető a Déri Múzeum Könyvtárában és szakosainak gyűjteményében, a Debreceni Benedek Elek Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteményében, Fotótárában, és az érintett települések intézményi és községi irattáráiban, a könyvtáraikban, múzeumi fiókjainak gyűjteményében.

Megyénk településeinek 1537-1950 közötti igazgatási iratait a HBMLT központi kutatójában érhetjük el. Fond jelzetei: Községi iratok V. 601-685. (1537-1944.); XXII. 601-640. (1945– 1950.); XII. 641-683. (1945-1949).

Javasoltuk a közösségek tagjainak irat-, fotó- és relikvia-gyűjteményeinek megismerését.

A munka folyamatában konzulensi segítség kérhető a projektgazdától.

Munkánk eredményeit 2012. április végén így foglalhatjuk össze.

- Kiadtunk 13 szerzői felkérést. (Ebből visszamondtak egyéb elfoglaltságra, betegségekre hivatkozva 3-at.)

- Folyamatban 3 mű megírása.

- Elkészült a vállalt munkával 7 szerző.

- Tördelő szerkesztésre elkészítettük a sorozat I-II. kötetét.

I. kötet

Sorozatindító bevezető (Angyal László a Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesületének elnöke) 5. old.

Dr. Boros Béláné Anna: A Hajdúszováti Kodály Énekkar 7. old.

Magyar Zoltánné Ember Mária: A Főnix Néptánc Együttes 38. old.

Kocsi Gyula: Daloló közösségek Pocsajban 74. old.

Barna Sándorné Gyalog Róza: A Szülőföldünk Nádudvar Öröksége és

Jövője Alapítvány szerepe Nádudvar város művelődésében 112. old.

II. kötet

Hadházy Csabáné Beszteri Éva: Újkerti Felnőttek Olvasókörének története, munkája 5. old.

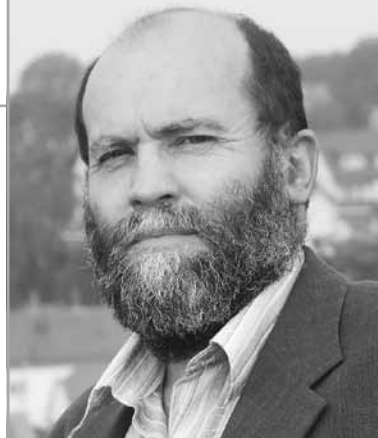
Francz Vilmos: Médiagyártó manufaktúra a korábbi „Kölcsey”-ben 43. old.

Józsa Kálmánné Martinecz Márta: A Nagyrábéi Baráti Kör és Egyesület alakulása, működése, és a Teleház 74. old.

DVD-melléklet

A különböző pályázati és támogatási forrásokból sikerült az I. kötet kiadásának költségeit előteremtteni. A kiadás biztosítására a klasszikus előfizetési formát szeretnénk meghonosítani, abban a reményben, hogy a közösségek, a települések fontosnak tartván ezeket a művelődéstörténeti dokumentumokat, tudnak áldozatot hozni közös sikereink érdekében.

TÖBB MINT DIGITÁLIS TANULÁS

Járom a magyar falut kollégáimmal. A digitális írástudást terjesztjük. A kis falvakban ezek az alkal-
mak nem csak képzésről szólnak.

A rövid kis tudósítások, amikre vállalkozom,
nem szólhatnak minden képzésről, de a hangulatból
valamiféle képet az írott betűvel is megpróbálok visz-
szaadni.

Természetesen nagyon fontos az oktatás, de
ezek a találkozások közösségteremtő erővel bírnak.

Csehimindszenten egy decemberi szerda estén
jártunk Tamással. A falu Mindszenty József bíboros
szülőfaluja. A cigány lakosság száma gyorsan növeks-
szik. Sok a munkanélküli. Velük töltöttünk hosszú
órákat. A képzés közben gyakran megálltunk, mikor
is egy konkrét prezentációs lépésnél (egészségügyi
dolgok intézése, bejelentkezés, munkahelykeresés)
a résztvevők családjuk egészségi és szociális állapo-
táról kezdtek beszélni. Megrázó történetek, emberi
sorsok bontakoztak ki. Összesen kilencen voltunk a
szűk, kicsi könyvtárban.

A kislétszámra való tudatos törekvés továbbra is
fontos eleme a szervezésünknek. Cél, hogy így bát-
rabban megnyílnak a képzéshez kapcsolódó kérdése-
ikkel, de életük egyéb területéről is a résztvevők.

Módszeresen jártuk és járjuk a falvakat, nem-
csak a plakátokat és szóróanyagot terjesztjük, hanem
mindig ügyeltünk arra, hogy személyesen beszéljünk
a falvak lakóival. Minden olyan helyre lejutottunk,
ami közösségi szintér lehet. (Bolt, Vendéglő, kocsmá,
magánépület, pince, kultúrház.)

II. 10. Csipkerek, Nagytilaj, Bérbaltavár, Petőmi-
hályfa, Olaszfa, Oszkó falvakban voltunk szervezői
úton. A közösségekben röviden ismertettük a képzés
célját. Nem hirtelen törtünk rá a csoportokra, hanem
előzetesen telefonon, elektronikusan már egyeztet-
tünk a vezetőikkel. Így a kezdeti tartózkodás után ha-
marosan már ismertethettük is a jelentkezési lapok
kitöltését.

II. 17. Este. Két képzés. Nagytilajon vannak a
képzések. Megtört arcú férfi jelenik meg a volt posta
kicsi helyiségében, ahol a képzés után még a fiatalok-
kal beszélgetünk. Hideg van, pedig Kati (a hivatalse-
géd és mindenés) befűtött és lobog a tűz a kályhá-
ban. 15 fő szorong hamarosan a 15 m²-en, de így nem
fázunk. A kivetítő a falon mutatja a prezentációt,
amibe belelóg a tűzhely kályhacsöve. A mai magyar
valósághoz a digitális képzésben ez is beletartozik.
Fiatalok részére 8 főnek tartottuk a délutáni képzést.
Közülük csupán három 18 éven felüli, aki megfelel a
program által elvárt kritériumnak. Ugyanakkor a fi-
atalabbak részvétele is rendkívül fontos, hisz olyan
szülők gyermekei ők, akik nem iskoláztak, nincs
számítógép otthon és megélhetési gondokkal küz-
denek. A gyermek révén egy kicsit jobban rányitnak
a világra. Közvetetten részesei lesznek a digitális tu-
dásnak. Többször kellene idelátogatnunk és akkor a
szülők is megjelenének.

Este sötétedés után megjelennek a felnőttek. A
hőmérséklet már jobban elviselhető. (A legnagyobb
hidegek voltak ezen időszakban.) Bemutatkozunk,
oldjuk a feszültséget és beszélgetünk a mindennapi
gondjairól. Így jutunk el észrevétlen a kereső pro-
gramokig. Igénylik a további alkalmakat. A képzés
nem marad meg a képzés keretei között. Óhatatlanul
előjönnek a mindenkit érintő napi gondok. Rendben
van ez így, hisz a digitális tudás terjedésével a gon-
dokra is több megoldási javaslat születhet.

Az előírt időkeretet jócskán túllépve közö-
nünk el.

Hazafelé még benézünk Bérbaltaváron a szá-
mítógépes terembe. Öt fiatal fiú nyüstöli a gépeket.
Szóba elegyedünk velük és jelezzük a lehetőségeket.
Potenciális partnerek.

II. 21. Csipkerekre indulunk kolléganőmmel,
Georgivel. Húshagyó kedd van. Az idősek reggeltől
együtt vannak a falu kultúrházában. Fánkot sütnek,
énekelnek. Interneten megnéztük a falu régi vályog-

vetőjéről készült filmet. Két csoportra bontva tartottuk a képzést. Bevezetőként a falu értékeit néztük meg képeken kivetítve. Aztán a képzés anyagát ismertettük az idős korosztály érdeklődésének megfelelő módon. Gyakran megálltunk kérdéseikre válaszolva. Mindkét csoportban sikerült az érdeklődést azokban is felkelteni, akik először kerültek közelebbi kapcsolatba a digitális technikával. Kérték, hogy legyen folytatás. A kapacitásunktól függően ezt meg tesszük.

II. 22. Csehimindszent. (Mindszenty József bíboros szülőhelye.) Az iskolában pedagógusok és technikai dolgozók részére van a képzés. A kicsi teremben lassan megtalálta mindenki a helyét. Kettő felváltva és személyes segítséget adva tartottuk a tanítást. Régebbi és újabb számítógépeken, laptopokon folyt a szövegszerkesztés tanítása. Nagyon jó hangulatú esemény volt. A résztvevők ismerték egymást, bátran kérdeztek tőlünk és hamar elrepültek az órák. A folytatást is megbeszéltük. Így az emelt szintű oktatást is folytatjuk velük.

II. 29. Csehimindszent. Ismerősként jó hangulatban várnak bennünket. Kolléganőmmel párosban tartjuk a képzést. Míg egyikünk egyénre szabottan foglalkozik egy fővel, addig a másik az elmúlt alkalom anyagát ismétli át a többiekkel. A kapott feladatokat otthon gyakorolták. Bátran kérdeznek és konzultálunk velük. Többféle gépen dolgozunk, így azt is megtanulják, hogy nem azonos minden gép arculata, de a számítógépes gondolkodást, azt ezzel is tanulják. Egymásnak egyre bátrabban segítenek. Ismét feladatokat kaptak a következő foglalkozásig. Nézzenek utána az eBankolási műveleteknek. Illetve megadott szempontok alapján kell egy szöveget formáznunk.

III. 2. Telekes. Este 17 órára, a telekesi volt postahivatal helyiségében berendezett eponban várnak bennünket az idősebb és fiatalabb hölgyek. Berendezzük a technikát. Georgi jól ismeri közülük a népdalos asszonyokat, így velük elegyedünk először szóba az elektronikus lehetőségekről. Megnézünk a telekesi és a szomszéd falvak értékeiből néhány képet, aztán ezeket az Interneten is megkeressük. A résztvevők észrevétlenül kerülnek bele a világhálóba.

A tematikából a böngészést és a szövegszerkesztés alapjait tanítjuk alaposabban. Mivel ketten vagyunk, most is lehetőség van személyre szabottan segíteni.

Nyolc óra felé közeledve senki nem érezte leterheltségnek a képzést. Úgy nyilatkoztak, hogy szívesen szánának erre több időt is. Az elégedettségmérő lapokat kitöltötték és közösségi élményben is gazdagodva váltunk el egymástól.

III. 3. Hosszúpereszteg. Kollégámmal, Zalka Péterrel jóval a képzés kezdési időpontja előtt már megérkeztünk. A helyszínt Péter a múltkori képzés alapján már ismerte, én pedig nem először jártam itt. Berendeztük a projektort. Elhelyeztük a molinót. Kilenck órakor elkezdődhetett a képzés. Az intézmény honlapját népszerűsítettük. A résztvevők között teljesen kezdők is voltak, de olyan is aki bizonyos alapsmeretnek már birtokában volt. A már némi gyakorlattal rendelkezők számára feladatot adott az oktató. A többiekkel pedig az alaplépéseket sajátította el. (Böngészés, mire használható?) Szünetet is bekatatott az oktató, majd délig folyt a képzés. Helyi értékeket itt is bemutatott a képző. Megvizsgáljuk a lehetőségeit a további oktatásoknak.

III. 7. Ismét Csehimindszenten vagyunk. Nagyteremben a vásznat is beállítottuk és a laptopokat is. Georgi (G. Szakály Georgina) gyakorlottan ismerteti a bankolási és ekereskedelmi tennivalókat. G.R. e tanácsadó személyre szólóan segít, ad tanácsokat. A foglalkozás ismét kissé hosszabbá vált a három óránál. Kitöltötték az elégedettségmérő lapokat. Megköszöntük munkájukat és átadtuk a „bizonyítványt”. Jelezték szándékukat, hogy hosszabb tanfolyamon is szívesen részt vennének, ha erre lenne lehetőség. A faluban is alaposan szétment a híre a több képzésnek és újabb jelentkezők szeretnének tanulni. Az igényeket minden esetben jegyezzük és abban maradtunk, ha lehetőség lesz az újabb képzésekre, akkor keressük őket.

III. 9. Petőmihályfa új helyszínként tűnik fel. Előzetesen a szervező munkának köszönhetően a 260 fős faluból 22 fő adta le a jelentkezési lapját. Aból is kiderült, hogy a tizenévestől az idős emberig bezárólag jelentkeztek. A tudásszint is rendkívül heterogén. Tamás (Halmosi Tamás) kollégámmal mentünk a helyszínre. Beszereltük a technikát. Négy óra előtt már jövegettek az emberek. Pontosan 16 órakor 10 fő volt jelen. Bemutakoztunk kollégámmal. Ismertettük a képzés célját. Motiváltuk a jelenlevőket az ismeretek megszerzésre, felmértük a tudásbeli különbségeket. Jó hangulatú rendezvény volt. Megbeszéltük a további lépéseket. Következő alkalommal szükség szerint kettő vagy három csoportra osszuk a jelentkezőket. A polgármester megígérte, hogy néhány számítógépet még biztosít. Mi is viszünk ötöt,

valamint a projektoros kivetítővel úgy készülünk, hogy akár három csoportban is tudjunk oktatni. Ismét nagy örömet okozott a képzőknek, hogy a generációkat egy asztal mellé ültette a digitális írástudás vágya. Nem csupán digitális ismereteket sajátítanak el, de az egymás iránti tolerancia is fejlődik. Nyitottabbak a szűkebb közösség (falujuk) és a nagyobb világ dolgai iránt. Rádöbbenek arra, hogy mennyire rajtuk is múlik a saját közösségük fejlődése. Mindehhez egy fontos eszköz a digitális írástudás. Tamás tapasztalt képzőként lája, hogy mennyire többféle a jelenlevők tudása. Így azt mondja nekik, hogy a számítógépes probléma megoldás „olyan, mint a főzés”, mindenki más úton is eljuthat az eredményhez. A gondolkodást próbáljuk kreatívan tanítani, nem pedig mechanikus gyakorlásra törekszünk. Lehetőséget látunk itt ePont kialakítására is, hisz a helyi vezetés ebben partnernek mutatkozik.

III. 10. Igények jönnek Bérbaltavárról (ahol eddig a nehéz fiúk csupán gyilkos játékokra használták a gépeket), Olaszfáról hogy menjünk oktatni. Idősek és fiatalok, munkanélküliek, cigányok, jól szituált emberek és a napi betevőt keresők is vannak a jelentkezők között. Kifejezetten jó, hogy nagyon különféle élethelyzetű emberek vannak a képzéséken. Persze sok nehézséggel is jár az egyeztetések sora, de a pozitívuma is kétségtelen.

Az eTanácsadó a technikai ismereteken kívül, a digitális írástudás terjesztésén túl pedagógus, népművelő, közösségfejlesztő is egyben. Így van ez rendszerben.

BERNARD KOHLER: EGYESÜLETI ÉLET FRANCIAORSZÁGBAN

BEVEZETŐ

A megújuló Szín – Közösségi Művelődés új rovatának egyike a *nemzetközi kitekintés* nevet viselő, címében is megfogalmazva, a nemzetközi gyakorlat, nemzetközi példák bemutatását tűzte ki céljául. A jó példákon túl a kapcsolatokról is szeretnénk írni, nemcsak a megismertetés, hanem bevallottan a kedvcsinálás szándékával is.

Egy olyan sorozatot tervezünk a lapban, amely a környező és távolabbi országok szakmai gyakorlatát olyan módon mutatná be, hogy kiderüljenek azok a markáns hangsúlyok, amelyek az adott ország tevékenységének meghatározói, legfőbb jellemzői. Szeretnénk, ha láthatóak lennének az ottani és itthoni munka közötti különbségek és azonosságok.

Nem véletlen, hogy a sorozat bevezető cikke Franciaországba kalauzol el minket, hiszen sok évtizedes szakmai kapcsolat van a két ország között, és azt hiszem, sokunk nevében mondhatom, hogy a francia példa, valóban példaként szolgált számunkra az elmúlt évek során. Két nevet mindenképpen ki kell emelnem, Paul Blin és Bernard Kohler nevét, akiknek fáradhatatlan és lelkes szervezőmunkája számos magyar kollégának tette lehetővé, hogy Normandiában, illetve Dél-Franciaországban, Languedoc-Roussillon régióban tanulmányozza a közösségi művelődés rendszerét, hálózatát.

Ezek után nem meglepő, szinte természetes, hogy első szerzőnk Bernard Kohler, aki a Narbonne-i művelődési ház vezetőjeként szerzett kivételes tapasztalatokat, ugyanakkor a Regionális Szövetség elnökeként a hálózat egészét érintő koncepciók kidolgozásában és a stratégiai tervezésben is részt vett. Ma már nyugdíjasként, mint önkéntes segíti a szervezet munkáját. Írása a francia művelődési és ifjúsági házakról szól, amelyek történelmi hátterét, kialakulását

és küldetését a szerző szemléletesen vázolja fel, jól láttatva azt a francia sajátosságot, amelyet az egyesületek kiemelt szerepe jelent a házak működtetésében.

A folytatásban – a későbbi cikkekben – konkrét példák, élő, a hétköznapi gyakorlatot bemutató írásokon keresztül ismerhetjük majd meg a francia közösségi művelődést, a mindennapi örömeket, nehézségeket, problémákat.

EGYESÜLETI ÉLET FRANCIAORSZÁGBAN

A francia egyesületi élet 1901-ben, egy, a parlament által megszavazott törvénynek köszönhetően vette kezdetét. Korábban, a vallási rendek kivételével, tilos volt csoportokba szerveződni. Az 1901-es törvény értelmében az állampolgárok szabadságjogjai nagymértékben növekedtek: ettől kezdve két személy elég volt egy egyesület alapításához, a Prefektúrához (Megyeháza) benyújtott alapszabály elfogadásával az állam hivatalosan is elismerte és jogi felelősséggel ruházta fel a szervezetet. Ez a szabadság nemcsak az egyesület alapítását, de működését is jellemezte, a tevékenységüket meghatározó alapszabályt az alapító tagok szabadon definiálhatták, természetesen az alkotmány és a törvények tiszteletben tartásával.

Franciaországban a mai napig az 1901-es törvény adja meg az egyesületi élet kereteit. Több száz ezer egyesület létezik a legkülönbözőbb területeken: kultúra, sport, környezetvédelem, politika, szociális, karitatív, vallási, laikus, érdekvédelmi. Ez tehát az a háttér, amelyben megszülettek a különféle népműveléssel foglalkozó szervezetek, kezdetektől kiemelt hangsúlyt fektetve az ifjúságra. Franciaországban, az egész életen át tartó tanulás fogalmának – amelyet hívhatunk népművelésnek, közművelődésnek, felnőttképzésnek – eszmei gyökere Condorcet nevéhez

köthetően, a Nagy Francia Forradalomig nyúlik vissza. Ez az alapja a közoktatásról szóló törvényeknek is, amelyek kötelezővé teszik minden gyerek, fiú és lány számára az iskolába járást a XIX. század végétől kezdődően. Korábban az iskolaügy lényegében a katolikus egyház kezében volt.

A közművelődés, népművelés ifjúságra vonatkozó felfogása szerint az egyesületeknek kell az iskola folytatásaként a szabadidőben és a szünidőben lehetőséget biztosítani a különböző tevékenységeknek, mint sport, zene, amatőr művészetek, színház, olvasás... stb. Hiszen a tanulás, művelődés során – megismervén a minket körülvevő világot – nézeteink, véleményünk alakul, formálódik, elősegítve azt, hogy felelős állampolgárokká válhassunk.

A XX. század eleji Franciaország az egyesületek sokaságát kínálta, amelyek között találhattunk katolikus és református, de számtalan, egyetlen valláshoz sem kötődő szervezetet. 1945-ben a német megszállást követő felszabadulás idejében szükségesnek tűnt kibékíteni a francia társadalmat, és lehetővé tenni az emberek békés együttélését a háború traumája után.

Ebben a környezetben született meg a Művelődési és Ifjúsági Házak eszméje: biztosítani egy olyan helyet, ahol mindenkinek – politikai, vallási, ideológiai hovatartozástól függetlenül – lehetősége van találkozni, beszélgetni, különböző, számára fontos tevékenységeket végezni. Ezek a házak demokratikus szabályok szerint működnek, közgyűlés, választott igazgatóság vezetésével.

Művelődési és Ifjúsági Házak (MJC)

Az MJC-k értékeit és működését az Alapelvekről szóló Nyilatkozat határozza meg. Ennek lényege:

1.) Az MJC-k az emberek önállóságának és kiteljesedésének segítésére hivatottak. Hálózatot alkotnak, tagjai a Művelődési és Ifjúsági Házak Regionális Szövetségeinek, amelyek az Országos Szövetség (Konföderáció) részei.

Mindenki számára biztosítják a kultúrához és a neveléshez való hozzáférés lehetőségét, hozzájárulva ezáltal a lakosság egészének részvételéhez egy koherens társadalom létrehozásában.

Az MJC-k küldetése, a lakossági elvárásoknak megfelelően, a társadalmi megújulás és kísérletezés animálása. Minden cselekvés, tevékenység, akció és minden szolgáltatás a kezdeményezést, a felelősségvállalást, az aktív állampolgári cselekvés gyakorlását bátorítja.

2.) A fiatalok nevelése fontos része az MJC-k ifjúságpolitikájának. Elősegítik a tudás és gyakorlat generációk közötti átadását, és bátorítják a lakosság egészének önkifejezését és (gyakorlati) tapasztalatszerzését a művelődés területén.

3.) Az MJC-k a személyes meggyőződést tiszteletben tartva, pártoktól, politikai és szakszervezeti mozgalmaktól, vallástól független, semleges helyet nyújtanak, amelyek megkülönböztetés nélkül, mindenki számára nyitottak, lehetővé téve a résztvevők

közötti eleven kapcsolatot. Közreműködnek a lakókörnyezet, város, falu, lakónegyed társadalmi kapcsolatainak kialakításában és erősítésében.

4.) Ez a beágyazódás – a helyi és területi szervezetekkel partnerségben – csak a helyi fejlesztésekben való részvétellel és az ott élők igényeinek, véleményének meghallgatásával lehetséges.

5.) Az Országos és Regionális Szövetségek valamint a helyi művelődési és ifjúsági házak a demokrácia elveinek és gyakorlatának elkötelezettjei; a gondolatok, eszmék megvitatásának gerjesztői; a kreativitás, a kezdeményezések, újítások, kísérleti alkotóműhelyek támogatói.

6.) A változatos gyakorlat adja az MJC-k különlegességét. Kompetenciájuk és tudásuk különböző módon segíti a lakosságot – a projektek ellenőrzése, a közös javak kezelése, valamint az emberek közötti kapcsolatok élénkítése által.

A választott tisztségviselők, az önkéntesek és a fizetett alkalmazottak segítségével magas színvonalú szolgáltatásokat nyújt a szabadidő, az animáció és a képzés területén is.

7.) Az azonos értékek, a főbb irányvonalak közös megfogalmazása, a hálózati működés és a különböző szintek önállóságának elfogadása adja az Országos Szövetség, a Konföderáció eredetiségét és dinamizmusát.

8.) A Konföderációnak tiszteletben kell tartania az Alapelvekről szóló aktuális Nyilatkozatot. Kutatásai és szakmai párbeszéd alapján – a Regionális Szövetséggel együttműködésben – alakítja ki a stratégiai irányokat, valamint aktualizálja társadalmi szerepét és hasznosságát.

A Konföderáció képviseli a hálózatot országos és nemzetközi szinten.

FRANCIA-MAGYAR KAPCSOLATOK

Több mint 25 éves múltra tekintenek vissza a francia-magyar (csere)kapcsolatok, amelyek a legkülönfélébb területeket érintik: önkormányzati képviselők, borászok, tanárok, népművelők és önkéntesek, és természetesen fiatalok ezrei vettek részt benne, Beke Pál fáradhatatlan és folyamatos támogatásának köszönhetően. A két ország közötti első együttműködési megállapodás magyar partnere a Magyar Művelődési Intézet, ezt követően a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete volt. 2009 novemberében az okmányt magyar részről Monostori Éva, a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesületének elnöke, francia részről Frédéric Prella, a Konföderáció elnöke írta alá. Ezen felül a Konföderáció 2003-ban egy európai koordinációt hozott létre 18 ország, köztük Magyarország részvételével.

Beke Pál és Vattay Dénes a kezdetektől képviselte Magyarországot, csakúgy, mint Závogyán Magdolna, és ma Monostori Éva.

„A KÖNYV, AMIT A KEZÜNKBEN TARTUNK,
EGY NÉVJEGY”

A „MAGYAR KULTURÁLIS KALAUZ” KÖTETRŐL

KÖTETBEMUTATÓ SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ:
2011. JÚNIUS 24.

Unió elnökségünk újabb hozadékát mutatjuk ma be. Az EU-elnökség alapvetően ugyan nem magáról az elnökséget adó országról, hanem az EU problémáinak megoldásáról, hatékony kezeléséről szól: az elnökséget adó országot alapvetően ennek alapján ítélik meg, s azt hiszem, ma már elmondhatjuk, hogy elnökségi teljesítményünkkel sikerült jó hírt szerezni hazánknak; de az elnökség alkalom arra is, hogy az elnökséget adó ország más oldalairól is bemutatkozzon: elmondja a világnak azt, amit a világ nem tud róla.

„NÉVJEGYÜNK”

Olyan ez a lehetőség, mint egy személyes bemutatkozás, amely az első benyomást adja valakiről. Ilyenkor a bemutatkozó a zsebéből vagy a névjegykártyatartójából névjegykártyát szokott elővenni és átadni, bemutatkozásképpen. Nos, a könyv, amit a kezünkben tartunk, egy ilyen névjegy, amelyet az unió elnökség alkalmából adtunk át partnereinknek: az ország és a nemzet névjegye.

A „Magyar kulturális kalauz” már kézbe véve is, borítójának képeivel, igényes kiállításával, súlyával, a „bűvös kocka” kicsit jelképünké vált motívumával rólunk szól, minket jellemez. Papírra lejegyzett bemutatását a magyar névnek, a hozzá tartozó rangnak, értékeknek, minőségnek. Nemcsak régi nagy hírének, tehát a közösség korábbi teljesítményének, hanem a – részben arra épülő – mai fényének és mai tartalmának is.

A minket már valamelyest ismerők és a minket még csak most megismerők számára egyfajta összefoglaló tájékoztatást arról, hogy *kik vagyunk*, honnan jövünk, mit végeztek eleink, mi magunk mit tettünk le az asztalra, miről nevezetes a közelmúltunk és a jelenünk. Lenyomatot arról, hogy *hol tartunk*, mire *vittük*, mire tartjuk magunkat, mire tarthat minket a világ, tehát aspirációinkról, ambícióinkról, *fejlesztési* és önmegvalósítási *potenciálunkról*, terveinkről, esélyeinkről is.

A név s ezáltal a névjegy is mindig *egyedi*. Közben beazonosít, a tulajdonosának esetenként egyes jellegzetességeire, sajátosságaira utal, s főként arra, amit tulajdonosa képvisel: munkájára, esetleg eszméire, elkötelezettségeire. Kiemel és összetéveszthetetlené tesz. A Napkút Kiadó könyve a szellem és a kép eszközeivel megérteti olvasóival a *mi* egyedi voltunkat, sajátosságainkat, értékes vonásainkat is, őseink nyelvének rejtett, ösztönösen bölcs világképétől gondolkodóink és feltalálóink újkori, elmélet tudatosan munkába fogó szellemi alkotásaiig.

A névjegyen a név mellett szereplő információ mindig *fontos* tényeket közöl. Ezek közül is elsősorban arra hívja fel a figyelmet, ami a névjegy *olvasójának érdekes, szükséges, hasznos* lehet. A névjegy belépőjegy a társadalmi *munkamegosztásba*, tisztázza, hogy ez és ez a tudás, képesség, *alkalmasság, szerepkör és hajlandóság* van tulajdonosának birtokában, és ő azt kész bevetni. Egyértelművé teszi a gazdájának a közösség felé lehetséges és vállalt *„hozzáadott értékét”*.

„HOZZÁADOTT ÉRTÉKÜNK”

A „hozzáadott érték” fogalmának lényege, hogy más és több, mint a csereértéke! A hozzáadott érték kicserélhetetlen, mert sajátos, egyszeri, kivételes, megismételhetetlen és pótolhatatlan. Különösen érzékletesen szerepel mindez a könyv építészeti, zenei, valamint újtóinkat és tudósainkat bemutató fejezeteiben.

De ez a könyv nemcsak a külvilágnak szól! Fontos, hogy *nekünk magunknak is* legyen *képünk* arról, hogy hol a helyünk a népek hazájában, a nagyvilágban. Legyen képünk róla, hogy mire voltunk és vagyunk képesek, mit érünk. És legyen *szavunk hozzá*, hogy mi a hivatásunk, a feladatunk, a számunkra jó és számunkra kívánatos jövőnk. Fontos ezeket felmutatnunk *magunknak, egymásnak, gyermekeinknek*, majdani unokáinknak. Fontos elmondanunk, hogy *jó magyarnak lenni*, és hogy *miért jó hozzánk tartozni*.

Kulturális kalauzunk kiegyensúlyozottan tesz eleget ennek a feladatnak is: túlzó pátosz nélkül, a nándorfehérvári győzelmet, a Corvinákat, a Bolyaiak munkásságát és Munkácsy világgraszoló képeit tárgyilagosan, összefüggéseikben említve érteti meg közönségével a hazai szellem nagyjainak és műveiknek jelentőségét.

A kulturális kalauz minden korosztályhoz közel hozza régi és modernebb hagyományainkat, vállalkozva a népművészet remekeinek, a székely kapunak és a varrottasoknak a bemutatására csakúgy, mint irodalmunk régebbi és közelmúltjának, Balassinak és a Nyugat szerzőinek, valamint a magyar sport teljesítményeinek, az Aranycsapat és úszóolimpikonjaink győzelmeinek a felidézésére.

A SOKSZÍNŰSÉGBEN BENNE VAN
A MI SZÍNÜNK IS

A most elkészült országnévjegy-kötet szellemi értelemben egyfajta sorozatba illeszkedik a szintén idén megjelent „Europe in Budapest” kötettel, amely a magyar főváros hagyományos kulturális sokszínűségét, a többi európai kultúra és a kisebbségi kultúrák budapesti lenyomatait mutatja be. Sajnos az eddig csak angolul jelent meg, pedig a magyar olvasó

számára is érdekes lehet, különösen ennek a könyvnek a kiegészítéseképpen.

Bizonyos értelemben a két könyvet érdemes együtt olvasni, mert együtt mutatják meg műveltségünk gazdagságának két oldalát: az egyik azt, hogy Magyarország kultúrája nemzetiségileg milyen sokszínű, a „magyar kultúra kalauza” pedig azt, hogy maga a magyar kultúra is ezerarcú. Mindkét kötet arról szól, hogy élvezzük, egyszersmind közkinccsé – és így az európaiság hozzáadott értékévé – tesszük ezt a csodálatos, örökölt sokszínűséget!

Azért is fontos, hogy a két könyvet egymás kontextusában lássuk, mert a kettő együtt arról szól, hogy a Lisszaboni Szerződésben az EU céljai közt tiszteletre méltónak minősített kulturális sokszínűséghez mi is hozzátartozunk. Hozzátartozik Magyarország sokszínűsége, és hozzátartozik a maga belső sokszínűségével a magyar kultúra egésze. Ha nem lennénk, szegényebb lenne Európa.

A „NÉVJEGY” RANGOT AD

Névjegyet akárki nem készített és nem oszt, hanem általában csak az, kinek van mit ráíratnia. Ez a kultúránk legjavát igen színvonalasan összefoglaló és bemutató, felkészült szakemberek tollából származó, szép kiállítású kötet fajsúlyosan érzékelteti, hogy van mit a névjegyre írunk: remek tények, teljesítmények és távlatok állnak a névjegyünkön.

Mint minden hasonlat, természetesen a névjegy metaforája is sántít, mert a névjegykártya általában felületen információkat közöl, míg ez a kötet imponáló alaposággal, pontossággal, jó arányérzékkel mutatja fel, amit tulajdonosáról tudni érdemes. Nemcsak tájékoztat, hanem „képbe is hoz”, perspektívába helyez, és egyfajta, szavakkal le nem írható atmoszférába von be. Mint minden jó alkotás, arrafelé alakítja a befogadónak a belső világát, hogy ne csak ismeretben, hanem lelkierőben, kedvben, ismeretben is gyarapodjon, önmaga és mások valós alapú megbecsülése révén tisztánlátóbb, szilárdabb, bizóbb legyen.

A kalauz összeállítói egész munkájukkal egyfajta köszönettel adóztak mindazoknak, akik a bemutatott kulturális örökséget felhalmozták. Mi meg köszönettel adózunk azoknak, akik ennek a kötetnek az összeállításán fáradoztak, meglehetősen formás, méltó „névjegyet” adva EU-elnökségünk kezébe.

A KERESZTÉNY MAGVETŐ 150 ÉVE ÉS DIGITÁLIS JÖVŐJE

„... A REÁLIS MÚLTSEZMLÉLETRE VALÓ TÖREKVÉS
ÉS A KÖZÖSSÉG ERKÖLCSI ÉLETÉNEK
ÖSSZEKAPCSOLÁSA”

Egy folyóirat digitalizálása ma már nem tartozik a különleges feladatok közé. Számomra – és nyilván sokunk számára – azonban a *Keresztény Magvető* többet jelent, mint egy folyóiratot a sok közül. Nemcsak azért, mert publikációink jelentek meg benne az évek során, nemcsak azért, mert akár könyvtörténettel, művelődéstörténettel foglalkozó szakemberként használjuk munkánk közben, nemcsak azért, mert jóleső érzés, hogy már ezt is „átrakodtuk” a digitális térbe, hanem azért, mert ez a folyóirat bizonyos értelemben jelképe egy szellemi kalandoktól izgalmas vallási felekezeti megtartó erejének.

2011. március 26-án Kolozsvárott ünnepségen emlékeztek meg a *Keresztény Magvető* 1861-ben történt megalapításáról és a folyóiratért folytatott sokszor tragikus küzdelemről. Akkor vetődött föl a résztvevőkben, hogy az ünnep méltóságát emelné, ha digitalizálnánk is az ünnepeket folyóiratot. Közel fél év munkájával sikerült is csaknem a teljes anyagot összeszedni. Ebbe a munkába bekapcsolódott a kolozsvári unitárius könyvtáron kívül a Szegedi Egyetemi Könyvtár, a Pro Hungaris alapítvány és az Országos Széchényi Könyvtár is. A támogatás a Wekerle Sándor Alapkezelőtől érkezett az Erdélyi Múzeum-Egyesület pályázatára. Ennek a pályázatnak egyik eredménye a *Keresztény Magvető* digitalizálása. Ehhez a projekthez kapcsolódva az Unitárius Közlöny digitalizálása is megtörtént a Magyarországi Unitárius Egyházkerület támogatásával. Ez utóbbival még több tennivalónk van, mert a digitalizálás után, a feldolgozása közben derült fény a hiányokra. A folyóirat digitalizálását az Arcanum Kft. végezte el. A

feldolgozó munka az EME-ben és a nemzeti könyvtárban folyt a két intézmény együttműködésével.

Az öregedő Jakab Elek 1890-ben írta a *Keresztény Magvető* megalapításáról: „Az idő gyorsan siet s vele hanyatlak az élet; elmosulnak a munka emlékei a társadalomban, ha meg nem őrzi az írás . . .” (Jakab Elek: A „Keresztény Magvető” megalapítása, KM., 1890, 34.).

És tulajdonképpen erről szeretnék beszélni, hogy „ha megőrzi az írás.” Mert van valami jelképes abban, hogy 150 éve időről időre megjelenik a *Keresztény Magvető* újabb és újabb száma, de ha kutató látni akarja az egészet, az összes évfolyam összes füzetét, akkor még Erdélyben sem talál olyan könyvtárat, ahol meg lenne minden. És ugyanígy nem volt meg a teljes sorozat a magyar nemzeti könyvtárban sem. *Verba volant sicut scripta volant* ...

Jakab Elek, a híres történész tehát 1890-ben visszaemlékezett a *Keresztény Magvető* indulásának körülményeire, amikor a szabadságharc bukása után 1861-ben oldódni kezdett a politikai nyomás és „országszerte fölpezsdült a nemzeti élet, hő tettiszomj izzóan égett a szivekben”. Az Erdélyi Múzeum-Egylet 1859-es megalakulása után a kolozsvári unitárius közösség vezetői egy folyóirat indításában látták a cselekvési lehetőséget. Az indulásnál munkálkodók: Nagy Lajos, Brassai Sámuel, Jakab Elek, Kriza János, Mikó Lőrincz, Kőváry László, Berde Áron, Kovácsi Antal. Részben ismeretlenül részben ismerősen csengenek a nevek. Csak egy-egy mondat róluk.

Nagy Lajos, fáradhatatlan tanára az unitárius kollégiumnak, ötletgazdája és munkása az egyháznak

és közéletnek. Számunkra legismertebb tette a kolozsvári Mátyás-szobor megvalósításának szervezése, adományok gyűjtése.

Kriza János: a magyar népköltészet gyűjtésének kezdeményezője (*Vadrózsák*, 1863; *Magyar népköltési gyűjtemény*, 1882, szerkeszti és kiadja Arany László, Gyulai Pál, továbbá Orbán Balázs, Benedek Elek). Kilencévnnyi püspök nélküli időszak után (mivel az akkori kormányzat nem ismerte el az unitárius egyház püspökválasztó jogát) 1861 júliusától ő lett az unitárius egyház püspöke. A Magyar Tudományos Akadémia tagja volt.

Köváry László Bem seregében a tábornok mellett írta a szabadságharc eseményeinek krónikáját, statisztikus, Kolozsvár főterének átalakításán munkálkodó városi tisztségviselő, biztosító társaság vezetője, a MTA tagja és főképpen történész, Erdély történésze.

Berde Áron, a MTA tagja, a kolozsvári egyetem rektora és dékánja. Ő írta *Légtüneménytan s a két Magyarhon égalji viszonyai* (Kolozsvár. 1847) címmel az első magyar meteorológiai szakkönyvet.

Kovácsi Antal az unitárius kollégium tanára volt hosszú időn keresztül.

Jakab Elek történész, az MTA tagja, az Országos Levéltár allevéltárnoka.

És végül Brassai Sámuel. Jakab Elek is csak „Brassai bácsi”-nak nevezi, ami jól érzékelteti tudóstársainak és kortársainak hozzá fűződő viszonyát. Tisztelték, szerették ezt a hihetetlen műveltségű, furcsa, egy évszázadot megelőző puritán figurát, aki szinte jelképe lett az „erdélyi tudományak”, aki napi ötezer lépése sétáját is csak idős korában mérsékelt háromezerre, s akinek a király, I. Ferencz József is üdvözlétét küldte századik születésnapja alkalmából.

A sok kevésbé fontos és fontos dolgon kívül talán csak egy igazán fontos, mindent magában rejtő tényező – nevezhetnénk talán a legfontosabb szereplőnek – köti össze őket: a kolozsvári unitárius kollégium. Neveltjei, tanárai voltak ennek a Belső-Magyar utcában álló épületnek, 450 éves intézménynek, ami 2011-ben kapta meg a Magyar Örökség díjat.

Tehát 1861-ben újtára indult egy unitárius folyóirat, azzal a céllal „*hogy a mit eddig inkább csak a ránk bizott szűkebb körben élőszó s példaadás által tevénk: a keresztény eszmék s általában az erkölcsileg Szép, Jó és Igaz magvainak vetését s fejlesztését az állandóbb írás által szélesebb körben is eszközteni s magánérőink egyesítése által egyikamást s egész egyházközönségünket építeni s erősíteni ügyekezni.*” S bár nem nagy létszámú a gyülekezet, az alapítók célja az volt, hogy „*a legjobb erők s buzgó jóakarát egyesítése által bizonyosságát adni annak, hogy hitfelekezetiünknel életrevalóság, némi tudományi és erkölcsi suly s tevékeny közszellem van.*” A 19. század 60-as éveiben is némi archaizmust sugalló szóhasználat és mondatvezetés mögött érezhető a „kicsiny nyáj” öntudata, amely a 16. század vége óta fenntartotta, működtette a szinte folyamatos defenzívában lévő

kis erdélyi vallási közösséget. A fő törekvés, hogy „*a gyakorlati lelkészet körébe tartozó munkálatokat*” közöljön, alapvetően az egyházi élethez kapcsolja a folyóiratot. „*A másik aránylag kisebb része „Függelék” cím alatt tartalmazni fog egyes epizódokat, nevezetesen mozzanatok az unitárius egyház jelen és múlt életéből, – honi s külföldi jeles unitárius férfiak életirátát, – továbbá ismertetni fogunk vallásunkat illető könyveket, a múltból és jelenből, bel- és külföldieket, kéziratokat, okleveleket; terjeszteni saját belszerkezetünk, tanítás- és nevelésmódunk ismeretét s az ezek iránti érdekeltséget fokozni, a közszellem ébreszteni és ápolni, munkásságra buzditni ...*” S ez a „Függelék” teszi oly fontossá, az egyház belső épülésén túlmutató figyelemre is érdemessé, már a kor tudós-közössége és az utókor számára is megkerülhetetlen forrássá, a *Keresztény Magvető*t.

S ezen a ponton szeretném kiemelni, hogy a *reális múltszemléletre való törekvés és a közösség erkölcsi életének összekapcsolása* olyan pszichomotorikus erőt adott, amely újra és újra átsegítette az egyházat és folyóiratát a történelem zavaros éveiben. A reális múltszemlélet nem azt jelenti, hogy ne születtek volna olyan munkák, amelyekben ne lenne kimutatható a felekezeti elfogultság, egyoldalúság, ideologikus múltértelmezés. De talán éppen a folyamatos defenzívából és apologetikából levezethetően rendkívül erősen meghatározta a mindenkor szerkesztők múltszemléletét a források iránti tisztelet, amely mindig tetten érhető a tanulmányokban, közleményekben és kritikákban. És ez példát adott és lehetőséget biztosított más vallású történészeknek, irodalomtörténészeknek is, hogy publikáljanak a *Keresztény Magvető*ben. Érdemes a teljesség igénye nélkül felidézni, hogy az elmúlt másfél évszázadban kik írtak ebbe a „Függelékbe” egyházon belül is kívül: Jakab Elek, Kanyaró Ferenc, Gál Kelemen, Borbély György, Zoványi Jenő, Kelemen Lajos, Sebesi (Binder) Pál, Benda Kálmán, Benkő Samu, Egyed Ákos, Faragó József, Imreh István, Pataki József, Ritoók Zsigmondné, Balázs Mihály. S ma már a kutatók fiatalabb nemzedéke is rendszeresen jelentkezik, olykor olyan írásokkal, amelyek könnyen átrajzolhatják a magyar filozófiatörténet kezdeteiről alkotott képünket. S így e „Függelék” szerves részévé vált az „életrevalóságnak”, „az erkölcsi súlynak” és „tevékeny közszellemnek”.

Még egy elemét szeretném kiemelni a *Keresztény Magvető* indulásakor megfogalmazottaknak. Ezt azonban nem a célkitűzések között találjuk, hanem egy három évszázados sérelemként megélt hiányban, félelemben, szorongásban; nevezetesen az információs csatornák beszűkült kereteinek állandó jelenvalóságában. S itt nem egyszerűen a Jakab Elek által is megélt és megírt, az elmúlással szembeállított megőrző írásnak lehetőségéről van szó, hanem sokkal inkább arról, hogy az erdélyi unitárius kultúra megtört fejlődésű. Nem véletlenül írják a *Keresztény Magvető* megálmodói, hogy amit „*szűkebb körben élőszó s példaadás által tevénk: ... az állandóbb írás által szé-*

lesebb körben is eszközteni.” A 16. században, akkor korszerűnek mondható nyomdák szolgálták a harcos offenzív egyházpolitikai törekvéseket (Hoffhalter-Heltai-nyomda, Karádi Pál nyomdája). A 16. század végén azonban megtört ez a fejlődés, és az unitáriusok csak a legszükségesebbeket tudták a korszerű nyomdatechnikával megjelentetni (káték, énekeskönyv), s azokat is csak nagyon ritkán, némi öncenzúrával. Írásbeliségük nagy része a kéziratosság szintjén működött. Az templomi és magán áhítatosság könyvei, az énekeskönyvek, passionálék, graduálok, prédikációk, imádságok kéziratokban öröklődtek (Felvinczi György másolatai, Enyedi György prédikációi, Árkosi Benedek imádságai) és csak egy-egy jobb időszakban kerültek sajtó alá. A szerény teológiai elmélkedés- és traktátus-irodalom is csak egészen kivételes alkalmakkor ért el és emelkedett rövid időre a nyomtatás szintjére (Petriyevith Horváth Ferenc: *Apologia fratrum Unitariorum, azaz: Oly írás, melyet egy Isten dicsősége mellett buzgólkodó ember írt... oly véggel, hogy... megértesse, hogy azok a dolgok, melyekkel ezen... atyafiaknak... vallások terhelhetik..., méltatlanul hirdetteknek...*, Kolozsvár, 1700, 1701; Szentábrahámi Lombard Mihály: *Summa Universae Theologiae Christianae secundum unitarios*, Kolozsvár, 1787). Ez a megtört fejlődés azonban egy rendkívül egyedi, különleges kultúrát eredményezett, amelyben a legmerészebbnek számító teológiai nézetek együtt éltek az archaikus szokásokkal, beidegződésekkel. Ennek felismerése kapcsolhatja be az unitárius kultúrát a történelemkutatás újabb, a kéziratosságot, mint önálló információs rendszert vizsgáló irányzatainak érdeklődési körébe.

Térjünk azonban vissza a *Keresztény Magvető*-höz, s idézzük most fel e folyóirat főbb korszakait, azzal az előre bocsátott megjegyzéssel, hogy az 1861-ben megfogalmazott főbb szerkezeti elvek mindmáig érvényesek maradtak. A korszakolást Gaal György A „Szép, Jó és Igaz” *Magvetője* című tanulmánya alapján ismertetem.

Az első 1861-ben megjelent kötetben még nincs feltüntetve a megjelenés periodicitása. Gaal György szerint „a reformkorban elterjedt almanach-évkönyvnek unitárius változatát teremtették meg anélkül, hogy az évenkénti kiadást ígérték volna.” Az elkövetkező hét évben (1861-1868) nem változott a kiadvány jellege és a periódus végéig mindössze négy kötet jelent meg. Mindmáig alapvetésnek számító tanulmányok jelentek meg ekkor Jakab Elek tollából Szentábrahámi Lombard Mihályról (1861), János Zsigmondról (1863). Kóváry László alapvetésnek számító tanulmányt írt az erdélyi szombatosokról (1867), melyet így kezd: „Egy tárgyat vettem fel, melynek még eddig történelmi nyomozója nem akadt, melynek adatai még összegyűjtve sincsenek, s történetét még organicus egészszé önteni nem lehet a nélkül, hogy a későbbi történetbuvároknak tévútakra alkalmat ne szolgáltatnánk. De mindenesetre összeállítottam annyi anyagot, hogy ezen homályban

lappangó történelmi momentum sok oldalról meg lesz világítva.” Az 1868-1876 közötti időszakban alakult át évnegyedenként, illetve néha sűrűbben megjelenő periodikus kiadvánnyá, és tovább erősödött a művelődéstörténelmi érdeklődés, s kialakult a rovatszerkezet is. Az 1877-1910 közötti időszakban országos jelentőségű szabadelvű keresztény folyóirattá vált Péterfi Dénes szerkesztésében a *Keresztény Magvető*. A meghatározó szerkesztő érdeklődésének megfelelően erősödött a lap filozófiai- természettudományi gondolatok iránti érzékenysége, a darwinizmus és a vallás kapcsolata is fontos témává vált. Rendkívül színvonalas volt az életrajzi-történelmi rovat is. Ekkor jelentek meg Jakab Elek mindmáig megkerülhetetlen életrajz-sorozatának darabjai Bogáthi Fazakas Miklósról, Agh Istvánról, Baumgart Bálintról és Enyedi Györgyről, és ebben az időszakban indul az *Egyháztörténelmi adatok* című rovat is nagynevű adatközlőkkel (Jakab Elek, Szabó Károly, Zoványi Jenő, Pukánszky Béla, Kelemen Lajos). Jakab Elek 1887-ben közzétesz egy felhívást a Kénosi Tözsér János és Uzoni Fosztó István által írt egyháztörténet magyar fordítására. (Az akkor *Pusztába kiáltott szó* címmel megjelent írásban megfogalmazott felhívásra több mint fél évszázad múlva érkezett válasz, mikor Márkos Albert elvégezte a munkát.). Az 1911-1918 közötti korszakban Gál Kelemen és Gálfi Lőrinc voltak a szerkesztők. Jellemző *Az olvasó közönséghez* szóló cikkük, amelyben meghatározzák törekvéseiket: „Folyóiratunkat tradíciói az unitárius egyházhoz csatolják, de mint eddig nem tettük, úgy ezután sem szolgálunk dogmatikus felekezeti érdekeket, hanem inkább a tudományos meggyőződést, a szabad vizsgálódást, magát a valóságot, amennyire azt az emberi értelem megközelítheti.” ... 1918 után három évig nem jelent meg a *Keresztény Magvető*, majd az 1922-ben újraindult lap szerkesztői így tesznek hitet a szemléleti kontinuitás mellett: „... a felekezeties elfogultság és türelmetlenség távol áll tőlünk”; „... a vallás és tudomány, habár céljaiban, módszereiben nagy eltérések vannak, de igaz lényegükben nem ellenkezhetnek egymással.” Ekkor indult a *Keresztény Magvető* két melléklete is, *Erdélyi Irodalmi Szemle* (1924-1929), illetve *A Keresztény Magvető Füzetei* címmel. Az *Erdélyi Irodalmi Szemle* a trianoni tragédia után újrainduló magyar irodalmi élet kiemelkedő jelentőségű folyóiratává vált, amelyben publikáltak a különböző felekezetek hívei. A *Keresztény Magvető* hosszú ideig utolsó száma 1944-ben jelent meg. Az utolsó évfolyam Zoványi Jenő, Hankiss János, Jancsó Elemér és Ferencz József tanulmányait közölte. ... 1945 és 1971 között nem jelent meg a *Keresztény Magvető* és a rövid időre engedélyt kapott *Unitárius Közlöny* is megszűnt 1949-ben. ... Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában tárolt *Keresztény Magvető* dossziék alapján rekonstruálhatók valamennyire a folyóirat újraindításának körülményei: a tervezetek és remények, a bukaresti utak, „a hivatalnak packázásai.” ... Az elszánt akarat és a politikai konstelláció

végül 1971-ben vezetett eredményre. Újra indulhattott a *Keresztény Magvető*. Az 1971-ben megjelent „régí új olvasóknak” szóló előszóból most is a kontinuitás gondolata bontakozik ki. Miután több mint egy oldal terjedelemben közli az 1861-es programot, így ír: „*Mi folytatni akarjuk a folyóirat eddigi munkáját. Minden erőnkkel azon leszünk, hogy abban a méderben, melyet folyóiratunk ástott magának, továbbvezessük. Célunk, hogy a teológia és egyháztörténet köréből készített tanulmányok, dolgozatok, egyházi és szertartási beszédek közlésével szolgáljuk a lelkészek elméleti és gyakorlati továbbképzését, valamint az egyházi élet és munka időszerű kérdéseinek és eseményeinek, egyházi folyóiratok és teológiai munkák szemléjével tájékoztassuk őket.*” (KM, 1971, 7.) Máthé Dénes éppen az előadásom elején említett konferencián tartott előadásában a sorok között éles szemmel olvasva mutatta be azt a küzdelmet, bátorságot és meghasonlást, gyengeséget és csendes hősiességet, amelyeket az abszurd-groteszk-tragikus Ceausescu-korszak kényszerített ki a *Keresztény Magvető* munkatársaiból, szerkesztőiből, szerzőiből is. Valóban furcsa jelenség az 1975-ös választásokról és Nicolae Ceausescuról szóló szerkesztőségi cikkben, majd az Albert Schweitzer 100. születésnapjára írt tanulmányokban megfogalmazott dicséret ellentéte. „*A teljes egyöntetűség, amellyel Nicolae Ceausescut saját bukaresti választókerületében mandátumhoz juttatták, már sejteni engedte, hogy az egyöntetűség a köztársasági elnök személyének megválasztásában sem fog elmaradni. Az az évtized, amelyet az ország első embereként eltöltött, s a köztársasági elnökké először történt megválasztása óta eltelt év is azt bizonyítja, hogy az ő személyében összpontosul az ország népének a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítésébe vetett hite. Személyéhez kapcsolódik, ami hazánkban a gazdasági fejlődés, a külpolitikai kapcsolatok, a szellemi élet szervezése terén az utóbbi évek folyamán történt. Személye biztosíték a jövőre nézve, hogy a szocialista Románia fejlődésének még magasabb fokára fog emelkedni.*” (KM, 1975, 3-4.) Majd Albert Schweitzerről: „*Schweitzer Albert azok közül a kevesek közül való, akik életükkel valóban példát mutattak, akik a magasrendű, jézusi lelkületű ember nevezetét mindenképpen kiérdemlik. Ez a nagyszerű férfiú egyedülálló, ritkán megisméltlődő sokrétűséget testesít meg önmagában. ... Erre a nagyon szerény, de öntudatos, lángoló lelkületű emberre mint erkölcsi eszményképünkre tekintünk tisztelettel és őszinte, lélek szerinti ragaszkodással, és egy állandóan növekvő embercsoport gyűl csendben, láthatatlanul, tiszta áhítattal, boldog, szent érzésekkel köréje.*” (1975, 7.) S a tisztelgő írás után közlik Schweitzer gondolatvilágának összefoglalását, *Az élet tisztelete* című írást. Ebben a korszakban a szerkesztés nehéz feladatát Kiss Elek, püspök (elnök), Kovács Lajos, főszerkesztő (fe-

lelős szerkesztő), Erdő János (felelős szerkesztő-helyettes) és Szabó Árpád látták el. Az 1996-tal kezdődő korszak Gaal György korszakolásában a *Technikai és tartalmi megújulás* címet kapta. A korszak meghatározó személyisége Szabó Árpád volt, majd 2008-ban történt nyugdíjba vonulása után Kovács Sándor vette át a főszerkesztői funkciót. A bizonytalan periodicitással megjelenő folyóirat 2004-től kezdődően évi négy füzettel jelenik meg, és növekszik az évfolyamok oldalszáma is. Ebben az időszakban állnak át teljesen a számítógépes szerkesztésre, és elkezdődött az új média, az internet felé fordulás is. A *Keresztény Magvető* új számai 2004-től kezdődően megjelentek az interneten (<http://kermagv.unitarius.com/>). Az OSZK által működtetett Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) is szolgáltatja az új számokat. Elindult a *Keresztény Magvető* repertóriumának internetes fejlesztése is. A történelmi érdeklődés – ha lehet – még erősebb lett.

S éppen ezért könyvtárosként nagy örömet érzek, hogy most végre együtt láthatjuk az összes évfolyamot, s a modern technika lehetőségeit kihasználva egyszerre több helyen is megőrizzük és hozzáférhetővé tesszük a *Keresztény Magvetőt* (<http://eda.eme.ro/handle/10598/16264>; <http://epa.oszk.hu/02100/02190>; http://epa.oszk.hu/kereszteny_magveto). Kutatói munkámat is jelentősen megkönnyíti, hogy egy-egy évfolyamot vagy cikket keresve nem kell napokig járnom a különböző könyvtárakat, hanem keresni tudok a közel 40000 oldalnyi szövegben, vagy cikkenként böngészhetem, vagy letölthetem a teljes évfolyamokat. Úgy gondolom, hogy egyfajta mérföldkő a mai nap a *Keresztény Magvető* történetében. S engedjék meg, hogy az unitárius történelmi forrásokkal kapcsolatos további lehetőségekre is felhívjam a figyelmet. Úgy gondolom, hogy elengedhetetlen feladat a történelmi, irodalmi, zenei források nyilvántartásba vétele, összegyűjtése, digitalizálása. S itt nemcsak a gyűjkezeteknél lévő anyag nyilvántartására gondolok, hanem arra is, hogy a magyar nemzeti könyvtárnak folytatnia kell, és még tudatosabban ki kell bővítenie az erdélyi könyvtárakkal való együttműködést a feltárás és digitalizálás területén. A forrásokon kívül időszerű lenne – és a nyilvántartást, kutatást is megkönnyítené – az unitárius lelkészek adatbázisának elkészítése is.

S végül engedjék meg, hogy megköszönjem az együttműködést partnereinknek, a programot koordináló Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, a dokumentumokat és anyagi forrásokat is biztosító Magyar Unitárius Egyháznak, az Arcanum Kft-nek, a Pro Hungaris Alapítványnak, a kolozsvári Codespring Kft-nek és végül a Széchényi Könyvtár munkatársaiknak, elsősorban az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis munkatársaiknak: Renkecz Anitának, Csáki Zoltánnak és Moldován Istvánnak.

MŰVÉSZETTEL ÉPÜLŐ KÖZÖSSÉG

A DABASI KOSSUTH HÁZ GALÉRIA ÉS ALAPÍTVÁNYA

Vannak városok Magyarországon, amelyek emblémája szinte gyermekkortól közismert. Nagykánizsa példának okáért a vasút fejlődésével forrt össze az évtizedek, sőt évszázadok során, Sopron a magyarság melletti hűségéről kap ragyogó oldalakat a nemzet mindenkori emlékezetében, a mediterrán Baja a kultúrák és folyók találkozásának mesés történeteit őrzi, míg Győr említésre kerül a mai tizenévesnek azonnal egy Audi karcsú áramvonalai jelennek meg lelki szemei előtt. Dabas városával még nem tart itt történelme. Vannak itt is nagy találkozások, tragikus életsorssal hitelesített halhatatlan alkotók, miként az is fontos, hogy e 93 ezer négyzetkilométernyi ország közepét ide tájolják a geográfusok.

Egy város, egy közösség emblémája a sors ezer tényezőjének hatására formálódik az idő kiszámíthatatlan távolságában. Dabas letisztult arca még a jövő műhelyében készül, mindenesetre kedvező adottságok ehhez a végső karakterhez vannak bőven a sokszínű város közösségeiben.

Egyáltalán nem véletlen, hogy a Kossuth-hagyományt nevében is őrző Kossuth Művelődési Központ ennek a hiteles arculatnak a formálásában sok-sok fontosat tett az elmúlt évtizedekben. Ennek a munkálkodásnak az egyik elvitathatatlan sikere az 1998-ban átadott Kossuth Ház Galéria, illetve a Galéria Alapítvány létrehívása. A program motorja Tapodi Katalin, szakmai segítője Kerekes László, Bessenyei-díjas népművelő volt. Az 1996-ban önkormányzati tulajdonba került épület teljes körű belső felújítása 1997-ben megtörtént, amelynek eredményeként egy öttermes városi galéria létesült, amely 1998 decemberében kezdte meg működését. A Kossuth Ház Galéria állandó kiállításai: Dabas építészeti értékei (a klasszicista kúriák múltja és jelene) címmel: 37 tablón több mint 20 épület megismertetése, archív

(1930-as, 1950-es, 1980-as évekből) és mai felvételekkel, alaprajzokkal, homlokzati rajzokkal, valamint Dabas, a nyolc torony városa címmel, Dabas nyolc templomának építészeti és belsőépítészeti értékeinek bemutatása.

A Kossuth Ház Galéria éves kiállítási programjának megvalósításában a Művelődési Központ együttműködik a dabasi székhelyű Galéria Alapítvánnyal. Az igényesen válogatott kortárs magyar képző- ipar- és fotóművészeti kiállítások mellett minden évben sor kerül tematikus, elsősorban a városhoz kötődő kiállítások megrendezésére. Ezek közül kiemelhető: a Dabason élő alkotóművészek munkáinak bemutatása, a Dabasi Fotóklub tagjainak munkáiból készült, a „Régi Dabasiak családi fotókon” címmel rendezett kiállítás, és a kistérségi amatőr képzőművészeti alkotók bemutatkozó kiállítása. 2007-ben első alkalommal került kiírásra és megrendezésre a *Házunk-Hazánk* országos fotó biennále. 2009-ben első alkalommal majd két évente Dabason kerül bemutatásra *Amatőr Artium* címmel megszervezett országos kiállítás Pest megyei bemutatója.

A Galéria létével, működésével, szellemi holdudarával, értékkeremtésével a város gyarapodásának aktív tényezője. A kitűnő kiállítási installációval felszerelt Galéria másfél évtized alatt elsőrangú művészeti élményeket kínáló kiállító hely és egyben sokszínű közösségi együttléteknél otthont adó színtér is lett, Kerekes László alkalmazott grafikus művész irányításával.

Ő azonban ösztönösen érezte és szakmai felkészültségénél fogva vallotta, hogy a Galériában rendezett epizodikus programok, mégoly hetedhét-országgra szóló vernisszázsok, helyi gyökerek nélkül nem lehetnek tartósak ebben a kemény, kitartó fizikai, szellemi és lelki munkát igénylő, alföldi talajban. En-

nek a felismerésnek a nyomvonalán vált a valamikori képzőművészeti szakkör alkotó műhellyé, a rendszeres együttlétek alkalmain elmélyülő, a képzőművészeti értékekhez szorosan kötődő baráti társasággá. Ez a népművelői tapintattal formált közösség mind összetartásban, mind együttműködésben egyre teherbíróbb lett. Az alkotások közös feldolgozása éppen úgy hozzátartozott, és hozzátartozik együttléteikhez, mint az emberi kapcsolatok változatos formáinak életetése. A közösséghez tatozásnak egyetlen feltétele van, a minőség. Magyarország minden jelentősebb közgyűjteményét közösen keresték fel, a jelentős tájak, megyék és régiók kulturális örökségét is az összetartozás élményével dolgozták fel. Az értő módon elvetett és gondozott mag bőséges többletet hozott. A Dabason élő képzőművészek köre fokozatosan bővült a kistérség alkotóival. Ez a kapcsolati háló alapozta meg a kistérségi kulturális együttműködést, amelynek eredményei már olyan pénzügyi támogatások ki-

indulásává váltak, amelyek értékötbblete messze túlmutat egy baráti közösség céljain. Ebben a szellemben alakult a felnőtt alkotók nyomába szegődő, a gyermekek kreativitását csiszolni hivatott közösség is, és ezzel visszavonhatatlanná vált az értékek összeadódása, gyarapodása. Közel másfél évtized szakavatott munkája, sokszálú összefogása, és a közösségi értékteremtés, -művelődés *helyi társadalomfejlesztő hatása* már kimutatható, fenntartható. Ezért nem utópia az a lehetséges jövőkép sem, amely szerint nem kizárt, hogy száz-százötven év múlva annak az alkotónak a híréért és műveiért keresi föl ország és világ értő közönsége e futóhomokra épült sokszínű várost, aki most ennek a képzőművész körnek elhivatott tagja.

Hatásában foglalható össze a dabason tapasztalható folyamat lényege. Helyben, a mindennapok konkrétságában fejezi ki, valósítja meg az általános programot, a magyar közművelődés közösségi építkezésének hivatását.

Orci István: Testvérület – konfraternitás

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT MARÓTI GYULA

Amikor elütötte az óra az éjfelet szilveszter éj-jelén, és beléptünk a 2012-es esztendőbe, hirtelen szívem ütött a gondolat, hogy hány nagyszerű ember, pompás muzsikos, sok közülük igazi „kórusmunkás” centenáriuma köszönt be január 1-ejével. Kegyes volt hozzánk a sors 1912-ben, ekkor látta meg a napvilágot Csenki Imre, Fasang Árpád, Nagy Olivér, Raics István, Solti György, Sulyok Imre, Tátrai Vilmos... És ő, Maróti Gyula – némelyeknek Gyula bátyám, másoknak Öreg Gyula, de a magyar kórusok régóta fiatal vezetőinek, sőt tagjainak: Gyuszi bácsi...

1970-ben találkoztunk először. A Népművelési Intézet – akkor éppen így hívták azt az intézményt, amelyben most a SZÍN folyóiratot is szerkesztik – aprócska szobájába megilletődötten kopogtattam be. Előzetesen nyugtatgatott ugyan Ugrin tanár úr, akinél egy Jeunesse Musicales próba szünetében jelentkeztem nem kis izgatottsággal, hogy az a – hogy is hívják? – Kórusok Országos Tanácsa-dolog (adminisztrátort kerestek) engem bizony érdekelne. „Menjen csak, kedves jó lány, nem lesz semmi baj. Maróti Gyuszi még nem evett meg senkit.”

Négyen ültek a szobában – azóta mindannyian az égi amatőr mozgalmakban viselnek jeles stallumot: Lénárth Lexi, az elmaradhatatlan cigarettával (1920-1984), Rossa Ernő bácsi (1909-1972), Raics Pista, egy-ívású Gyuszi bácsival, de 1986 óta nincs közöttünk, a lehengerlő személyiségű, igazi energiabomba Dr. Baross Gábor (1930-2009) és Maróti Gyula.

Hogy kerülök én ilyen illusztris társaságba? Félig-meddig véletlenül. De beletanultam. Fél évig jártam a Corvin tér 8-ba munkaidő után, társadalmi munkában, ízlelgetve a magyar kórusvilágot, hogy aztán a flörtből életre szóló szerelem legyen.

Ebben az egyik „vétkes”, vagy nevezzük Legfőbb Katalizátornak, Maróti Gyula volt. A Kórusok Országos Tanácsa megalakulásától, 1970-től nyugdíjba vonulásáig dolgozhattam a keze alatt. Néha az adminisztrációban, aztán egyre több önálló feladatot bí-

zott rám, míg végül, az egyetem magyar-népművelés diplomájával a zsebemben, a szervezet folyóiratánál, a KÓTÁ-nál találtam meg helyemet, vissza-visszatérve Gyuszi bácsihoz...

A kétbalkezes tinédzser felnőtt. Segített benne Gyuszi bácsi? Igen – bár nem szokványos módon. Elsőéves egyetemista koromban kaptam tőle egy picike fabaglyot. Ő készítette, feleségének, Verának már hozott szerencsét, most hozzon nekem is. Hozott.

Sokat beszélgettünk – sok mindent tanított, praktikus dolgokat, tárgyalási technikákat csakúgy, mint folyamatában értékelni egy-egy jelenséget. Ehhez nagyon értett, hiszen életét tette a magyar amatőr énekkari mozgalom történetének és külhoni

kapcsolódási pontjainak feltérképezésére, kigyűjtésére és összefoglalására. Könyvek, tankönyvek sora, cikkek tucatja erre a bizonyíték.

(A magyar énekkari kultúra megújulásának története, 1920-1945. A Kodály Intézet kiadványa, Kecskemét, 1994).

És amit még tanultam tőle: hogy soha, de soha ne felejtse el, ki vagy, honnan jöttél. Ő Matics néven látta meg a napvilágot, és bizonyára nem értette, fiatalemberként, miért nem jó neki az a név, ami a családjában mindenkinek megfelelt... De változtatni kellett, így változtatott. Jó volt Marótinak, de nem felejtette el a Maticsot sem. Autodidakta volt, a legjobb fajtából. Ezt sem tagadta, sem nem fényezte. Nem viselkedett úgy, mint aki profibb a profinál, sosem szégyellt sem kérdezni, sem tanulni. Amíg a Kórusok Országos Tanácsa főtítkára volt, kerek tíz esztendeig, kiváló embereket gyűjtött maga köré, adott tanácsokra, meghallgatta a legkülönbözőbb véleményeket, nem vélte sem tévedhetetlennek, sem mindenhatónak magát. Istenadta mediátori tehetsége volt, és ebből a magyar amatőr ének-zenei mozgalom jelen-tősen és folyamatosan profitált.

A zeneszerzőket hagyta szerezni, a kórusokat hagyta énekelni, a karnagyokat hagyta dirigálni – ő a legnemesebb értelemben *szolgált*: tárgyalt, képviselt, és megteremtette azokat a feltételeket, amelyek adott kor adott társadalmában megteremthetők voltak. Nagy csodákat nem csinált. De sok kicsi, hétköznapi csodát – számtalant.

De az egyik nagy csoda ő maga volt: hihetetlen munkabírása, nyitott szelleme, töretlen hite abban,

hogy amit csinál, az fontos. Jóval 70, talán már 80 fölött is járt, amikor ledoktorált. Egy híján 90 éves volt, amikor megjelent a *Kóruskultúránk és Európa* című könyve (Atheneum 2000 Kiadó, Rózsavölgyi és Társa), amelyet a kiadó szakirányú felsőoktatási intézmények tankönyvéül ajánlja.

A szerzőről: Maróti Gyula a hajdani Népművelési Intézet egyik vezetője, és közel két évtizedig a Kórusok Országos Tanácsának (KÓTA) vezető tisztségviselője volt. Több főiskolán, köztük a Zeneakadémián is tanított. A témában egyedülálló vállalkozás a magyar énekkari kultúra kapcsolódását vizsgálni az európai zenekultúrához, ráadásul mindezt ezer év távlatában. Először mindig az európai "fősodor" jellegzetességeit vázolja föl a szerző, majd azt, hogyan tükröződött ez a hazai énekkultúrában. A zenetörténet és az énekkari kultúra története egységben mutatkozik meg a könyvben. A kötet függelékei számos, eddig a nagyközönség számára ismeretlen dokumentumot tartalmaznak a magyar énekkari kultúráról, művelődéspolitikáról, és a könyv először közli az 1947 óta nemzetközi versenyeken díjat nyert magyar kórusok jegyzékét. A kiadvány főiskolai tankönyvnek készül, de az énekkarokban tevékenykedő, százezres tömeget képviselő amatőrök érdeklődésére is számíthat.

Drága Gyuszi bácsi, vajon legvadabb rémálmaiban sejtette-e, hogy 100. születésnapjára a Zeneakadémián *önálló énektanár-karvezetés tanszék* már nem is lesz?!

Életének, munkásságának dokumentumait a Psalmus Humanus Művészetpedagógiai Egyesület őrzi. „Konzultációs Műhelyünkben tanulmányozható egy különleges dokumentum-gyűjtemény is: dr. Maróti Gyula kóruszene-történész, művelődéskutató szakírónak, a KÓTA alapító főtítkárának szakmai hagyatéka (szakkönyvtár, írásos és képi dokumentumok, hanganyagok stb.), amely oktatóknak, főiskolai hallgatóknak, gyakorló pedagógusoknak adhat értékes szakmai segítséget a tudományos munkához.”

Az évek-évtizedek alatt számos interjú készített velem. Az utolsót 90. születésnapjára. Nem azért választottam ezt, mert ez az utolsó, hanem azért, mert ezen világít át leginkább elbűvölő személyisége. Az interjúban többször is említett könyv az utolsó bizonyult – korrektúráját már felesége, Vera fejezte be, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága jelentette meg 2006-ban.

A szerző a hazai karkultúra lehetőségeit az 1930-as, 40-es évektől veszi számba, amikor a Bartók és Kodály keze alól kikerülő kórusművek lendületet adnak a karének fejlődésének. A II. világháborút követően művészi megtorpanás volt érzékelhető, amit az aktuálpolitikai célok szolgálata is meghosszabbított. Az 1950-es években hosszú időre lehetetlenné vált, hogy a kiemelkedő képességű kórusok valamely

tekintélyes európai fórumon megmérethessék magukat. A kapunyitást a debreceni Kodály-kórus versenysikerei és az 1961-es első debreceni nemzetközi kórusverseny jelentette. Innen sikerekkel ékes út ve-

zetett a 2000. évi linzi kórusolimpiáig, ahol hazánk az első helyen végzett. A karvezetés, kóruséneklés Magyarországon ma is magas szintű, ugyanakkor a szerző felhívja figyelmünket a művelődéspolitikai hibáira, a közművelődésben döntést hozók felelősségére, a média kultúráközvetítő feladatára, az utánpótlás-nevelés fontosságára. A szakmai sikereken túl hangsúlyozza a nemzetközi jelenlét szükségességét, valamint a hazai közművelődési igények szolgáltatának fontosságát. Identitástudatunk hosszú távú szolgáltatásban ugyanis mással nem helyettesíthető feladatok hárulnak a kórusokra, és különösen érvényes ez a határokon túl, kisebbségben élő magyarok körében. A civil szervezetté alakult Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége (KÓTA) ebben a munkában nyújt nélkülözhetlen segítséget. A szakmai támogatáson és érdekképviseleten kívül azonban fontos a megfelelő anyagi háttér megteremtése is, az állami és szakszervezeti mecenatúra pótlása. A szerző szavaival élve: Amennyiben kóruskultúránk elért eredményeit képesek leszünk szinten tartani, sőt, esetleg gyarapítani, pontosabban: a potenciálisan benne rejlő lehetőségeket a jövőben az eddiginél is jobban kiaknázni, kórusaink sokat tehetnek annak érdekében, hogy a Kodály Zoltán által megálmodott 100 éves terv egész népünk hasznára előbb-utóbb valóra váljék.

„NEM HUNYOROGVA, HANEM NYITOTT SZEMMEL”

A GYULAI MŰVÉSZTELEP, AMELYRŐL NEM MERÜNK
BESZÉLNI, MERT NEM HALLUNK RÓLA

Az alábbi kis kiállításra hívogató szöveg június végén készült, hogy a pesterzsébeti Gaál Imre Galériába invitálja a kedves, nagyérdemű, művészetkedvelő közönséget. Azért fogtam tollat, noha nem vagyok műkritikus, mert többszörösen is fáj a Gyulai Művésztelep tevékenységének szinte teljes negligálása a magyar művészetkritikában, s így hát közvetve a magyar művészeti életben.

Előbbi azt jelenti, hogy 2009-ig a magyar szak-sajtó, sőt, némileg tágabban, a kulturális sajtó egyetlen önálló írást sem szentelt a csoport tevékenységének. Úgy értve ezt, hogy kritikait sem, vagyis még annyi fáradságot sem vett egyetlen műkritikus sem, hogy legalább a hallgatást megmagyarázza, vagyis mondjuk iszonyú provincializmusban és/vagy esztétikai anakronizmusban elmarasztalja őket. Mert különben, hiszen képzett, diplomás, az egykori Művészeti Alap tagjairól van szó, akiknek a művei országos tárlatokon is rendszeresen szerepelnek, s azt sem lehet semmiképpen sem mondani, hogy ez egy műcsarnoki festészet volna, abban a rosszalló értelemben, hogy kereskedelmi piktúra, vagyis nem érdelem, igényel elemzést, hiszen egyetlen pillantás is elég annak megállapítására, hogy ez nemcsak hogy nem kispolgári zsánerfestészet, némi valóság-hamisítással, felszínességel, hanem épp ellenkezőleg, egy erőteljesen kritikai művészet.

Pogány Gábor már harminc évvel ezelőtt, 1982-ben pontosan, máig érvényesen tudja jellemezni a gyulaiakat (ez az egyetlen hetilapos méltatása a társaságnak): „Tevékenységük részben a mostani újrealista törekvések rögzítő ágához kapcsolható, de ugyanakkor mondanivalójában magyar tényirodalmi és fotóművészeti hagyományokra támaszkodik. Szellemi előképeiket a két világháború közötti, napjainkban

reneszánszát élő szociofotóban és szociografikus irodalomban kereshetjük.” (Új Tükör 82. okt. 10.) Vagyis valami nagyon érdekeset, nagyon aktuálisat, a hagyományban és a modernségben egyaránt sajátos karakterrel bíró művészetet művelnek, mégsem ír róluk tanulmányt sem Pogány Gábor, sem más. Ami külön meghökkentő, hogy a Békés-megyei folyóirat, a Forrás sem vesz tudomást a körről. (Ijedten gondolok arra, hogy tán csak nem azért, mert Pesttől hiányzik a bátorítás. Az első szó.) Pedig a helyi közművelődés jeles alakja, a könyvtárigazgató Krasznahorkai Géza sok olyasfélét írt már le a katalógusokban meg a napilapokban, melyek jelzik, hogy ez a vidéki történet mennyire természetesen és mélyen pesti gyökéretű (is), milyen különös hajtása a modern magyar művészeti igényeknek. Amikor 2008-ban a szolnoki zsinagógában láttam a kör negyven éves jubileumi tárlatát, azt gondoltam, páratlan értékű honismereti anyagot látok, s persze ragyogó festészetet, remek plasztikát, de ha ez utóbbi minősítést el is hagynám, mint ítékezésben illetéktelen, azt biztosan állíthatom, hogy ezekkel a képekkel el lehet mesélni, hogy mentek a dolgaink az elmúlt fél évszázadban. Ám a kiállítás visszhangtalan maradt épp úgy, ahogy a gyulai nagy jubileumi tárlat is.

Talán Szolnok messze van, Gyula meg még messzebb, ha a fővárosban mutatkozik be a művésztelep, csak kap némi figyelmet. Nagy lelkesedésemben írtam az alább következőket. Két kulturális hetilapnál is próbálkoztam az írásom megjelentetésével, melyeknél van rendszeres művészetkritikai szemle, s nem is a magam írását akartam feltétlenül megjelentetni, csak hogy menjenek már ki Pesterzsébetre, ugyanezzel próbálkoztam egy napilapnál is, egyik helyen sem jártam sikerrel. Annyit tudtam elérni, hogy

végül a Magyar Nemzetben megjelent egy rövid ajánló, a kiállítászárás előtti hétvégén.

Ha ez a helyzete a Gyulai Művésztelepnek a kritikával, akkor ez a művészi közösség sorsát is befolyásolja, minden nap. Helyi ügy lesz, a fürdőváros egyik, nem olyan nagyon érdekes színfoltja. Melynek várszínházi évada, blues fesztiválja egyaránt országos esemény, országos érdeklődéssel, noha vendégkultúra, ellenben a város lelkét, fájdalmát, sorsát, arcát megörökítő művészet, hiába attraktív, mintha nem volna olyan fontos. (Bár a város érdemeit a művésztelep fenntartásában, működtetésében semmiképpen nem szeretném kisebbiteni. Bizonyos értelemben pont fordítva áll a helyzet, minél kevésbé hihette nagy értéknek a város a művésztelepét, hiszen nem kapott visszaigazolást, annál dicséretesebb, hogy kitartott mellette, rendszereken és költségvetéseken át.)

Így lesz tálalva, így lesz róla szó, s a tárlatlátogató közönség sem hisz saját magának. Hálás, hogy szépet látott, de magában röstelkedik, hogy érti és szereti ezeket a képeket, hiszen nyilván épp ez a bajuk. Régimódiak. Akkor nem is lehetnek igazán jók, igazán értékesek.

Így hát a gyulaiak az elmúlt negyven évben nem is jelenhettek meg együtt olyan kiállítóhelyen, melyet a szakma számon tart, közönségesen szólva, nem jutottak be Budapestre. (Pesterzsébettel lehet úgy tenni, mintha nem volna az igazi város része.) Amiért a Múcsarnok nem hívta őket, ugyanazért nyilván a magángalériák számára is láthatatlanok, beárazhatatlanok, kockázatosak voltak.

Úditó kivételként számolhatnánk be arról, hogy Antall István a *Gondolat-jel*ben július 8-án beszélgetett két alkotóval, Albrect Júliával és Balogh Gyulával, a „divat volt leszólni őket”-től indítva egészen odáig, hogy mintha eljött volna végre az ő idejük, de ezzel a beszélgetéssel inkább csak a furcsaságok száma lett eggyel több, mintsem hogy a méltó számbavételre került volna sor, hiszen az valamiért nem hangzott el, hogy a beszélgetés adásideje után még majd egy hónapig látogatható volt a művésztelep alkotóinak a kiállítása a pesterzsébeti Gaál Imre Galériában. A riporter a beszélgetés végén egy gyulai kiállításra utalt. Úgy látszik, Pesterzsébet messzebb van a Bródy Sándor utcától, mint Gyula.

Következik tehát a tárlatra hívó néhány sor, leginkább azért, hogy hátha kedvet ébreszt az olvasóban, hogy ha odakerül, saját szemével merje látni a Gyulai Művésztelep alkotóinak munkáit. (Mivel az írásban bemutatott képek most már nem láthatóak kiállításon, legalább fekete-fehérben mellékelem őket.)

ESZTÉTIKÁKTÓL KELETRE

Nem okoskodnék. Ha látni szeretnének egy melléképületet, mód volna rá. Pajta, istálló lehetett valaha, de csak egy tyúk feje látszik odabentről az ajtón át, egy kosárból les, az egész építmény fából van,

az egykori szalmatetőt cserépre cserélték ki (akár így is történhetett), s a tető és az idő hatalmas súlya alatt meggörnyedt az egész építmény s dőlni készül, elhasalni, egy megindult tetejű ház ez, az ember lélegzetet sem mer venni, pedig béke van, a kukorica kiszórva a tyúkoknak. A téglarakás a fa mellett, és minden cserép, minden téglá, minden deszkarepedés pontosan megfestve. A házat meglehet talán már csak a tetőgerincen ülő vadgalamb óvja az elbukástól. Szédülök, tudom, hogy ez a ház honnan való, nagyszüleink hátsóépülete, ma már alighanem a romjait is eltakarították, nem bírhatta ki, nem bírhatott ki túl sok évet, tyúkok sincsenek persze, hiszen az öregek is már a temetőben. Amikor összeomlott ez az istálló, elmúlt életünkre is rárogyott, és azt hittük, el lehet felejteni, hisz végtére is minden odavan, persze, minden odavan. De hol vagyunk mi, akik élünk, s mintha minden tető megindulna fölöttünk. Székelyhídi Attila: *Melléképület II.* című olajfestményét a Gaál Imre Galériában láttam Pesterzsébeten a Kossuth utcában, oda invitálom Önöket is. Mert van ott még bőven látnivaló, ezzel a melléképülettel is csak azért végeztem ilyen hamar, mert csak felidézem, nem tudok ámulni a részletein.

Csupa részlet, semmi más az a kerámiaszobor is, ami talán egy elzuhant melléképület oszlopának egyik darabja, (Tömpe Emőke: *Fűrészelt fa*) rajta zsanér, s egyéb vasak, a nevüket sem tudom, csak a szemem őrzi őket valahonnan, az öreg fa ezer repedése, halott színei mind végtelenen pontosak, még a hangját is látni vélem, amint eltévedve szaladgál, ő se vette észre, hogy megtévesztették. Sírós-kacagós emlék az időről.

Ha látni szeretnék az utolsó ebédet Kádár János emlékére, s nem is krumplileves, hanem húsleves, kenyérral, ahogy az öregek ették, szifon és szörp az asszonynak, sör az embernek, már a hús is, a második is az asztalon, hogy ne kelljen külön felállni érte, a hallhatatlan viaszosvásznon, falnak támasztva az újság a megrendítő hírrel (Szakáll Ágnes: *Kádár János meghalt*), jöjjenek a Gyulai Művésztelep alkotóinak kiállítására, akik közül többen is negyvenhárom éve járnak nyaranként Gyulára, hogy merjenek maguk maradni, mint a tűnő világ hírnökei, dokumentátorai, festő-szociográfusai a nagy modern hullámverésben.

Ha érdekelné Önöket egy kerek kút az udvaron, amint a festő beletekint, látva a mélyben tükröződni arca részletét (Balogh Gyula: *Kút*), súlyos csendet sugall a kert, a láncszemek a beton kútgyűrűk, a kissé deformálódott vödör már telemerve, minden nagyon tárgyias, evidens, mégis, mintha látomás lenne, azzal az örök félelemmel, melyet az első mélybetekintés óta hordozunk magunkban, az örök szembe-süléssel és az örök feledékenységgel, ahogy ez majd nélkülünk is adódik tovább, jöjjenek, már Pesterzsébetért is megéri, ahol valami kis menedék, egy utcányi belváros csak összeadódott valahogy, bizonyítva, hogy hiába háborúzunk, mégis csak békeidő van.

Ha kíváncsiak egy asszonyra, (Bodor Zoltán: *Fellegem arcképe*) aki fáradt lábait felrakja egy székre, munkából jött, nyilván, egy kis csendet szeretne, semmi mást, egy pillanatnyi pihenést legalább, mintha az egész gyulai tisztességet viselné, hogy a világ megbolondult, de muszáj épelméjűnek maradni, megőrizni, ami megőrizhető, megörökíteni, ami megörökíthető, ha a fájdalom, a lemondás, a hiány, a vereség a jusunk, akkor azt.

Bár a gyulaiak képei nem gyászosak, mert ünnep minden megmentett arc, megörökített kerítés, tovább nem omló vakolat. Tizenvalahányadszor settenkednek csendben a város alá, hogy megmutassák magukat (az említettekén túl még Albrecht Júlia, Rácz Katalin, Szabó Éva Mária, Szóke Sándor és Lukács István alkotásaival), a város valahogy nem akar tudni róluk, a város, ahonnan indultak Tóth Tiborral 1969-ben, egy rákosligeti szakkör pusztába vonulása-képpen, hogy megmutassák, mint a Balázs Bélások, mint Csalogh Zsolt, Mátyus Aliz és a többi kiváló szociográfus nemzedéktársuk, hogy Magyarország él

és tűr és vádol és nem felejt. Noha pusztul, felejt és önfelelt.

Sok-sok néznivaló van a barátságos galériában. Ha meglátják Lakatos József Péter egyetlen darab-ból faragott kis kalapját, táskáját, ernyőjét, kabátját a fogason (*Kalap, táska, ernyő, kabát és fogas*), talán felfedezik azt is, mennyire derűs is ez a három terem a sok-sok tűnődéssel és árnyékkal. Nem dőlő lelki állványzat lehetne futó tetők alá.

Micsoda bátorság kellett mindehhez, a negyven évi hűséghez, alkotó létükre a kollektív személyességhez, ahogy együvé sodródtak, együtt maradtak, túrték, hogy egy közös akarat, bánat, részvét, szeretet, tudás mozgassa a kezüket. Eléggé láthatatlanok mindmáig, mert nem merjük látni őket.

Ne féljenek kimenni Pesterzsébetre.

A Gyulai Művésztelep pesterzsébeti kiállításának egy szűkebb anyaga látható a Kék Galériában (Budapest, 21. kerület, Szent László utca 84.) szeptember közepétől október 11-ig.

A FERENCZY-CSALÁD

Már régóta vártuk azt a Ferenczy Károly-kiállítást, mely a Magyar Nemzeti Galériában volt látható, és pár éve csak annak (2005), hogy Ferenczy Noémi hagyatékával gazdagodott a szentendrei Ferenczy Múzeum, illetve hogy Ferenczy Béné a Nemzeti Galériában kiállításra került.

A művészetek újabb aranykorában született, de számszerűleg nem nagy Ferenczy Károly-életmű közel 400 festménye és 350 rajza, grafikája minden tulajdonosának féltett, ritkán mutatott kincse. A nagybányai művésztelep tagja, majd a szabadiskola vezetője, a századforduló művészeti csoportosulásainak vezéralakja, reprezentatív (külföldi) kiállításainak szervezője és rendezője, a Mintarajziskola tanára, Ferenczy Károly (Bécs, 1862 – Budapest, 1917) ugyanis a modern magyar művészet történetének kulcsfigurája. Az ő műveire áll leginkább ifjabb kortársa, a művészetfilozófus Fülep Lajos meghatározása: művészet az, ami „másképp mondhatatlan”. Hiába nevezzük őt – Szinyei Merse Pál és Paál László nyomában – a magyar plein air festészet legnagyobb mesterének, hiába mondjuk róla, hogy villódzó fényeivel, erőteljes (impresszionista) színeivel és ecsetvonásaival az Élet titkának Mednyánszkyt is felülmúló festője lett, mert bevonta a természetbe az embert: az idők mélyéből előhozott bibliai és klasszikus mítoszok alakjait is megidézve a nagybányai erdők munkásai és kortársai közé. Mindezzel alig mondunk valamit, de talán épp az utóbbi: az időbeliségnek az idők egyidejűsítésével történt meghaladása kölcsönzött először képeinek időtlenséget. Beszédessé szótlanágukat azonban más okozta. Ferenczy „művészi aspirációja” „az egész természetben való gyönyörködésből fakadó vágy (lett) annak reprodukálására” (kézirat Malonyay Dezső számára), s a mindvégig kísérletező, munkáit olykor meg is semmisítő festő képein a természet élete és teljessége a festészet eszköztárának megszerzett teljességével és életre keltésével jelenik meg. A természet, az élet és festészetének mindenkor jelenében – a festő határozott ecsetvonásai által – válnak jelenlővé a nagybányai tájban óvatosan – személytelenül,

velünk – lépdelő lovasok, fürdőzők és mitikussá az emberi tragédiák.

A 150 éve született Ferenczy és felesége, a Jan Matejkónál Krakkóban, majd Bécsben tanult festő és illusztrátor, Fialka Olga (1848 – Nagybánya/Baia Mare, 1930) nagy gondot fordítottak gyermekeik művészeti nevelésére, képzésére. Ferenczy még – klasszikus módon – Itáliában, Münchenben és Párizsban készült a festői pályára. Első fiuk, Valér eközben született. Majd amikor Szentendrén telepedtek le, 1890-ben megszülettek az ikrek: Noémi és Béni. A három gyerek Európa legkülönbözőbb és már új művészeti fővárosaiban (Párizsban, Berlinben, Bécsben) folytattak tanulmányokat. 1916-ban az Ernst Múzeumban

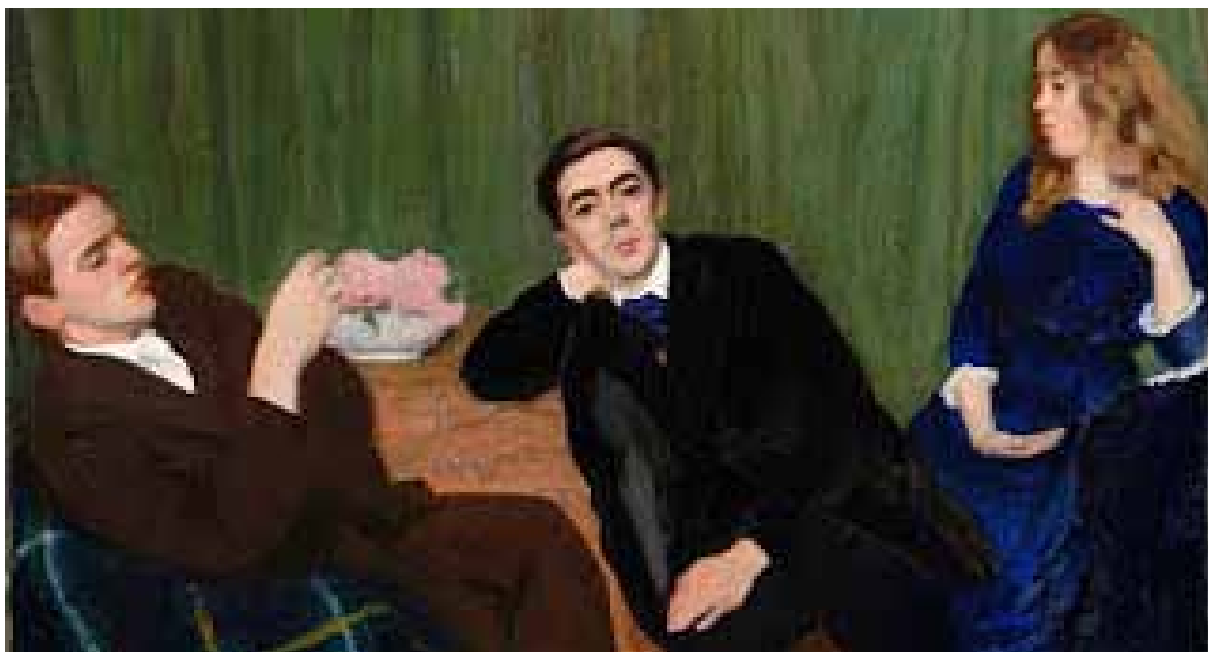
együtt rendezhettek gyűjteményes kiállítást *A Ferenczy család* címmel, melyen Noémi szőnyegekkel (köztük a *Teremtéssel*), Béni szobrokkal mutatkozott be.

Mintha csak apja gondolatait ültette volna át első művébe Ferenczy Noémi egy másik művészeti technikával, az haute-lisse szövésű gobelinnel, olyan dús a természet a faliszőnyeg 9 képén. De más a formálás és mások a színviszonylatok is: a középkori templomablakok színvilága és a szőnyegek síkszerűsége jellemzi mindvégig a maga tervezte és szőtte kárpitokat, a természeti motívumok és a természetben munkálkodó alakok naiv formáit. Ezek olykor, önállósulva, monumentálissá növekednek. Dienes László a kolozsvári Keleti Újságban, 1926-ban ezt úgy fogalmazta meg, hogy a már kiemelkedő nemzetközi sikereket elért művész „gobelinjeiről az örökkévalóság nyugalma ragyog le (...), tárgyai metafizikai szimbólumai az abszolút létnek”. Weöres Sándor szerint Ferenczy Béni szobrai is hasonlóak: ahol sorban állanak, ott „csak nyugalmas néma tudás van.” Olyan tudás a mesterségről, azon keresztül a világról, mely a legklasszikusabb szobrászi elvek szerint reliefben vagy csak alig mozduló formákban nyilvánul meg, mint legismertebb szobrain is: Bécsben Egon Schiele síremlékén, Budán, a Horváth-kertben ülő jellegzetes, mediterrán szépségű, a természetet megtestesítő nőalakjában vagy a Gyulán késve felállított (eredetileg a Petőfi-centenáriumra készült, de 1949-ben betiltott), karcsú, mégis erőteljes Petőfijében.

A művészettörténetben páratlan jelenség az, hogy egy család három tagja három eltérő művészeti ágban egyetemes értékeket hozzon létre. Ebben szerepet tulajdoníthatunk annak a rendkívüli műveltségnek, mely a Monarchia minden országát behálózó Ferenczy-családban általános volt (és egyáltalán: a Monarchia tágasságának), a régi és a kortárs európai művészetben való benne-létnek és – nem

utolsósorban – Nagybányának, a természet minden szépségével megáldott erdélyi tájnak. Mi pedig hálával gondolunk a harmadik, a legidősebb gyermekre, Ferenczy Valérra (Körmöcbánya, 1885 – Budapest, 1954), a Nagybányai Festők Társaságának tagjára és a szabadiskola tanárára, aki noha festményeivel és rézkarcaival folyamatosan és Erdély-szerte részt vett a művészeti életben, még a 20-as években is, életének javát azonban az apjáról s a családról írt könyvének, Ferenczy Károly művészete meg- és elismertetésének szentelte.

**MAGYAR ÉRDEMREND
LOVAGKERESZTJE**

A Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetést kapta meg a délvidéki magyar közösség több évtizedes szolgálatáért, áldozatos népművelői és kultúraszervezői tevékenysége elismeréseként **dr. Szöllősy Vágó László** népművelő, a szabadkai Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség főtitkára.

A Szín – Közösségi Művelődés 17/2., 2012. áprilisi száma életútinterjút közölt a kitüntetettel.

BESSENYEI GYÖRGY-DÍJ

A Bessenyei György-díj azoknak a népművelőknek adományozható állami kitüntetés, akik kiemelkedő közművelődési tevékenységet folytatnak. A díjat évente hat személy kapja. A kitüntetett adományozást igazoló okiratot és érmet kap. Az érem kerek alakú, bronzból készült, Vígh Tamás szobrászművész alkotása, első oldalán Bessenyei György domború arcképe, fölötté a BESSENYEI GYÖRGY-DÍJ félkörívű felirat helyezkedik el. Hátoldalát „A közművelődésért” felirat díszíti.

BESSENYEI GYÖRGY-DÍJASOK

Angyal László
Hajdú-Bihar megye közművelődési feladatainak ellátásában 1989-óta vesz részt aktívan. A Kölcsey Ferenc Megyei-Városi Művelődési Központban művészeti előadóként, majd a módszertani iroda vezetőjeként dolgozott. 2005-től az intézmény jogutódjában, a Kölcsey Ferenc Megyei Közművelődési Intézetben igazgatóhelyettesi feladatokat látott el az intézmény megszűnéséig. Jelenleg a debreceni Méliusz Juhász Péter Központ munkatársa. Közművelődési tevékenységéhez kapcsolódóan több civil szervezetnek a tagja, melyekben vezető tisztséget töltött vagy töltött be. 2008-tól a Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesületének elnöke. Amatőr alkotóként több elismerésben is részesült: Amator Artium Országos Képző és Iparművészeti Tárlat Esszencia kiállításának különdíja, Hajdú-Bihar Megyei Őszi Tárlat nívódíja.

**Bereczkiné
Szendrey Éva**

Az elmúlt 25 évben a pilisborosjenői művelődési ház népművelőjeként fontos hagyományteremtő közösségi rendezvények kitalálója és megvalósítója. Ilyenek például a Családi vasárnapok rendezvénysorozata, a főzőverseny vagy a szüreti mulatság felélesztése. Jelenleg is a Reichel József Művelődési Ház és Könyvtár vezetője, valamint a Pilisborosjenőért Alapítvány titkára. Tevékenysége elismerésül 2004-ben 15 éves, 2009-ben pedig 20 éves jubileumi ezüst gyűrűt kapott a Pest Megyei Népművelők Egyesületétől. 2007-ben Wlassics Gyula-díjat vehetett át.

Csegei Ágota

2000-től dolgozik művelődésszervezőként a keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központban, melynek 2008 évtől igazgatója is. Számátalan program, rendezvény kapcsolódik a nevéhez, mint például a Balatoni Filmfesztivál, az Aprók táncháza. Aktívan közreműködik Keszthely város ünnepeinek megszervezésében, a Helikoni Ünnepek és a népszerű Keszthelyi Borünnep rendezésében. Közművelődési tevékenysége mellett jut ideje jótékonyági estek szervezésére, és jelentős karitatív munkát végez a Dévai Szent Ferenc Alapítványnál is

Gál Sándor

A Heves Megyei Művelődési Központban, illetve annak jogutódjaiban 27 évet töltött el, 13 évig igazgatóként, majd 10 évig a jogutód intézmény szakmai igazgatójaként. Tevékenysége meghatározó a szakma civil életében is. Választott tagja az Egri Civil Kerekasztalnak, a Megyei Civil Tanácsnak, s Eger város Kulturális Bizottságának. A Heves Megyei Népművelők Egyesületének vezetőségi tagja. 2005-ben Egyesületi Plakett adományozásával ismerték el kiemelkedő szakmai munkáját. 1989-ben megyei szakmai kitüntetésben, 2006-ban Wlassics Gyula-díjban részesült.

Hambuch Gerda

1977-től dolgozik a közművelődés területén. 2001 óta a XII. kerületi Művelődési Központ munkatársa, 2004-től megbízott, 2005 májusától pedig kinevezett igazgatója az intézménynek. Jelenleg – az intézmény

2010-es átszervezését követően – a MOM Kulturális Központ Kiemelten Közhasznú Nonprofit Kft. Ügyvezető igazgatója. Több mint másfél évtizedes, magas színvonalon végzett közművelődési tevékenysége révén ismert szakember, nélkülözhetetlen szereplője a hegyvidék kulturális életének.

Veszpréminé

Turtsányi Valéria

A pápai Jókai Mór Művelődési Központnak 27 éven át volt vezetője. Tevékenysége révén az intézmény a térség legjelentősebb közművelődési intézményévé vált. Szakmai feladatait az intézmény igazga-

tójaként magas színvonalon, a szakmai innovációs törekvések megvalósítójaként látta el. Nevéhez fűződnek olyan rendezvények, mint a Pápai Művészeti Hetek, a Pápai Nemzetközi Játékfesztivál, a Pápai Barokk Napok, Történelmi Napok. A Veszprém megyei Önkormányzat 2006-ban Közművelődésért Díjat adományozott számára.

WCLASSICS GYULA-DÍJ

A **Wlassics Gyula-díj** azoknak a közművelődésben dolgozó szakembereknek adományozható állami kitüntetés, akik az iskolán kívüli művelődésben elméleti tevékenységükkel, új módszerek kidolgozásával, azok alkalmazásával és terjesztésével kiemelkedő eredménnyel szolgálták a korszerű művelődést. A díjat évente húsz személy kapja. A kitüntetett adományozást igazoló okiratot és érmet kap. Az érem kerek alakú, bronzból készült, Bakos Ildikó szobrászművész alkotása. Wlassics Gyula portréját ábrázolja, és WCLASSICS GYULA-DÍJ felirattal van ellátva.

WCLASSICS GYULA-DÍJASOK

Aknay Jánosné

Récsey Ágnes

Szentendrén kezdett dolgozni népművelőként – a frissen átadott – Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtárban 1975-ben, ma is az utódintézmény – a Szentendrei Kulturális Központ és Nonprofit

Kft. munkatársa. A közművelődési munka szinte valamennyi területén végzett feladatokat, mely tevékenységéért több kitüntetést, oklevelet kapott. Foglalkozott fiatalokkal, hátrányos helyzetű gyerekekkel, nyugdíjasokkal. Nevéhez fűződik a Mikulás szolgálat, a Családi vásárnapok és a Diákfesztivál létrehozása. Szentendre város Pro Urbe emlékéremmel köszönte meg példaértékű munkáját, városa iránti elkötelezettségét.

Csikvár Gábor

1979-1991-ig a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságán dolgozott, gondozva többek között Együd Árpád népzenekutató gyűjtéseit is. 1991-től a Somogy Táncegyüttes Alapítvány szakmai munkáját irányította,

1996-ban alapítóként vett részt az Együd Árpád Művészeti Iskola létrehozásában. 1985-ben a Népművészet Ifjú Mestere kitüntetésben részesült.

Fábíán Zsolt

Mezőberény kulturális életének 31 éve szereplője. Az Orlai Petrics Soma Muzeális Gyűjtemény, a Petőfi Sándor Művelődési Központ és a Városi Könyvtár összevonásával 2008. január 1-jével létrehozott új intéz-

mény, az Orlai Petrics Soma Kulturális Központ általános igazgatóhelyettese, népművelője. Szerepe volt a város kulturális intézményrendszerének átalakításában, meghatározó módon vett részt a város kulturális életének megújításában. Nevéhez fűződik a kézműves műhely létrehozása és neki köszönhető, hogy Mezőberény rendezi meg 2014-ben a Nemzetközi és Országos Origami Találkozót.

Gelencsér Ildikó

A kőszegi Jurisics-vár Művelődési Központ és Várszínházban dolgozik 1996 óta, annak szakmai igazgatóhelyettese. Tagja volt a Ciróka Együttesnek, amely megzenésített verseket adott elő nem csupán Kőszegen és a megyében, de azon túl is. Egykori óvónőként – jó érzékkel és nagy empátiával szervez gyermekprogramokat, kézműves foglalkozásokat, színházi előadásokat. Komoly szerepe van az országosan is elismert Kőszegi Várszínház arculatának kialakításában is. A Kőszeg Kultúrájáért Alapítvány titkára, Kőszeg Testvérvárosi Egyesület vezetőségi tagja, titkára. Aktív tagja a megye közművelődési szakembereit tömörítő Dr. Kiss Gyula Kulturális Egyesületnek.

Kovács Lászlóné Szél Katalin

A kulturális terület gazdasági szakembere. Pályáját a Fővárosi Művelődési Intézmények Műszaki Igazgatóságán kezdte, 1987-től a Petőfi Csarnokban pénzügyi osztályvezető, majd gazdasági igazgató. 1991-től az újjászerveződő Almássy Téri Szabadidőközpont gazdasági igazgatója, 1996-tól pedig a Magyar Művelődési Intézeté. 2001-től a Trafó Kht. gazdasági vezetője nyugdíjba vonulásáig. Napi munkája mellett bekapcsolódott a szakma egyesületeinek munkájába is (Budapesti Népművelők Egyesülete, Magyar Népművelők Egyesülete, Magyar Kollégium), ahol a gazdasági feladatokat is ellátta. 2011-től a Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének gazdasági vezetője. A közművelődési szakma legendás híru gazdasági vezetőként tartja számon.

Makó Mária

Propagandista beosztásban helyezkedett el 1983-ban a Szegedi Ifjúsági Házban. 1987-től egy évig az intézmény szakmai igazgatóhelyettese volt, majd a Bartók Béla Művelődési Központ munkatársa lett. 1994-től a szeged-szöregi Tömörkény István Művelődési Ház intézményvezetője. A házhoz kapcsolható pá-

lyájának legsikeresebb korszaka; csoportok alakulása (Ezüsthajúak Egyesülete, Értük Velük Klub, Sárga Rózsa Népdalkör stb.) s az évenként visszatérő rendezvények (Kálmány Lajos-megemlékezés, Szőregi Rózsaabál, Juhász Gyula emlékestek stb.) fémjelzik ezt a korszakot. A Szőregi Rózsaünnep 1999-ben történt megalapításáért 2008-ban megkapta az Örökös Rózsaünnep Szervező kitüntetést, ő a vezetője a Rózsa-hölgyek Rendjének. 2011-ben nyugdíjba vonult, de a mai napig aktív tagja a Csongrád Megyei Népművelők Egyesületének és a Dél-Tiszamenti Napsugaras Egyesületnek is.

Szabó Ferencné Katona Katalin

1992 óta program-szervező a gyulai Erkel Ferenc Művelődési Házban. 2007-ben igazgatóvá választották, majd – átszervezést követően – a Gyulai Kulturális Egyesület és Rendezvényszervező Nonprofit Kft. ügyvezetője lett. Gyula város közművelődési életét innovatív programokkal gazdagította. Nevéhez sikeres, országosan is ismert rendezvények, konferencia szervezés köthető, így a Weöres Sándor Gyermekszínház Találkozó Regionális döntője, 2010., Minden Magyarok Fesztiválja, Renszánsz Karnevál. A Dél-Alföldi Regionális Kulturális Egyesület elnökségi tagja.

Tóthné Kiss Szilvia

A Szarvasi Óvónőképző Intézet elvégzése után a békéscsabai József Attila Lakótelepi Óvodában kezdte tevékenységét, és a mai napig ennek jogutódjában dolgozik. 1997-ben Csipkeverő Klubot alapított a Lencsesi Községi Házban. Neki köszönhető, hogy a kezdetben Békés megye egyetlen vert csipkével foglalkozó 9 fős csoportjában ma 28 csipkeverő dolgozik, többen a Népi Iparművész cím viselői, szakképesítettek. Oktató munkája elismeréseként 2007-ben a Népművészeti Egyesületek Szövetsége Országos Csipke Szakmai Bizottsága a titkárává választotta.

SZÍN SZÓKINCSTÁR A MŰVELŐDÉSI KEDV ÖSZTÖNZÉSÉRE

MEGÉRZÉS

A személyiség világgal, környezetével, másik emberrel, önmagával kapcsolatos érzelmi viszonya. Ösztönös, sejtéses, mozaikos jelenség, kommunikálhatósága ezért bonyolult, nem mindig kerek egész, racionálisan nem mindig magyarázható. Függs az egyén önmagával, környezetével kapcsolatos érdeklődésének sokoldalúságától, kíváncsiságától, nyitottságától és attól is, hogy a közvetlen környezet „mit enged meg” ebből kibeszélni, megosztani.

A megérzés nagy ajándék. Olyan alakuló összefüggésekre segít ráérezni, amiknek birtokában érzékenyebben, tapintatosabban, eredményesebben formálhatók a kapcsolatok, a tettek, reménytelibbé, segítőkészebbé alakul a személyiség és az intézmények viszonya. A megérzés „radar”, aminek birtokában, a közművelődésben dolgozó szakember időben képes azt a tudást, képességfejlesztő szükségletet és szolgáltatást felismerni, biztosítani, amitől, az adott közösség, környezet életminőségének alakulása jelentősen függhet.

MEGISMERÉS

Az öt érzékszerv információi és az agy integráló tevékenysége által az egész életet végigkísérő spontán módon és céltudatosan megvalósuló tevékenység, folyamat. Ha az egyik érzékszerv sérült, a szervezet a másik szuperérzékenységgel törekszik kompenzálni az információ hiányát. Céltudatos változata a tanulás, amit a pedagógiai intézmények tudás- és képességfejlesztő kötelező, államilag garantált szolgáltatásain kívül az önképzési lehetőségek sokasága (művelődési közösségek, tanfolyamok, könyvtárak, múzeumok,

tanulmányutak stb.) biztosít. Egész életen át tanuljuk környezetünket, önmagunkat, társainkat, lehetőségeinket, ezért a különböző korosztályok megismerési formái speciálisan mások lehetnek, ezekhez a közművelődési szolgáltatások kínálata döntő jelentőségű lehet. Az otthon elektronikus csatornákon igénybe vehető ismeret- és képességfejlesztő lehetőségek kínálata csekély, a tömegkommunikáció a szórakoztatást tartja fontos feladatának. Az igaz, hogy sokkal hatékonyabb egy szakértő vezető által irányított közösségben tanulni. Kifejezéseink: kiismer, félreismer, átver, kimutatta a foga fehérlését stb. jelzik a megismerés manipulálhatóságát.

MEGÉRTÉS

A személyiség világgal, környezetével, intézményeivel, a másik emberrel, önmagával kapcsolatos értelmi viszonya. A környezet és benne a saját helyzet felismerése, megértése döntő jelentőségű, sorsfordító élmény lehet. Mások megértésének feltétele a reális önismeret, az együttműködésre való hajlam, igény, a szolidaritás, az együttérzés képessége. Mélységre, hatékonyságra függ a személyiség adottságainak kihasználtságától, értelmi képességeinek, önismeretének fokától, a változó körülményekhez való alkalmazkodási készségétől, érdeklődésétől, a szükséges információkhoz való hozzájutás lehetőségeitől, az intézményes tudás- és képességkínálat elérhetőségétől, gazdagságától. Az önzés erősen gátolja a megértést.

Az ember felelős életének alakulásáért. Feltétele, hogy az ember a sodrott, az önsajnáló, az alattvalói lét helyett vállalja a megcsinált, az önmaga által alakított élet feladatait, nehézségeit, akarja érteni helyét és szerepét, lehetőségeit a világban, akarja formálni jelenét és jövőjét

ROMA NAPLÓ (2007. JÚNIUS – 2008. JÚNIUS) IV.

16.

Ma jött a cigányasszony, nem volt könnyű neki pénzt adni, mert a feleségem, jó okkal, szigorú takarékossgot hirdetett.

Szilvi azt mondja, nem kap munkát az önkormányzatnál. Pestre meg nem mer menni, mert eltévedne. A kislány, az unokája fullad, kórházban van, látogatni mennének hozzá.

Ez utóbbi tétel a pénzkérés szokásos eleme, valaki a családból mindig kórházban van, vagy legalábbis gyógyszerrel kell neki váltani.

Elég ijesztő, hogy nem biztos, hogy itt csak egy pénzkérő formuláról van szó. Aktuálisan sem. Mert ahhoz túlságosan pontos az elbeszélés. Igaz, ez stílus és gyakorlat kérdése. És várható is volt, hogy a férj helyett a kicsi betegeskedései veszik át a főszerepet. De az után a részlet után, hogy az anya is bent van a kórházban, mert szoptatja még a gyerekét, nekem nincs már kétségem.

Persze ha van, az sem számít.

De számít.

Valamelyik nap, miután nálunk járt, és a szokásos panaszok valamelyikét előadta, a piacon találkoztunk vele, ahol lángost vagy valami ilyesmit falatozott. Jó, hogy magára is gondol, mondta a feleségem, hogy neki is jut azért egy kis öröm.

De azért nem bírtam nem irigy lenni, noha igazat adtam a megállapításra, nem bírtam, mert a piaci lángosra nekem sem futja, kolbászról, hurkáról, pecsenyeről nem is beszélve. Ez mindmáig egy-két sávval a magunknak megengedhetőn túl van.

Talán ezért, talán másért, a legközelebbi pénzkérésnél felbosszantottam magam valamivel, alighanem reflexszerűen, hogy ezúttal elutasíthassam, ne adjak neki semmit.

Aztán persze szégyelltem magam.

Fia, a tizenöt éves apa magántanuló egy középiskolában. Így szépen eltelik majd az idő a tanköteles korhatárig. Tőle felemelhetik akár huszonöt évre is. Rajta az sem fog segíteni, inkább csak a kiszolgáltatottságának a színét kavargja meg. Neki csak én segíthetnék, vagy valami ilyesféle alak. Hogy valóban folyjon a tanulás.

De én meg csak akkor segíthetnék, az én most nem én, hanem akárki, aki így vagy úgy kapcsolatban van a családdal, ha elég jómódú volnék hozzá. Ha nem ötvennégy évesen fejeztem volna be a házunk építését. Hanem, ha idevehettem volna segíteni a fiút, mert megengedhettem volna magamnak, hogy segítsék, és ebből nekem is hasznom lett volna. Ő megtanult volna dolgozni, és közben megtanultuk volna egymást becsülni. De úgy van szerkesztve ez a magyar társadalmi szerződés, hogy akik a szegények közelében vannak, azok épp csak kijebbn vannak kicsivel. Pedig az volna a legolcsóbb szociális politika, ha én munkát adhatnék nekik. Csakhogy most nem így történik. Tőlem elveszik a pénzem javát, mert kell szociális támogatásra, ami azonban sokkal kevesebb, mint ha én fizetném, de még annál a kevesebbnél is sokkal kevesebbet ér. Mert senki nem tanul belőle semmit. És értéket sem teremt.

Szó volt a gáztűzhelyről, amit megígértem, hogy valahol beszerezem, mert a kályhájuk sütője már használhatatlanná vált. De nem megy könnyen a valóra váltás.

Ha én középosztálybeli volnék, ha volna középosztály, talán minden cigány családnak volna működő sütője.

Próbálok felidézni a hetek óta kísérő, bár kissé már fakuló látomást. Mentem a járdán, a munkahegyemre igyekeztem, elmélázva, ahogy közlekedem általában, egy bicikli jött kint az úton, s ahogy elhaladt mellettem, a fiatalember mintha ismerős lett volna. Aztán már nem is őt láttam, hanem a csomagtartón a lányt. Aki oldalt ülve, nem is kapaszkodva, olyan

fél eldőlésben egyensúlyozta magát, de mintha teljes biztonságban volna, a kezében meg valami hosszú-kás kis csomag. Kerestem a jelenet jelentését, lassan haladtak, néztem utánuk, de mire fölfogtam, hogy a tizenöt éves apát látom és a nála is fiatalabb anyát, addigra már elhaladtak. És nem is maradt meg a látványból semmi, csak ez a drótszamar, rajta az anya a kisdeddal, aki nagyon be van csomagolva, hogy baja ne essék, és a vidám tekintet, az a furcsa kis mosoly, ami a fiút felismerhetővé tette egy futó pillanat alatt is. Volt a jelenetben valami felülmúlhatatlanul idillikus.

Nilván az állomásáról hozta a fiú a lányt a gyermekükkel, de mintha nem is valódi térben és valódi utcán hajtottak volna, annyira szép volt a kép. És annyira kétségbeejtő.

A fiú sok éven át mindig ott ült édesanyja ócska biciklijének csomagtartóján, amikor jöttek hozzánk, még akkor is, amikor már iskolás volt, és már rég nem volt kisfiú. Nagyon lelógott a bicikliről, nem értettem, miért nem hajt ő is, csak vigyorgott hátul, mint valami óriáscsecsemő. És mintha ugyanaz a kisfiú vinné most a családját.

Miközben rajzot készítek róluk, a sorsukat kellene egyengetnem. Látogatóba is ígértem magam. De hát hogyan állíthatnék be egy ép sütővel bíró gáztűzhely nélkül.

Egy évvel ezelőtt történt az olaszliszkai tragédia. A vizsgálat lezárult, a rendőrség átadta a megyei ügyészségnek a vizsgálat több ezer oldalas iratanyagát, a nyolc ember ellen szóló vádemelési javaslatot.

A bíróság első fokon elutasította az egyik gyanúsított milliárdos kártérítési igényét a lincselés kifejezés nyilvános használata miatt.

A *Jobbik* Budapesten megemlékezést szervezett, a Nemzeti Őrsereg és a Gój Motorosok pedig felvonalást Olaszliszkán.

A törvényhozók, a hatalom képviselői, a nyilvánosságot formáló intézmények, az országos és a helyi cigány szerveződések, melyeknek egyaránt komoly okuk volna a felelősség egy részét magukra vállalniuk, hogy ne nyomja agyon az országot, hallgattak. Hagyják, hogy az önvédelem ideológiájával toborzó szélsőségesek emlékhelyévé válják Olaszliszka. Se a gyász munkát nem végezték el, se a helyreállító igazságszolgáltatásra nem tettek kísérletet. Hagyják, hogy mind a magyarok, mind a cigányok lelkét tovább eméssze a méreg.

Feleségemmel néhány éve kinéztük magunknak sírhelyként távoli rokonainak elhagyott sírját, nem olyan határozatszerűen, inkább csak a sír szépségében való közös megegyezésünkkel.

Azóta a magas peremen körbefutó öreg vaskeletést a fémtolvajok leszerelték, letördelték, ahogy

majd mindenütt az egész temetőben. Az egyház, hogy hátha tehet valamit a temető védelmében, kiirtotta körben a fákat, bokrokat, most olyan már a sír, amelyik egy árnyas, védett szegletben volt, a világtól elkerítve, mintha kilökték volna az utcasarokra. (Csupa feszendés lehet itt a halottak élete.)

Aztán a napokban valamelyik országos hírcsatornából tudtam meg, hogy néhány fiatal síremléket döntött ki a városunk temetőjében. Az éjszakai rombolás épp abban a körzetben volt, ahol ezt a békére csábító sírboltot felfedeztük. Éppenséggel nem esett benne kár, de elég volt látni azt, ami a körülötte levő síremlékekkel történt. Ahogy a nagy kövek bezúzták a sírboltok tetejét, és maguk is megroppantak, elrepedtek.

Világunk helyrehozhatatlan repedései, törései ezek.

Tény, hogy a helyi cigánytelep és a temető összeérnek. Tény, hogy a fémgyűjtés cigány mesterség. Valószínű, hogy a fémlopás eseteit többnyire cigányok követik el. Tény, hogy néhány faluval odébb épp tavaly volt egy temetőrongálás, ahol két kölyök leszedte a fészületekről, a kövekről a fémtáblákat, díszeket, feliratokat. Cigány gyerekek voltak az elkövetők.

Azt hiszem, sokkal többet árt, hogy nincs tiszta képünk a bűnügyekben, mint amennyit használ, hogy a bűnözőknek nincs nemzetisége. Mert természetesen nemzetisége is van, sőt, kultúrája is. Miért épp a bűnözőnek ne volna. Így azonban, hogy tiltott beszéd tárgy, nem probléma lesz, amit meg kell érteni, meg kell oldani, hanem valami sötét árnyék, melytől nem menekülhetünk. Se élve, sem holtan.

17.

Csak írok, írok, írok, talán a félelem ellen, de most megrémültem, hogy az írás már nem menedék.

Még attól félttem, amikor írtam Olaszliszkáról, Szögi Lajos haláláról, hogy túlzok és képzeldöm. Rosszul gondolom, hogy az nem csak egy szokásosnál szörnyűbb bűneset, hanem talán az utolsó figyelmeztetés, hogyha nem képes a magyar társadalom reális kép kialakítására és hatékony közösségi cselekvésre (melyek némely tekintetben kifejezetten ellentétesek kellene legyenek a jelen és az elmúlt évtizedek cigánypolitikájával), akkor Magyarország egyes régiói lakhatatlan és élhetetlen helyé válhatnak akár egy-két évtized leforgása alatt. Cigány gettóvá. Ahonnan az a cigányság is menekülni fog, amelyik ma a cigány társadalmi történet tárgyilagos bemutatása helyett a magyar társadalom védekező reflexeinek a megbélyegzésével, megbénításával van elfoglalva.

Tudjuk, hogy ez lehetséges, hiszen Amerikában a feketék lakta bizonyos körzetek már évtizedek óta fehér foltok a civilizáció térképén. Tudjuk, hogy Dél-Amerikában ugyanígy léteznek ennél jóval kiterjedtebb nyomorövezetek. Tudjuk, hogy a jelenség nem ismeretlen Nyugat-Európában sem. Követhettük

SZŐGI LAJOS TEMETÉSE

a párizsi tudósítások révén. Tudjuk, hogy Közép és Délkelet-Európa is súlyosan fertőzött a civilizáció gyökereiben kikezdő létformákkal. Magyarország, a szocializmus áldásos terrorjának köszönhetően a posztmodern világcivilizáció egyik súlyos betegségének a hazai megjelenését elhalaszthatta. Úgy állunk tehát, hogy a közösségi önvédelemi mechanizmusoktól erőszakkal megfosztott társadalomra vár ennek a kórnak az elviselése, kezelése. (A gyógyítására még nincs recept. Csak a megelőzésére lett volna.)

Úgy állunk tehát, hogy egy szorongatóan fogyatkozó, öregedő, hitevesztett, civakodó magyar társadalomnak kellene a rohamosan gyarapodó, összeségében hihetetlenül szegény, szélsőségesen tagolt, megosztott, valódi önszerveződésre képtelen cigány társadalom megmentésére, mielőtt Gilvánfává változik Baranya, Olaszliszkai Dankó utcává Borsod. Dzsumbujjá a nyolcadik kerület.

Kényszerasszimiláció, mondják megvetően, akik a Mária Teréziától Kádár Jánosig ívelő történelemben azt látják, hogy a cigányokat erőszakkal megakarták fosztani cigány voltuktól, helyette pária magyarrá kellett volna válniuk, ők meg ezt persze hogy nem akarták, a cigányok büszkén őrizték népi szuverenitásukat évszázadokon át. Aztán most emiatt bünteti őket a szűklátókörű, önző többség.

Jöjjen hát az integráció, tűzik lobogójukra a modernizátorok, hogy a cigány ne legyen valaki más, ne kelljen feladnia önmagát, csak azért, hogy érettségit kaphasson. Hogy járhasson együtt a legjobbakkal iskolába, ne zárjuk ki őt a mindenkit egyetemesen

megillető kultúrjavakból. Hadd végezzék el a cigányok is minél nagyobb számban az egyetemet, hadd legyenek épp olyan szabad, igyekvő nép, mint a többi.

Hihető, valóban, abban a pillanatban, ahogy a cigányok megostromolják a középiskolákat, és az iskolák nem lesznek elutasítók, amikor a cigányok tömegesen érettségizettek lesznek, majd egyetemet végeztek, vége is a cigánykérdésnek, nem lesznek többé telepök. Eltűnik, felszámolódik a nyomor.

Csakhogy abban a pillanatban, ahogy egy cigány érettségizik, majd egyetemre jár, bármennyire a fel-emelő integráció révén történik ez, nem lesz cigány többé. Cigánysága magánügye lesz, pusztán kulturális kérdés, senkire nem tartozik, ha nem akarja más-sal megosztani.

Valószínűtlen, hogy kis lakását megosztaná ronkonai seregével, hogy lányszöktetésre vállalkozna, hogy hagyná megszőktetni magát, akkora lakodalmat csapna, hogy tíz évig sem tudná visszafizetni az árát, felesége az utcán mögötte menne, hogy férjét lemaradva követné, hogy volna hat-nyolc gyereke, s asszonyként a színházba is magával vinné a legkisebbet, és szoptatná őt. A gyerekei cigány közösségben, az utcán nevelődnének, s ha kedve támadna hozzá, másik asszonyt, másik férfit keresne magának, hagyva a gyerekeket másra. Nem gondolna sosem a téltre, nem gyűjtögetne, nem takarékoskodna, és féltene az iskolától a gyermekét.

Aki cigányként felemelkedett, mindennapi élete szerint éppoly kevésbé cigány, éppoly kevésbé számít

annak, mint bármelyik hasonló társadalmi státuszú honfitársuk.

Nem véletlen, hogy még a cigányzenész társadalmi csoport, akik egyszerre cigányok és magyarok, hiszen integrációjuk kétségbevonhatatlan, maguk tesznek különbséget a maguk cigánysága és a telepeken élők, a zárt közösségekben élők cigánysága között. Velük összevetve ők éppúgy magyaroknak tekintik magukat, noha egy régi cigány mesterség örökösei, mint ahogy a többség. Mindennek az a magyarázata, hogy a magyar és cigány itt nem két népet jelöl. A cigány is meg a magyar is itt csak egy-egy életforma megnevezései. A magyar az egyszerűen európaiaként jelent, vagy még inkább nyugatit, a cigány meg keletit, még inkább valami sajátos, etnikai körben megőrzött civilizációs szigetet a nyugati életforma tengerében.

Jegyeinek nem vagyok szakértője, lehet, hogy rossz listát állítottam össze az imént, mondom hát azt, amit látok.

Van a Szélmalom utcában egy vályogház. Onnan lehet tudni, hogy az, hogy a vakolat már évtizedek óta lemállott róla, a vályogtéglák kopnak, fogynak, vékonyodnak évről évre. A kémény riadtan bújik ki a megtépázott, meggyötört tetőből, ferde, égett, töredezett, egy komolyabb vihar könnyen ledöntheti. Az ablakok piszkosak, nagyrészt betört üvegekkel, lepedők adnak valamelyest védeltséget. A ház körüli udvaron gondatlan, kerítetlen tér, mindenütt roncsok, szemét. A ház mögött egy kis fészter, benne talán egy ló, mert a fészter oldalán van trágyakupac, meg egy rozoga kocsi is. A másik oldalon egy magas akácfa alatt egy használt autó, többször láttam már ott, a házhoz tartozik tehát.

Láttam a ház körül férfit, idős és fiatal asszonyt, gyerekeket, több nemzedék él itt együtt. Ebben az utcában több szegény ház van, ahol elesett családok vagy kisnyugdíjas öregek laknak. De a legszegényebb ház sem hasonlít ehhez a cigányok lakta házhoz szinte semmiben. A ház, a lakás, az otthon egy nyugati ember számára az emberi élet meghatározó tere, szimbolikusan is. Ott van vége a nyugati civilizációs örökségnek, ott kezdődik a kultúrávesztés, a nyomor és a semmibe hullás, ahol ez az otthon nem számít többé, nem jut rá figyelem. A Szélmalom utcában pedig azt látom, hogy ez a cigány család, dacolva az őt szorongató civilizációs paranccsal, hogy törődj a házaddal, nem teszi ezt, minden számomra evidens megfontolás ellenére sem. Noha él, gyarapodik, vállalkozik, jut is valamire, de a ház számára valami egészen más, mint amit ezen a tájon jelent a többség számára évszázadok óta. Nincs a háznak becsülete. A fal, az ablak, a tető, a padlás, az udvar nem számít. Se a kevés időből, se a sok időből nem jut rá. Ez a ház a valamelyest a faluszéli putrik, még inkább a cigánytelepi házak kultúráját őrzi. Ez a ház a cigány múlt, a cigány civilizációs történet felismerhetetlenségéig deformálódott, noha mindig víz felett maradni képes kis Noé bárkája.

Ám azt gondolom, ha a Szélmalom utcai cigány ház gyermekei érettségire vágnak, nem azonosulhatnak többé ennek a háznak a szellemével. Ennek a háznak az örökségével.

Vannak más cigányok lakta házak is a városban, épp olyanok, mint a többi ház. Kerítésük is van, természetesen, sőt, noha kicsi az udvar, még szökőkút is csobog az egyik helyen. Ami cigány tempó persze, én annak látom, de nem jelent egyebet, mint hogy ők rögvest túl is haladnak azt az európai mintát, melyet követtek. Melyet választottak. Ez tűnik fel. A túllakalmazkodás. Gyerekeik természetesen rendes iskolába járók, és senkinek nem jut eszébe, hogy külön integrálni kellene őket. Talán még az sem, hogy cigányok.

Az integráció tehát ugyanaz a program, mint Mária Terézia civilizációs programja, csak a nyelvezete más. És alkotói azt képzelik, hogy a cigány mi egyébről ábrándozhatna, mint hogy ő is úgy élhessen, mint bárki más. Csak hát erről szó sincs. Hiszen elég egyetlen séta bármely cigánytelepre, bármely faluba, hogy látható legyen, ez nem igaz. A telep nem engedi a lakóit. A lakói nem adják fel a telepüket.

A 18. században megpróbálták emiatt az erőszakhoz folyamodni. Nem magyarokat vagy németeket akartak faragni a cigányokból, hanem a kor elvárásai szerinti európaiakat. Ma nincs erőszak, épp ellenkezőleg, ma csábítás és ösztöndíj van, és törvényi erőszak azokkal szemben, akik nem akarják az asztalukat megosztani az őket semmire sem becsülő cigányokkal. Akiknek hogyan lehetnének így mintaadóikká.

Tízezer diplomás cigány közt alig akad, aki vizsgálja az övéi közé, és a felemelkedés, az életforma és kultúráváltás igényét felébresztené bennük.

Miért nem teszik? Amíg a cigány értelmiségiek nem bírnak még egy kis mozgalmat sem indítani népük felemelkedésért, amíg egy falura, egy iskolára való ötletük, kezdeményezőkézségük, áldozatvállásuk, nemzeti büszkeségük sincs, addig minden hiába. (Tudom, hogy igazságtalan vagyok, tudom, hogy fellelhetőek népükért áldozatra kész cigány értelmiségiek. De könnyebb találkoznom velük konferenciákon, hivatalokban, mint a telepen, vagy a cigánygyerekek között.)

Amíg Horváth Aladár a magyarokat akarja meggyőzni, megszegyenyíteni, hogy mit művelnek már megint, viselkedjenek már kultúraltabban, addig a cigány kultúrátlanság tovább tobzódik és erősödik.

A fonyi fatolvaj tragikus halála ügyében gyötördöm már napok óta, ezzel telt az ünnep, a pesti Rákóczi utcai tömegben is mintha abban az erdőben jártam volna, és mintha a pisztolylövések visszhangját hallottam volna a kilótt könnygázlövődékek dö-

rejében. A nemzet sorsát vitató nagy beszélgetésen barátaink forradalmi szalonjában a Honvéd utcában ezért nem találtam a szavakat. Csak dadogtam, ahogy eddig is.

Aztán a Nyugatinál megrökönyödve nézzük a másfél méteres, tizenkét éves pesti srácot, a forradalmárt, ahogy szavaival az épp arra rajzó rendőrökbe dőf, teljes transzban van, kopasz futtatói az árnyékban állnak, szerencsétlen kis Dávid, és nézek a fiamra segélykérően. Aki hamarosan elrobog egy gyorsvonattal, mert másnap érdekes etnopolitikai szemináriuma lesz, és délelőtt készülni szeretne rá.

18.

Féltem attól, hogy haditudósítóvá legyek. Voltaképp emiatt kezdtem el ezt a naplót.

Mindenkinek igaza van, aki a cigány gyerekek iskoláztatását támogatja, aki cigány múzeumot szeretne, cigány parlamenti képviselőt, aki több munkahelyet, támogató programokat és nagyobb társadalmi toleranciát kér. De olyasmi ez, még együtt is, mint a vízelvezető csatornák rendbe tétele a szökőár előtt.

Mindeközben nem valami szerencsés stratégia azt a Magyarországot revolverezni, amelyik a nagy nyugati segítségtől rogyott meg, és vált képtelenné normál működési módra. Amelyik helyett senki nem készíti el a nagy gátat: azt a társadalmi, szellemi, anyagi, morális védműrendszert, mely a roma szegénységáradatot megállíthatná. Lecsendesíthetné. A szegénység energiáját a szegénység ellen fordíthatná.

Nézzük meg Olaszliszktát. Tragédiája az ország történetének része. Tragédiája ma még fájdalmas lecke. Holnap az ország jövődjének egyik mintázata lehet.

Azt már tudjuk, hogy egy országot el lehet veszíteni, végleg és visszavonhatatlanul, elég csak némi történelmi megdöglöttség és önfeledtség, hiába volt évszázadokon át az aggodalom, az örök készenlét, az odaadás és önfeláldozás sok nemzedéken át, úgy veszett el az ország kétharmada, mint ahogy óvodások kezéből esik ki a kalapács. A magyarság harmadával, a múltunk felével fizettük ki bérlőtársainkkal való megromlott viszonyunknak a bérét. Olyan könnyedén, mintha csak a huzat csapta volna be az ajtót.

Igaz, máig sem fogtuk fel igazából, mi is történt, miért, hogyan.

És most, a hazánkkal, honfitársaink százezreivel szembeni történelmi mulasztás ezt a töredékként megmaradt kis országot is tovább apríthatja. Illetve aprítja máris. És mire eszmélünk, késő lehet. Hiszen késő máris. Az ormánsági magyar nincs többé. Az Ormánság magyar kultúrájának az ormánsági cigányok

nem örökösei. Noha most még talán magyarok. És talán még lehetnének magyarok. De meglehet, holnap már egyáltalán nem lesz kedvük hozzá. Elég lesz nekik a cigányságuk.

Ők lesznek a magyarok. Magyarok nélkül.

Itt azt kellene észre vennie az országnak, hogy elvesztegetett 17 évet, voltaképpen maga is hozzájárult a kezelhetetlenné vált roma népességrobbanásához, hiszen azzal, hogy a gyerekeket ellátja, de *csak* a gyerekeket látja el, a gyerekekhez, mint a legbiztosabb bevételi forráshoz láncolta cigány családok ezreinek a sorsát. Ahelyett, hogy őrizte volna a munkahelyeket, vagy pótolta volna. Bármely árat megért volna. Milyen könnyű lenne ma a helyzet, ha a szövetkezeteket nem hagytuk volna szétverni, hanem megpróbáltuk volna az ésszerű, a piaci gazdálkodás felé terelni.

Alighanem az EU milliárdjait, még van belőle néhány, mind cigány programokra kellene költeni. Az a mezőgazdaság, amely nem él meg a világpiacon, a világpiacon kiiktatásával még eltarthatná, elláthatná a szegény Magyarországot.

Mondja a rádió, hogy a monorierdői kisfiút nem a Duna sodorta el, hanem a család harci kutyái marcangolták szét. És a szülők elföldelték, aztán próbáltak valamit hazudni.

Mondja a rádió, hogy a tököli fiatalok börtönében az egyik elítélt fiú nem öngyilkos lett, hanem a cellatársai felakasztották.

Mondja a rádió, hogy ezerháromszázan halnak meg évente az utakon.

Mondja a rádió, hogy a beteg leesett a műtőasztalról, és belehalt a sérüléseibe.

Mondja a rádió, hogy van olyan falu, ahol kilencven százalékos a munkanélküliség.

Ki van írva a két éve milliárdokért felújított vasútvonal százmillióért felújított állomásán, hogy áramszünet miatt a pénztár szünetel.

A múlt héten emlékeztünk, illetve nem emlékeztünk az egy éve agyonvert tiszavasvári tanárra.

Nekem ez mind ugyanaz, ugyanannak a tragikus rosszul működő országnak a jelenetei. Hogy a cigány kérdéseket, történeteket veszem sorra, attól az egész miatti fájdalom talán még nagyobb. A cigányokról való gondolkodás nem menekülés a többi nemzeti gondtól, épp ellenkezőleg, mintha nagyítóval látnék mindent.

Aztán persze vagy boldogulok a magamra vállalt feladattal, és adódhat végül egy minta a gondolkodás reformjára, vagy nem, és akkor mindez nem ér egy tányér levest sem az ingyenkonyhán.

Azt mondanám minden mondatommal – de arról szólnak-e –, hogy a cigány sors tragédiája megértést, vállalást, feloldást vár.

Az emberiség, a célszerűség és a nemzetföltés is ugyanezt parancsolja.

Ez a három most nagyon szorosan egybevá.

Viszont bárki mellőzi ezt a hármasságot, rajta veszt. A mellőzött elem azonnal csapdává lesz. Akadály. Ellenséges terepé.

Fatolvajt ölt meg a természetvédelmi őr. A fatolvaj cigány ember volt.

Nem lehetetlen, hogy ez aljas indítékkal elkövetett gyilkosság volt, hiszen a felfegyverzett őröknek alighanem módjukban állt végiggondolni, mit is tesznek, mivel a motoros fűrész olyan zajjal jár, hogy észrevétlenül szemügyre vehették a tolvajokat. Noha nem valószínű, hogy ez történt, de nem állíthatjuk biztosan. Ugyanakkor a jogos önvédelemnek nagyobb a valószínűsége, s amíg nem cáfolható, el kell fogadnunk.

Az, hogy egy tetten ért tolvaj ésszerűtlenül viselkedik, és a kisebb bajt nagyobbbal oldaná meg, és rátámad a törvény képviselőjére, magában véve nem meglepő. Pánikélmény, menekülési reflex, kétségbeesés is kiválthatja. Melyeket a feszültségekkel teli cigány-magyar viszonylat segíthet előidézni.

Nagyon barátságtalan dolog az Országos Cigány Önkormányzat szóvivőjének az esetet összefüggésbe hozni a Magyar Gárdával.

Elsősorban azért, mert semmi nem utal arra, hogy bármiféle összefüggés volna.

Másrészt, ha a szóvivő tényleg úgy gondolja, hogy a Magyar Gárda léte a cigányok veszélyeztetettségét jelenti, a legkevésbé sem áll érdekében egy tisztázatlan gyilkossági ügyet rögtön a Gárdának címezni, mert az általa félt Gárdát ennél a vádaskodásnál igazoltabbá, erősebbé nem is tehet utalás.

(A Magyar Gárda, ha valóban az, aminek tartják, akkor a táptalaja, éltető eleme az a hisztéria, amelyet körülötte keltettek. Ezt tudni lehet a történelemből.)

A fatolvaj cigány halála, ha igazolódik az őr vallomása, egyszerre száll a cigányok és a magyarok fejére.

Mert akkor az elkövető is áldozat. És az áldozat is bűnös.

Noha először is a fegyverrel embert ölő őr bűnös. Még akkor is, ha a bíróság végül majd felmenti. Mert soha sem mentesül a vád alól, mellyel a lelkiismeretének életfogytiglan újra és újra el kell számolnia, hogy ketten, lőfegyverrel a kezükben, valóban nem járhattak volna-e el úgy, hogy annak az embernek ne kelljen meghalnia. És ha nem cigány lett volna, minden pontosan ugyanígy történt volna-e akkor is.

Az áldozat pedig áldozat, hiszen nem embert ölni indult a fejszével, hanem fát vágni.

És a falopással bűncselekményt követetett el, de azért legfeljebb börtön jár.

Halála értelmetlen és vérlázító. És hozzátartozóiban, cigány honfitársaiban jogos a halála miatt érzett keserűség, indulat. De nem kellene-e gyana-

nodniuk ugyanakkor, hogy az áldozat viselkedése cigányra vall, és maga is okozója lehetett saját végzetének. Hogy volna egy cigány cselekvési minta, a konfliktusok tudatos eszkalálása. Mely ezúttal végzetes következménnyel járt.

És akiket elsősorban emberekként érint a hír, hogy lelőttek valakit, alighanem egy újabb civilizációs rövidzárlat következtében, nem kell-e kétségbeesniük, hogy magyarok függesztik fel magukban az ötödik parancsot, ha csak szóban is, s a természetvédelmi őr tettét a honlapok fórumainak névtelensége mögé rejtőzve százszor újra elkövetik, fáradságot, időt nem kímélve, hogy megszabaduljanak félelmeiktől, szorongásaiktól. És a cigányok keserűsége is hatványozódhat, sokan juthatnak arra a következtetésre, hogy ha háború, hát legyen háború.

Az elkövető is áldozat. Mert Fony túl közel esik Olaszliszkához. És félhetett. Féltettek mindketten az őrök, noha volt fegyverük, de nem fegyveres szolgálatra szegődtek. Gondolhattak arra, hogy nekik kell megvédeniük magukat, nincs más esély. Nincs együttműködés. Nincs se emberi, se isteni törvény, amire támaszkodhatnának. Csak az a kérdés, ki a gyorsabb.

Talán, ha a köztársasági elnök Kolompár Orbánnal együtt avatott volna emlékművet október 15-én Olaszliszkán, sok ezer cigány és magyar jelenlétében, a kölcsönösen beismert csendes háború és a kölcsönösen elvárható békeszándék jegyében, más lehetett volna a nyelv a közeli erdőben egy hét múlva. Kicsit keskenyebb lett volna az út a halálos összecsapás felé. És kicsit szélesebb a békés megoldáshoz. Az őrök nem gondolhatták volna, hogy egyedül vannak, s ha nem vigyáznak, legfeljebb majd egy fakereszt emlékeztet rájuk a csendes erdőben. És azt sem gondolhatták volna, hogy eljött az idő, valamit végre törleszteni az adósságból. És talán a cigány fatolvajok sem kellett volna azt érezniük, hogy nekik itt igazságuk lehet, hiszen a cigány mindig áldozat. Talán nem gondolta volna a fegyverekkel szembeszegülő férfi, hogy az egyetemes cigány sérelem őt is megvédi a gyáva paraszttal szemben. Talán a társa kivette volna a kezéből a fejszét, mondván, hogy nem csináltunk már elég nagy bajt magunknak így is?

Egy jobb motoros fűrész ára fedezi több család téli tűzifa szükségletét. Motoros fűrésszel néhány óra alatt kitermelhető több család tűzifa igénye. Az a cigány férfi, aki a fűrésszel olyan magabiztos volt, hogy nem ijedt meg a fegyvertől sem, az már nem lehetett a kiszolgáltatott és megalázott szegény cigány. Aki védett erdőben motoros fűrésszel vágja a fát, az már nem fél, az már nem tűzrevalóért megy a hűlő kályhába, az már törvényen kívül állónak tekinti magát, és üzletileg tekint saját kiszolgáltatottságára és szegénységére.

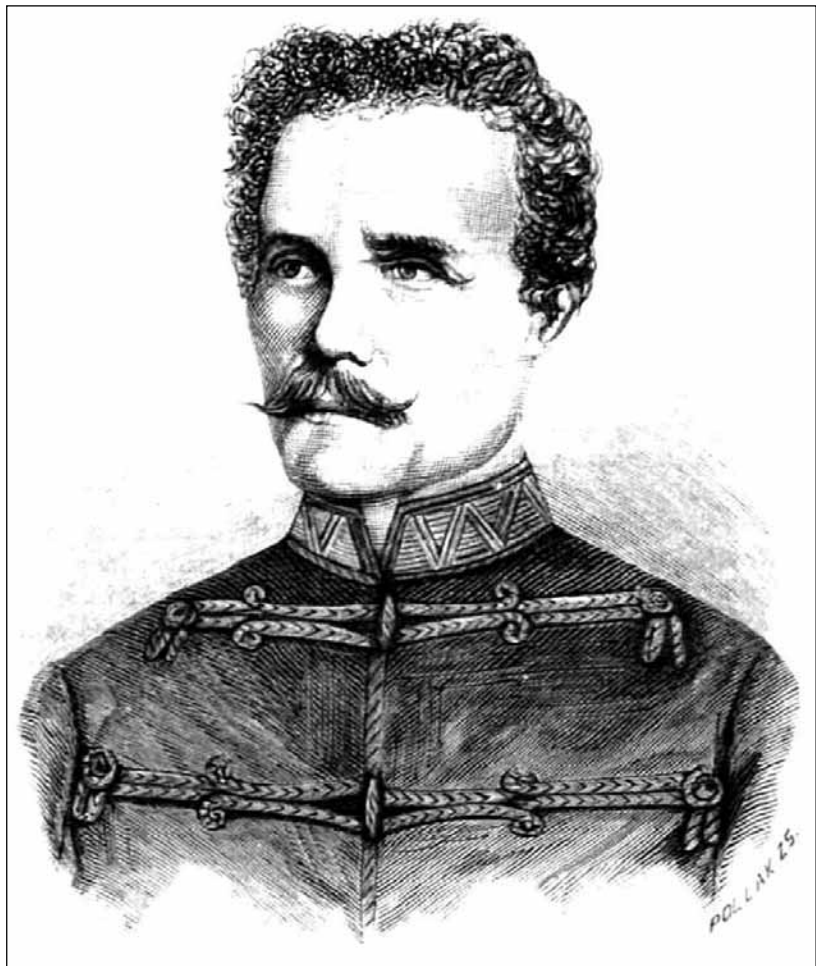
A cigány társadalom, ha a nyomorúság, a kirekesztettség természetes ellenállási jogától, társadalomkritikájától, engedtlenségétől nem képes elválasztani a törvénytelenések igazolását, akkor nyomorúságát tartósítja. A cigány társadalom, ha védi szegénysége cigány vámszedőit, fosztogatóit, ha befogadja, támogatja szegénysége kalandorait, lehetetlené teszi kiegyezését a magyar társadalommal, mely minél inkább szenved maga is a törvénytisztelet hiányától, annál kevésbé lesz képes együttműködésre a gyanúba keveredett cigánysággal.

A cigányság persze minderre egyedül aligha lesz képes. Pláne, ha a szegénység nem enyhül valahogyan.

A magyarok nem tehetik meg, hogy ne törődjenek a szegények tüzelőjével. És akkor a fatolvaj sem tekinthet majd Robin Hoodként magára.

Folyik-e cigányok munkájával erdőtelepítés a cigányok lakta falvak körül? Folyik-e az ősi termékcserre, hogy cigányok munkáért fát, cigányok munkáért cigányok termelne élelmet kapnának a közönség közvetítésével. Szegények gazdasága lenne. Olyan pénzt spórolva a szegény embernek, melyet úgysem tudna megszerezni, olyan termékkel fizetve, mely úgyis megfizethetetlen volna. Az önálló gazdálkodás, az egyszerű árucserre nem szörnyűség. A családi élet, a családi nevelés ősi modellje és érvényes mintája ez. Emberré nevel. A nyomor nem. A pusztá pénzügyi kalkuláció szerint is a segélyezés, a segélyezőkötől eltekintve tiszta veszteség. Az önálló gazdálkodás pedig nem tud olyan kevésbé hatékony lenni, hogy ne termelne értéket, hogy ne volna többé-kevésbé önfenntartóan sikeres. Bármilyen mértékig volna képes önfinanszírozóvá válni, bár-hogy alakulhatna a hatékonyság – és az ösztönzés itt közvetlenebb és nyersebb, ahogy a visszacsatolás is, mint a globális piacon –, akkor is minőségileg több a segélyezésnél.

Valaha a falu szinte mindennel ellátta magát. Ma mindazt, amit a föld ad, a cigány nem tudja megfizetni. Holott nincs munkája. A cigány falvaknak nem biztos, hogy az egyetemen át vezet az útja a felemelkedéshez. És biztos, hogy nem az az egyetlen út. Minden egyetlen út gyanús. Kockázatos. Az érettségénél, az egyetemnél a kertgazdálkodás,

GÁBOR ÁRON, AZ ÁLLÍTÓLAGOS GÁBOR CIGÁNY

az állattartás, az erdőgazdálkodás, a kézművesség mintha közelebb volna. Talán még az érettségéhez és az egyetemhez is.

Mi lenne, ha a cigány falut nem gettónak tekintenénk, hanem kibucnak? Ettől még nem volna az, de hátha megvolnának hozzá a feltételek, csak nem látjuk őket?

19.

Keresgélvén a cigány fórumokon, a Rádió C-től, a nyomtatott sajtón, az internetes portálokon át a rendezvényekig, az összbnyomás elég lehangoló. Ezekon a fórumokon a cigányság nevelődhetne, alakulhatna önmaga megismerése által egy új közösséggé, magáról tudó, maga sorsáért felelősséget vállalni kész, saját identitással bíró társadalmi csoporttá. Ebből azonban semmi nincs. Mindegyik orgánium olyan, mintha készítői, szerkesztői, szerzői valójában mással lennének elfoglalva, ezt a cigány dolgot csak kapkodva, felületesen intézik. Voltak nagy terveik, de azokból valamiért alig valósult meg valami.

A Rádió C kicsit olyan, mintha túl sok lenne az adásidő, nincs mivel kitölteni, már a lemezek is el-

fogytak, mindegy, fel kell tenni valamit, hadd szóljon, hogy legyen egy szusszanásnyi idő. Hátha addig valami történik, valami felötlik, vagy beesik valaki a stúdióba. Miközben meg nélkülözhetetlen nemzeti intézménynek nevezve védenék a csödtől, egyfelől jogosan, amúgy pedig abszolút jogosulatlanul.

Nem tudom, van-e még Amaro Drom. Az újságosoknál nem találtam. Az egyik honlap szerint, ahol egyáltalán tudnak róla, ez idő tájt áprilisi a legfrissebb száma. Évek óta ez volt az egyetlen cigány lap, mely valóban megjelent és hozzáférhető is volt. De nem volt semmi valódi reprezentativitása, pusztán a léteben. Zsigó Jenő radikalizmusa volt a lap egyetlen szólama, minden más csak melléklet volt.

Aki az Amaro Dromot olvasta, úgy vélhette, ha a magyarokkal nem csinálunk mielőbb valamit, a láncolt, megkötözött, fojtogatott cigányság elsorvad, megsemmisül. (A cselekvő kiléte kissé bizonytalan, olykor mintha maguknak a magyaroknak lenne ez a dolga, mármint a többi magyarok elintézése, olykor meg mintha a cigányok volnának, akik majd intézkednek, néha meg a nemezis az igazságtévő, Európa színeiben.)

A hang radikalizmusában az volt a legfurcsább, hogy annál elkezeredettebb és sötétebb volt, minél nyilvánvalóbbá vált, hogy a lapnak igazából nincsenek olvasói, és erre a hangra valójában nem fogékony sem a cigányság sem a magyarság.

Volt egy nagy cigány fotókiállítás két éve a Millenárison, egyik rendezője Szuhay Péter volt, kiváló néprajzos, romológus. Heteken át sok remek rendezéssel. Oláh Jolán naiv festőnő szépséges szép képei kiállításának megnyitóján Zsigó Jenő, a kiállítás megnyitója volt jószerivel az egyetlen cigány, a programokon a szereplőkön kívül csak elvétve láttam cigányokat, noha az általános látogatottság is elég szerény volt. A tárgyat, ügyet, minőséget, helyszínt tekintve pedig katasztrofálisan csekély. Viszont akadt olyan közéleti szereplő, Csik Tamás roma politikus, aki több fórumon ágált a kiállítás ellen, mert meztelen cigány gyerekeket lehetett látni néhány képen.

Miközben a kiállítás eredeti újdonsága, filozófiája épp az volt, hogy szakított a sztereotip cigány fotóval, egy kicsit doktriner módon, elvi hevülettel: a szegénység és a különösség képeivel, de azért még nem számúzta őket, nagyon helyesen, viszont külön családfotó részleg is volt a kiállításon.

Megérett voltaképpen a radikalizmus vetése, normális kommunikáció ugyan nincs, de ami van helyette, az akadályozza is, hogy legyen, hiszen bármely megszólalás, mely a valósággal számot vet, könnyen kikezdehető az absztrakt korrektség, a tiszta antirasszizmus, tudniillik az önkéntes némaság szempontjából. (Ez a „valósággal számot vet” kifejezés is gyanús, nekem magamnak is gyanús vagyok, hiszen mi más lenne mögötte, mint a létező barbárság elfogadása. Pedig dehogy. Pedig dehogy.)

Októberben volt egy konferencia a Történelemtanárok Egyesülete rendezésében a budapesti Kos-

suth Klubban. A cigányok a történelemben, a történelemtanításban. Valami ilyesmi volt a címe. Első ízben szentelt egy egész konferenciát ennek a témának a szakma. Lett volna tehát reprezentativitása. Ráadásul Kállai Ernő nyitotta meg, előadással, első szakmája szerint maga is történelemtanár, és Forray R. Katalin, a pécsi romológia tanszék vezetője tartott előadást.

Akiket kérdeztem, nem mondtak az első napról sem mást, mint amit a második napon magam tapasztaltam, hogy elég csekély volt az érdeklődés, kevesen voltunk, talán harmincan, de egyáltalán nem láttam roma értelmiségieket.

A konferencia egyetlen mozzanata váltott ki visszhangot, hogy tudniillik Kállai a székely ágyúöntő mestert, Gábor Áront az erdélyi gábor cigányok közül valónak mondta. Miközben a hangvétel amúgy itt is meglehetősen radikális volt, Kertesi Gábor tudós fegyverzetben tette felelőssé az országot a cigányok iskolázottság szerinti növekvő elmaradottságáért. S felszólította a hallgatóságot, ne mondjon többé cigányt, csak romát, bármit is mond erről maga a cigány, vagyis a roma. Hiszen az afro-amerikai mondhatja magát niggernek, de a fehér amerikai ezt már nem teheti meg a közmegegyezés kockázata nélkül. Dixi.

Úgyhogy szegény történelemtanárok gyorsan stilizálták kissé felhívásukat, melyben a cigány történet magyar történelembe illesztését szorgalmazzák, de hogy ezt hogy lehet majd romásítani, még törni kell rajta a fejüket.

Volt előadó, aki azzal a futó megjegyzésével lepte meg a hallgatóságot, hogy az alföldi Földes település mai magyar lakói voltaképpen az egykori cigányok. Mai cigányai pedig az egykori magyarok. Ez annyira fantasztikus lehetőség, hogy még végiggondolni sem tudtam.

Végül egy szót a roma honlapokról. A roma köztudésű honlapoknak alig valamivel több az információs bázisa, mint amennyit a magyar nyilvánosság különböző kommunikációs cégei előállítanak, nincs igazán saját arculatuk, igazi szerzőgárdájuk, és nem működnek valódi roma, vagy akár roma-magyar fórumokként. Ezzel együtt, s részben éppen ezért inkább radikálisak, vagyis alapállásuk Horváth Aladár polgárjogi szellemétől terhelt.

(És így vannak ezzel nagyon sokan, akiknek szívük, fájdalmaik, ügyeik vannak, mivel nincs rendes szellemi út, melyen bizvást haladhatnának, s a sötétstől sem kellene félniük, ide-oda csapódnak a fájljikkal erdőt gyújtani próbálók felé.)

Valószínűleg az Országos Cigány Önkormányzat felelőssége volna, hogy legyen saját lapja, de politikusi erre nem szánnak pénzt. Igaz az is, hogy efféle kiadásokra a cigány közösség ugyanannyi pénzt kap a költségvetésből, mint a többi nemzetiségi közösségek. Ami nincs rendjén. De ez nem lehet elfogadható magyarázat a cigány lap hiányára, hiszen egy ilyen

lap eleve nagyobb olvasóközönségre, megrendelői körre számíthatna. Még a nem cigányok köréből is.

Valószínűleg az Országos Cigány Önkormányzatnak kellene ellátnia a hivatalos politikai érdekképviseleten túl a roma közösség szellemi központjának a szerepét is, kezdeményezőnek kellene lennie a kultúra ezer ágában, és a mindennapi élet ezer színterén. Az OCÖ azonban eddig többnyire elakadt az érdekképviselet szerepeinek elosztásánál, a szervezet működtetésénél, jogi és anyagi felelősségének, feladatkörének gondjainál.

Amikor az OCÖ szóvivője a minap a Magyar Gárdával hozta összefüggésbe a természetvédelmi őr által önvédelemből lelőtt roma fatolvaj tragédiáját, az látszik, hogy ez a szervezet is fertőzött a radikális jogvédők álláspontjával. Hiszen a szóvivő maga avatja a rasszizmus eseményévé azt a történetet, mely eléggé valószínűtlen, hogy odatartozónak minősül majd. A minősítés megelőlegezése azonban provokatív megnyilvánulás. Mely összeegyeztethetetlen az OCÖ szerepkörével. Ráadásul, bármi legyen az eredmény a fonyi eset vizsgálata során, a tragédia most már semmiképp nem lesz a szegény vidéki cigányság életmódjával, nyomorúságával való szembesítés alkalma.

Ráadásul a fatolvajok, ha nem is figyelnek feltétlenül az OCÖ állásfoglalásaira, a helyi cigány kisebbségi önkormányzat számára mégis csak az OCÖ jelöli ki a gondolkodás irányát, vagyis sokkal nehezebb lesz megértetniük magukat a tulajdönt feltűző közösség képviselőivel, és akaratlanul hozzájárulhatnak a jogellenes cigány magatartás igazolásához.

Az OCÖ mit tehetne, mint hogy etnikus retorikával fedi el tehetetlenségét és felkészületlenségét. Ez a retorika azonban ma a radikalizmus és a politikai törleszkedés csapdái közt tévelyeg.

Pedagógiai konferencia volt szerdán a mágnások korát még ma is felidézni képes Károlyi palotában. Külön téma volt az iskolai kudarcok ügye. De a romákról mégis alig esett szó. Ezt persze úgy kell érteni, hogy olyannyira a pártjukat fogják, olyannyira nagy az egyetértés a borzalmas tanársággal szemben, akik bezzeg cigányoznak éjjel és nappal, hogy a nevüket sem mondják ki már, nehogy félreértés legyen. Így hát a romák iskoláztatása majdnem meg is oldódott.

20.

Aztán kapok néha egy-egy levelet is, baráti kritikát roma jegyzeteimhez. Örülök ennek, nem is volna semmi jobb, mintha ez a napló nyílt konzultációvá változna át, mondjuk odáig, hogy a saját bánatom és saját okoskodásaim kiszorulnának innen, hiszen ahogy bánatból, úgy nyilván a megértésre is vannak mélyebb források az enyéimnél.

De nem megy ez könnyen. Egy szerencsétlen OCÖ kommentár a Magyar Gárda és a fonyi fatolvaj halála közt tételezett összefüggésről indulatos hozzászólások százait inspirálja, az olyasféle töprengéseknek viszont, mint az enyém is, jelenjenek meg akárhol, elvéve támad visszhangjuk, nem indítanak el vitákat, ritkán kapnak akár támogatást, akár kritikát. Arra következtetek ebből, hogy inkább nagy kitörések, mint nagy építkezések előtt állunk. A pofonokra vagyunk vevők, hogy már megint ideütöttek, már most akkor muszáj visszavágni.

Tűrjük, bár tűrhetetlen. Ilyesféle lehet sokak közérzete a cigánykérdésben. Azoké is, akik a cigányokat áldozatnak látják, meg azoké is, akik a magyar társadalmat látják áldozatnak. Ez pedig nem a megfontolásokhoz való lelki állapot.

Az első levél Szász Anna újságírótól érkezett, amikor elküldtem neki a Kállai Ernővel készült Obersovszky interjú kritikájának kéziratát, kíváncsi lévén a véleményére, hiszen jól ismerem szociális érzékenységét és elkötelezettségét.

A második levelet Horváth Judit tanárnő küldte. Ő a Roma napló olvasójaként írt.

Szász Anna: „A szegregációval kapcsolatban azt gondolom, hogy azt bizony nem lehet nem tudomásul venni. A jelenlegi adatok azt mutatják, hogy a helyzet rosszabbodik. Ha még emlékszik, a Tani-tani 39. számában jelent meg a folyóirat-ismertetésem, ebben hivatkoztam az Esély 2006/4-es számából Zolnay János cikkére: *Oktatáspolitikai és szegregáció Miskolc és Nyíregyháza általános iskoláiban*. A szerző cikkében: *Havas Gábor – Liskó Ilona még kéziratban lévő Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Kutatási zárótanulmány 2004-re* hivatkozik. E szerint 'Az 1999-2000-es tanévben a roma diákok 18 százaléka, 2004-ben már 30 százaléka járt cigány többségű iskolába.'

Zolnay egyebek közt azt bizonyítja cikkében, hogy amennyiben az iskola nagyobb arányban befogad cigány tanulókat, a szülők elmenekítik onnan a gyerekeiket. Ez megint csak olyasmi, amit tudomásul kell vennünk. Létezik szegregáció, és létezik rasszizmus. Gyakran hallottam, még a Kádár korszakban, hogy nem szeretem azokat, akik nem idén nyáron barnultak le. Van egy ilyen utcai, most meg már nemcsak utcai közvélemény, és ez bizony meglehetősen rasszista, valamint homofób. És nőellenes. Ma az utcán, autóbuszban stb. leginkább a Gyurcsánt (sic) illik szidni. Ugyanakkor egyetérttek azzal, hogy a riporter (Obersovszky) rosszul kérdez, hogy közhegyeket mond, hogy igyekszik roppant felvilágosultnak és előítélet nélkülinek látszani, és az ombudsman is rosszul válaszol.

Nagyon rossz véleményem van a jelenlegi újságírásról, és az újságírók többségéről. Felületesek, felkészületlenek, és legalább annyira jellemzi őket a megfelelni vágyás, mint a szocializmusban. És íté-

keznek, ahelyett, hogy pontos, jól megfogalmazott kérdéseket tennének föl. A szellemi életünk egésze meglehetősen alacsony színvonalú. Stréberség és provincializmus a legfőbb jellegzetességek.

Egyetértek azzal, hogy az integrációt nem lehet parancsszóra megvalósítani, egyáltalán, parancsszóra semmit. Nálunk az emberek nem szabálykövetők. Sőt. Egész biztos, hogy az integrációhoz meg kell(ene) teremteni a körülményeket, és meggyőzni a szülőket és a pedagógusokat. És ez hosszú távú, több évtizedre szóló feladat.

Egyetértek azzal is, hogy Olaszliszkát elsősorban a roma társadalom mértékadó képviselőinek kellene, félreérthetetlenül elítélni.

A magyarzatok legfőljebb ezután következhetnének, de nem ezen a szinten.

A kétféle társadalom, mint Géza írja, van. Abban viszont megint nem értek egyet, hogy ez a törté-

nelmi együttélés módja, nem a történelmi elnyomás terméke.

Mégis, mitől szorultak a cigányok a faluszéli putrikba, ha nem azért, mert más helyet nem engedélyezett nekik a társadalom?

Igen, létezett egyfajta együttélési mód, amivel a modern társadalom már nem tud mit kezdeni. Ma már nincs szükség kolompárokra, szegkovácsokra, lókupecekre stb. stb.

Nem folytatom, mert igazából nem értek hozzá.

A menyem cigány folklórral foglalkozik, neki valóban alapos ismeretei vannak a cigány múlttal és jelennel kapcsolatban, én legalább annyit tudok, hogy mennyi mindent illene, kellene tudni ahhoz, hogy az ember érdemben hozzászóljon.

Ő egyébként ezekben a vitákban soha nem vesz részt.

Teszi a maga dolgát.”

ROMÁNYI ROTÁ (Gipsy Wheel) Gipsy Folk Group from Hungary "O CÉRHÁRIKO"

A NAGYECSEDI FIATALOKBÓL 1985-BEN ALAKULT EGYÜTTES

Horváth Judit: „Lenne egy megjegyzésem Olaszliszkával kapcsolatban. Okt. 15-én megnéztük a Szögi Lajos emlékére emelt kis „emlékművet”, ami az eset helyszínén, két ház előtt, a vízelvezető árkon keresztül lefektetett kőlap (a mécseseknek), rajta egy nyitott könyv kőből és Sz. Lajos fényképe – egy szolid, nem hivalkodó mementó, hogy az ott élők soha ne felejtsek el, mit követtek el 40-50-en egy teljesen ártatlan, értékes (!) – folyamatosan értéket teremtő, három gyermeket nevelő, a köz javára is munkálkodó – ember ellen.

Én örülök, hogy ezt valaki kitalálta és megalkotta, ugyanis ha a „mementó” nem lenne ott és nem látogatnák folyamatosan a magunkfélék és a Gój Motorosok is, akkor az ott élők azzal lennének már régen elfoglalva, hogy az újságok a „lincselés” szót használják, és ez milyen kirekesztő és igazságtalan a közösségükre nézve stb.

Így viszont nem feledhetik a lincselés tényét, legfeljebb csak annyit „mernek” időnként tenni, hogy krumpli héjat dobálnak rá és leöntik szennyvízzel.

Egyébként ott jártunkkor (az egy éves évfordulón) négy rendőrautó várakozott a faluban, és szerintem nem a cigányokat védendő, hanem pont minket, az egyenként tiszteletüket tevő és sajnálatukat kifejező nem cigány embereket akarták az atrocitásoktól megkímélni. Mikor kiszálltam a kocsiból, „véletlenül” arra jött egy cigány suhanc és merőn, nem túl barátságosan nézett rám, majd befordult az egyik érintett ház kapuján, de nem mert egy szót se szólni, mert 30 méterre állt egy rendőrautó, ami nélkül egy kicsit fenyegetve éreztem volna magam egy teljesen romák lakta utcában, nyilvánvalóan az ő állati viselkedésüket kritizáló megnyilvánulásommal.

Vagyis: én egyáltalán nem bánom, hogy a Gój Motorosok néha megemlékezést szerveznek oda, és erőt mutatnak, igen, erőt mutatnak egyes cigány közösségeknek, mert szerintem csak ez, vagy ez sem tartja őket vissza az eldurvulástól.”

Talán külön kellene válaszolnom a két levélre, de együtt többet jelentenek, fontosabbak, mint külön-külön, így hát megpróbálom a levélszerzőket egymás iránt megértőbbé, önmaguk álláspontjával szemben pedig némileg kritikussá hangolni.

Szász Annának természetesen igaza van, hiszen a cigányság minden szociológiai adata súlyos társa-

dalmi problémát bizonyít. Mely nemzeti felelősség, bárhogy forgatjuk. A problémákat csak a magyar társadalom intézményei és szerencsésebb társadalmi csoportjai segítsége, kezdeményezései oldhatják meg. És Szögi Lajos halála a hosszú ideje megoldatlan helyzet tragikus következménye.

De igaza van Horváth Juditnak is, aki azt gondolja, hogy Olaszliszkán megbocsáthatatlan és elfeledhetetlen történet, emlékezni és emlékeztetni kell rá. És igaza van abban is, ami mondataiból, elbeszélte történetéből kikövetkeztethető, hogy a cigány társadalom sok helyütt és sok tekintetben ellenséges a többségi társadalommal, és ennek nem volna szabad így lennie. A cigány ellenségességgel szemben jogos a társadalmi önvédelem igénye.

A két álláspont mégis összeegyeztethetetlennek látszik. Kölcsönösen kioltják egymást. Szász Anna hajlik a magyar társadalom bűnbakká tételére, hogy rasszista és homofób volna. A cigány társadalomban jelen levő súlyos magyarellenességet, ha egyáltalán elismeri a létét, nyilván következménynek tartja. Horváth Judit pedig a cigányokat tekinti bűnösöknek a saját ügyükben, és még azon is túl. És valószínűleg döntően ezzel magyarázná a cigányok problémáit. Ő tehát a Gój Motorosok szimbolikus fenyegetését véli helyénvalónak.

A Rományi Rotá, nagyecsed-i fiatalokból 1985-ben alakult együttes lemezét hallgatom.

Szabó Gyula: A Sátán labdái című történelmi tudósításaiban esik gyakran szó a Báthoriaktól Rákócziakhoz került Nagyecsedről. A lópán épült várról. Nem értettem, miért nincs róla valami halomlásom. Utána néztem. Azért, mert a fontos, sok századot megélt erődítményt a Habsburgok leromboltatták, a nép a köveit széthordta, ma már nyoma sincs. Az egykori mezőváros lakói százharminc évig pereskedtek a földesurakkal, hogy régi szabadságukat visszakaphassák, amikor megnyerték a pert, 1878-ban, már késő volt. Az a szabadság már nem ért semmit akkor. Nagyecsed honlapja nem tud arról, hogy a városban jelentős cigány népesség él. Ahogy arról sem, hogy Nagyecsed az a szatmári település, ahonnan a magyarországi cigány népzenei- és táncmozgalom elindult a 70-es évek végén.

NAPSZÁMBÉR (1983)

Zsófi asszony a kerítése végéből kiabál a távolodó kucsmás ember után: – Aztán jöjjön ám, mindenképpen jöjjön! – Távián úr jön is másnap reggel, nem köszön be a házba, csak nekilát, metszi a gyümölcsfákat. Nem fiatalember már, nehezen mászik a létrára föl-le, de megígérte, elvégzi. Ebédet nem kér, inkább másnap is eljön, délelőtt az almafákat is befejezi. Az ebédidő, a közös ebéd: veszélyes. Ha Zsófi asszony elkezd tekerni a mondókáját, újabb munkára várja el, amit Távián úr anélkül ígér meg, hogy észrevenné. Aztán újra tarthatja a szavát. Két délelőtt, az kétszáznegyven forint. Vesz konzerveket, meg akkor most vesz egy pakli új kártyát, mert a régi már szétmállott. Sötétedésig minden este azt rakosgatja, ez a szórakozása. Egyedül él egy több helyen megroskadt tanyában, kisnyugdijas öreglegény. Távián úrnak 1980-ban megműtötték a szemét. Amióta levették róla a hályogot, motoros szemüveget visel. Így nem éri se fény, se szél. Szemellenzőjével a gyümölcsösfákon olyannak látszik, mint egy szabadságos idejét töltő, kedvtelésének hódoló pilóta.

*

Manapság mindenki panaszkodik, aki mezőgazdasági munkára napszámot keres, mert nem talál. Aki teheti, nem parasztmunkát végez napszámban. Könnyebben és többet lehet keresni másutt. Aki mezőgazdasági napszámos, beismeri a világ előtt, hogy másra képtelen. Zsófi asszony állítja, hogy ahány napszámossal neki dolga volt, annak mind vagy egygyel több vagy egygyel kevesebb volt a kereke. De rendben nem volt egyik se.

Itt van például Távián úr. Alig él meg a nyugdíjából, mégis úgy kell neki rimánkodni, jöjjön dolgozni. S mást az égne se vállal a fametszésen kívül. De bizony isten – véli Zsófi asszony – még ez a legeszebb. Négy évvel ezelőtt még megnősíteni is tudta volna. Kár, hogy Távián úr nem akart kötélnek állni. Ezt leszámítva Távián úr a legkevésbé habókos. Bár a háza olyan, hogy jobb nem rányitni, nehogy épp ak-

kor dőljön össze, de hát miért lenne neki, akár egy rendesebb háza, akár benne egy valamire való fekhelye, ha sose gyűjtött magának? S miért kéne Távián úrra az ajtaját rányitni, ha úgys belátni hozzá az ablakon, ott rakja a kártyát az ágya simábbik felére, s ha úgys be lehet hozzá kiabálni az ablakon át, mert hogy az szimpla ablak.

*

A tanyavilágban, mert az öregek maradtak meg a tanyákon, nehéz segítség nélkül boldogulni. Akkor is, ha már csak maguk kell ellátni, fenntartani, akkor is, ha falusi, netán városi gyerekeik, unokáig mögött tartanak még fenn a hátvéd, pénzforrás szerepüket. Sőt. Az egyedül maradt, életüket szegényen, az utolsó napig csendesesen pörgető öregek még jobban beletörődnek, ha nincs segítség, mint azok a tanyasiak, akik életükkel és napjaikkal gyerekeiknek akarják megadni a megadhatót.

A kun tanyavilágban élet és energia bravúros gazdája Zsófi asszony. Azt megelőző évben, hogy faluban élő unokái megkezdtek volna az iskolát, elvesztette a férjét. Ezután még több lesz mindenképp, mondta legközelebbi szomszédjának, s olyan asszony módjára, mint akit a férje csak korlátozott, Zsófia asszony magának mértéket teremtve az éjszakákat és nappalokat egybemosta. Olyan rohanásba kezdett, hogy őt, akit azért korábban fel lehetett volna más tanyákon, kicsit trécselve a többi asszonnal, most senki nem találhatta, csak otthon. Más tanyákon csak akkor lehetett látni, ha vészhelyzetben segítségért loholt át.

Ha elkapott valakit, nem eresztette, amíg a kerítését pár méterrel kijebb nem tette, lucernását meg nem bővítette. Arra, mit tesz Isten, épp akkor készült. Bárkit látott meg, rögtön tudta, mire használható, s rögtön kész volt benne a haditerv. Ezért volt elkerülhetetlen, hogy Zsófi asszony, ha akart valakit, meg ne dolgoztassa. És akkor ráadásul még úgy, hogy a nála dolgozó azt tapasztalta, végül Zsófi

asszony tesz neki szívességet. Az egyiknek a lányát eskette meg, mielőtt gyereke született volna, csak úgy a lakásán, mert elhívta a papot, a másiknak egy járókát kerített elő a padlásról, amikor épp nem lehetett kapni. Zsófi asszony előteremtett, megoldott, tanácsot adott, konzultált. Ha férfi, kétség nem fér hozzá, hogy téeszeket ment ki zátonyra futott helyzetükből. Így viszont maga vezetett, maga dolgozott, s leköteztetteivel hetekre, néha hónapokra is megoldottnak tekinthette sok emberre méretezett elképzeléseit. Lekötelezettekről ugyanúgy folyamatosan gondoskodott, mint az épp mindig kézre eső feladatról.

*

Nyáron hozták neki a hírt a lányáék, aranybánya a csirkenevelés. Néhány hétig kell őket tartani tápon, fényben, ideszállítják őket, elviszik a felnevelteket, fuvarozzák nekik a tápot, csak gondozni kell őket. Zsófi asszony lányának a szomszédja már kipróbálta, csak az első hét nehéz, amíg fűteni kell nekik, s hiába van nyár, éjszaka is mellettük kell lenni, tenni a tűzre. De hát a szomszédban még a fiatalasszony is meg tudta oldani már az első hetet is. A házaspár négyezer csirkével hat hét alatt harmincezer forintot keresett. Zsófi asszonyt fölcsigázta a nagy lehetőség. A disznókat, a teheneket, a takarmányt, a konyhakertet mindig megcsinálta még valahogy. A disznókat most majd kiteszi a nyári ólba, a helyüket átalakítja, jöhetnek a csirkék.

*

Zsófi asszony ez utóbbi télen annyi disznót, malacot tartott, hogy érdemes volt felfogadnia napszámba a barackoson túl lakó fiatal embert, etessen, trágyázzon. Annak, amióta itt él, első esetben volt télen munkája. Zsófi asszony a boltba ment vásárolni, épp indította volna hazafelé a lovat, amikor a szomszédos kocsmából kijövet meglátta a napszámost. Tóni, fiam, mondta neki, s az majdnem kiejtette a kezéből a sőrösüveget. Jöjjön át hozzám holnap. Másnap a tanya sarkaiba kikötött kutyák, amiket Zsófi asszony azért tart, nehogy rossz szándékú ember lepje meg, nagy csaholást rendeztek. De nem Tóni érkezéte, mert őt már ismerték, hanem a biciklijé elé kötött kutya miatt. Szörnyen acsarkodtak. Pedig Tóni az ő kedvükért se hagyta otthon, ha már egyszer újabban kitalálta, hogy befogja és azzal húzatja magát. Így lakat se kell a biciklijére, még a kocsmá előtt se.

Zsófi asszony azt mondta, Tóni fejében sűrű a nyomás. S hogy ezt legfőképp két tény igazolja. Először is, elhinné, hogy az ő biciklijé kéne valakinek, az a roncs. Másodszor pedig, hogy Tóni délután négy órától, amikor már épp józannak se mondható, elkezdi a lábát a nyakába rakosgatni, a cirkuszos számát mutogatja, mert cirkuszos volt valamikor, s ő hiába mondja neki, már ismeri, már ismeri, ne csinálja, csak csinálja ezeregyedszer is. Ez a Tóni gyerek harmincnégy éves, de ezt ő mondja, mert se papírja, se egy váltás ruhája nem volt, amikor ide került. Úgyhogy bármit mondhat. Ősszel talán igaz, hogy

harminc év körülinek néz ki. Még tán kevesebbnek is látszik, mert akkor kihízik a tanyákon. De nem úgy a tél végén. Tavaszra összeesik a teste, szakálla nő. Télen csak akkor eszik összegyűjtött készletéből, ha felébred. Télen téli álmot alszik. Tavasszal így aztán nem lehetne azt mondani rá, hogy fiatal ember. Azt se, hogy öreg, mert hogy ettől a téli álomtól tavasszal legfontosabb az embert megtalálni benne, nem a korát megállapítani.

Tóni a barackos mögött, egy kunyhóban él, a sajátjában. Nincs tíz éve, amikor az erdész segített neki ezt a hajlékot építeni. Azzal, hogy majd visszadolgozza neki. Azóta, ha hívja az erdész, Tóni megy és neki dolgozik. Ez volt az egyezségük. Ha a tanya világban egyáltalán lehet szomszédról beszélni, Tóni szomszédjában egy öreg házaspár él. Szép tanyában, nagy gazdasággal, lóval, tehennel, birkákkal, disznóval, senki meg nem mondaná róluk, hogy ketten elboldogulnak ekkora gazdasággal. Pedig csak Tóni segít nekik néhanap, ha más, nagyobb segítség épp engedi. Az öregasszony minden tavasszal lemeszeli a házakat, aztán az épületek között elnéz a határtaibanba, úgy mondja: – Végignézek rajtuk, így meszelés után, s azt hiszem, hogy sose halok meg. Tóni erre a beszédre, mintha csak az örökkévalóság elől menekülne, biciklijé elé köti farkaskutyáját, s meg se áll a kocsmáig.

*

Zsófia asszony Tónit megkaparintotta, s ugyancsak így, de elmondhatta magáról, hogy nem fogtak ki rajta a csirkék. Amikor a disznóólakból átalakított helyükön megkopaszodtak, elhullatták fehér tollukat, s fulladás veszélyeztette őket, ventilátorokat szereltek be a falba, úgy próbáltak segíteni rajtuk. Ám Zsófi asszony csirkéi között nem volt első osztályú, a szabályos időhöz képest egy hetet rá is kellett húzni, hogy súlyuk elérje a kívánt alsó határt, de végül elvitték őket. Kevesebb lett volna az elhullott csirke, ha a kókadózó állatokat Zsófi asszony időben levágja, de mit kezdett volna velük, ha egyszer ők nem esznek tápos csirkét. Legfeljebb Tóninak adhatott volna, az annyit iszik, sose tudja mit eszik, de hátha kitudódna, s Tóni fontosabb a tanyán, semhogy ilyen manőver miatt elveszítse. Tóni nélkül sehogy nem menne Zsófi asszony csirkevállalkozása. Nélküle főképp, bele se vágatott volna. Csak vele tehette meg, hogy úgy használja, úgy fizesse, a csirke bármennyit hozzon is, mindenképp megérje. Tónit ezért Zsófi asszony magához kötötte. A „Tóni fiammal” elcsalta magához, azzal az állapottal viszont, amit alkohol idézhet elő az emberben, s a lehetőséggel, hogy Tóni náluk folytonosan részeg lehet, megfogta magának. A többi tanyával, ahova Tóni most csak őmiatta nem jár, majd csak elszámol, van benne annyi fufang, hogy elrendezze a helyzetét.

Ha valóban betartanak a tanyákon az íratlan szabályt, hogy a napszámos órábére, ha náluk eszik, huszonöt forint, harminc, ha nem, s nem volna más, csak ez az ellenszolgáltatás, Tóni is többet dolgozna

a barackos menti szomszéd tanyában, s kevesebbet Zsófi asszonynál. De ez nem így van. Tónit Zsófi asszonynál családtagoknak kijáró zsíros, meleg étel várja, erre már reggeltől tud inni. Aztán szintén Zsófi asszonynak köszönhetően vannak napok, amikor tizenhat órát is végig bír dolgozni. Mert Zsófi asszonynál valóságosan áll az idő. Az asszony jó megfigyelő, jó emberismerő, neki mások élete nem arra kell, hogy elpletykálja, hanem hogy leszűrje belőle a tapasztalatokat és felhasználja. Zsófi asszony szerint van egy küszöb, amelyiken az ember még dolgozni tud, inni pedig még akar. Ezen kell tartani. Így aztán akár legyen egy napszámos megbízhatatlan, legyen minden erkölcs híján, ő számíthat rá. Hozzá előbb-utóbb el fognak menni. Viszi őket Zsófi asszonyhoz a szomjuk. Neki azért lesz napszámosa.

*

Zsófi asszony mindent összevetve elég keveset költ Tónira. Egyszer a balgató fiú, még féljózanul rákérdezett a bérére, de akkor az asszony a következőket mondta neki: – Maga azzal sose törődjön, Tóni fiam, mert csak rosszul jár. Nézze meg a vonalas füzetet. a szekrényfiókban, ott van a maga elszámolása. Ma, meg már tegnap is, amit eddig ivott, az már

hitelben van. Úgyhogy jó, ha rögtön nekiáll. Higgyen maga nekem Tóni, akkor jár a legjobban.

Zsófi asszony ugyanezeket a mondatokat mondta el, már negyvenhét évvel ezelőtt is, mégpedig az azóta náluk megöregedett cselédnek. Zellér József korábban maga is tanyásgazda volt, de a tanyai rémtörténetek szerint a házát elitta, a feleségét agyonütötte, s mikor a börtönből kikerült, Zsófi asszony fogadta be. Még jó, hogy rá tudta beszélni a férjét, ki tudja, mi történt volna különben Zellér Józseffel. Így mindenesetre szép kort ért meg, hetvenkét évet, s nem élt hiába, mert Zsófi asszony keze alatt végigdolgozta az életét. Arról Zellér nem tehet, s Zsófi asszony tehetsége se volt elég rá, hogy a cselédsor Zellérből, mint mindenikből, öreg korára ne használhatatlan embert csináljon. Cseléd volt, hát őrá mindig csak ellenőrizhető munkát bíztak. Most, ha a tehénnel kellene kiballagnia, hogy kipányvázza, elmegy vele a fele útig, épp hogy beleüti a vasat a földbe. Ki tudná ellenőrizni azt, honnan húzta ki a tehén, ha már egyszer elkóborolt. Nem tehetetlen szőlő az, amin meglátszik, meddig kapálták meg. Azzal meg Zellér, hogy hova lesz a tehén, s mit eszik le, igazán nem törődik. Mit törődjön vele, amikor nem az övé? Sem a tehén, sem amit megeszik. Ő így is, úgy is meg-

kapja a kosztján kívül a doboz Munkását. Minden reggel odaáll a konyhaajtó elé, se azt nem mondja a gazdasszonynak, hogy bű, se azt, hogy bá. Zsófi asszony odaadja neki a pakli cigarettát, s közben könnyű halált kíván neki, mert ezt tartja a legszentebb kívánságnak az utóbbi években, Zellér pedig eltűnik, még mielőtt valami feladatot kapna. Elbandukol más tanyákra, kerítések tövében üldögél, hátha valahová behívják, kap inni, ne adj' isten, hellyel kínálják.

Vannak tanyák, ahol többször bent volt már a konyhában, mint Zsófi asszonyében. Csaknem fél évszázaddal ezelőtt volt, hogy kialakult a rend. Pléhedényébe a maradékot ugyanúgy kiviszik neki, mint a kutyaéknak. Szálláshelye pedig a tehénistálló. Ott nem is volt útjában soha senkinek, most először csak, a vállalkozásnak. A kétezer darab csirkéből, négyhetes korukban, mert a disznóolat kinőtték, legalább négy százalék a tehénistállóba kellett volna átköltöztetni. Hogyan? Zsófi asszony gondolt egyet, kinézett, s szerencsére épp jó idő volt. Erre a teheneket kihajtatta a nyitott, nyári helyükre kérődni. Zellér priccse pedig a tehénistállóból kikerülhetett a szabad ég alá. Az öregember fonnyad még egy kicsit, borzasodik, ő sem élhet a végtelenségig. Itt a végtiszességet is megadják majd neki. Nem kell arra sokat várni, könnyen elmegy majd Zellér József. Most tavaszon el lehetett tekinteni már a fűrösztésétől is. Minek kínozni szegény öreget?

A fűrösztés aktuusa minden tavaszon: Tóni lemezteleníti a vénséget és vödör vizekkel leöntözi. Lecsutakolja, az jajveszékel, menekülne, de Tóni úgyse ereszti. A nagy csujgatásra megérkeznek a tanyasi gyerekek. Itt a tavaszi ingyencirkusz, fűrösztik a madárijesztőt. Akkor még Zelléren, a hosszú gatyájában, egészen addig lehet jól mulatni, amíg a felső ruhája meg nem szárad.

Ha az idén már nincs fűrösztés, Zellér nem tavaszodik ki. Akkor elmegy már a télen.

*

Tóni szomszédjában az öregember agyvérzést kapott. A kórház huszonöt kilométer, az asszony hagyta, hogy Tóni befogjon, s vigye az urát. Tóni már rég vágyott rá, hogy egyszer lovat hajtson, de ki bízta volna rá? Most úgy vágathatott a kórházig, hogy a gutaütött ember, ha elérte a karját, megrángatta: ez elpusztítja a lovait, már habosak! Tóni segíteni nem tudott az egyedül maradt asszonynak. Most nagyvállalkozásba kezdtek, Zsófi asszonynál építik a tízezer beton csirkeólat, ő lesz a főcsirkész, havi tízezer forintért. Most majd sikerül, száguldott a biciklijén Tóni, most majd sikerül. Ezt mondogatta magában, s azért száguldozott, nehogy belásson a szomszédjában az öregasszonyhoz, amikor az éppen megszakadni készül.

Most majd sikerül. Tóninak akkor nem sikerült, amikor a nevelőintézetből azzal vitte el a cirkuszigazgató, hogy ő lesz a gumiember, a világszám. Akkor nem sikerült. Pedig – azt mondja – a comb-

ját is megműtötték, hogy a lábát a nyakába tudja kulcsolni. Hiába. Siker helyett esténként a cirkuszos kocsi alatt csinált vackot magának alvásra, délutánonként pedig a liliputi lányt kísérte a kocsmába, hogy közönséget verbuváljanak. A liliputi lány, ha fizettek neki, neki is adott, de ha csúfolták, beleharapott Tóni ujjába. Egyszer csaknem leharapta. Csoda-e, hogy Tóni akkor az egyik faluban össze-szúrta a levet egy lánnyal, s csoda-e ha a cirkuszigazgató szívesen megszabadult tőle, visszavitte a faluba és megnősítette. Három évet töltött ott Tóni, s férjként, már két gyerek apjaként, egyre csak a cirkusz után sóvárgott, mígnem a szegénység és a vele járó kötelmek börtönéből szabadulva egy évet csavargott az országban. Tóni ugyanúgy szokott el a családjától, mint az apja. Most az ő gyerekei nőnek ugyanúgy, nevelőotthonban.

Tóni azt mondja, most majd sikerül, Zsófi asszony veje terveket hozott, s beállt egy mester mellé beszerzőnek. Egy autónyi havert hozott a faluból munkaidő után, naponta, épült is az ól. Az öreg Zellér leült az udvari klozet tövébe, onnan jó kilátása nyílt, s abban biztos volt, a végét nem bontják le. Figyelte hát, hogy épül, mint épül. Amikor ebből a távolságból nem jól látott valamit, odament, megnézte közlőrl is. Ha akadéban volt, félretették, súlya miatt egyre kevésbé esett nehezebbé bárkinek. A csűr bontására, ami útjába esett a betonháznak, Távián úr is ájtott. Mintha csak tavasz volna, s a fákat jött volna metszeni, se a házba nem köszönt be, se a bontókat nem zavarta meg vad döngetésükben. Végignézte a munkát, közben kétszer megtörölte zsebkendőjével a szemüvegét, aztán ahogy jött, úgy el is ment. Még egyszer megnézte volna az épületet, amikor az a hír járt, elkészült, de Tóni szabályosan nekiment a biciklivel. Zsófi asszony veje ekkor adta ki ugyanis Tóni útját, ilyen megbízhatatlan, részeg emberre nem lehet nem hogy tízezer csirkét rábízni, de még egy üres betonólat se.

Tóni másnap hiába próbált szerencsét más tanyákon, sehol nem kellett napszámos. A kocsmá előtt lézengett, amikor egy autó állt meg, s két férfi Somogyból őt szólította, nem tud-e valakit, aki birkákkal mellett pásztorkodást vállalna. Azonnal munkába kéne lépni, havi hatezerért. Tóni átszólt a szomszédjának, elmegy.

Zsófi asszony másnap azt mondta, visszajön a Tóni, vissza is jött. Azt mondta előbb-utóbb megint nála fog dolgozni, ez a jóslata is bevált. Egyik reggel a csirkékhez menet meglátta Zellért az udvaron, a nagydolgot végezte a kút mellett. No, ez az öreg megháborodott! Délután elszállította a mentővel, három hét múlva el is temette.

Egyik este a szél nagy irigységet keltve végighorodta a tanyákon a tízezer csirke szagát. Zsófi asszony akkor reggel hallotta a rádióban, erősen szűkül a magyar csirkeexport. A külpiacon most inkább a libát veszik.